

pārejas formula pārlobotā veidā. Lūdzu pacelties tos, kas ir pret šīs pārejas formulas pieņemšanu pārlobotā veidā. Tagad lūdzu pacelties tos, kas ir par tās pieņemšanu. Beidzot lūdzu pacelties tos, kas atturas. Par deputāta Egliša iesniegtās otrās pārejas formulas pieņemšanu pārlobotā veidā nodota 41 balss, pret tās pieņemšanu nodotas 36 balss, atturējušies 6. Šī pārejas formula noraidīta. (Troksnis. Saucieni no vietām: «Pārbalsot!») — Šīs dienas kārtības punkts izsmelts.

3. dienas kārtības punkts — agrārās reformas likuma II daļas papildinājums, redakcijas komisijas ziņojums un likuma nobalsošana 3. lasījumā visumā. Vārds redakcijas komisijas referentam Milbergam.

Referents **G. Milbergs**: Agrārās reformas likuma II daļas papildinājuma piezīmes 2. rindkopā pēc vārda «citi» jāliek «attiecīgi noteikumi». — Vairāk pārlobojumu šai likumā nav.

Priekšsēdētāja biedrs **J. Rancans**: Vai Augstajam namam būtu kādi iebildumi pret redakcijas komisijas ziņojumu? Iebildumu nav. Redakcijas komisijas ziņojums pieņemts. — Nobalsošanā nāk agrārās reformas likuma III daļas papildinājums 3. lasījumā visumā. Lūdzu pacelties tos, kas ir pret likuma pieņemšanu 3. lasījumā visumā. Tādu nav. Kas atturas? Nav. Agrārās reformas likuma II daļas papildinājums 3. lasījumā visumā vienbalsīgi pieņemts. — Līdz ar to 3. dienas kārtības punkts izsmelts.

Nākošais dienas kārtības punkts — parlamentārās izmeklēšanas komisijas ziņojums IV Rīgas pilsētas ģimnazijas sienas avīzes un skolēnu demonstrācijas lietā. Referents **V. Barkans**. Vārds referentam.

Referents **V. Barkans**: Godātie deputātu kungļi! 1930. gada 7. novembrī Saeimas plēnarsēdē ievēlēja speciālu parlamentāru izmeklēšanas komisiju IV pilsētas ģimnazijas sienas avīzes lietas un notikumu pie Rīgas pilsētas IV ģimnazijas un skolēnu demonstrāciju noskaidrošanai. Parlamentārā izmeklēšanas komisija iepazīnas ar Izglītības ministrijas sevīšķās izmeklēšanas komisijas izmeklēšanas materiāliem un lēmumiem, kā arī izdarīja papildziņņu un nopratināja IV Rīgas pilsētas ģimnazijas, P. Dzena reālģimnazijas, I Rīgas pilsētas ģimnazijas, V. Olava fonda biedrības komercskolas un citu skolu skolēnus. Iepazīstoties ar materiāliem, komisija guva sekojošos atzinumus un konstatējumus.

Rīgas pilsētas IV ģimnazijā pastāvējusi skolēnu pašvaldība, kuŗas statūtus apstiprinājus Izglītības ministrija 1920. gada 24. novembrī. Saskaņā ar statūtu 10. paragrafu, izglītības un pašvaldības mērķu sasniegšanai bez skolēnu padomes nodibināti skolēnu pulciņi, kas darbojas pēc pāidagoģiskās padomes apstiprinātām instrukcijām un pāidagoģiskās padomes uzraudzībā.

Pie skolēnu pašvaldības resp. padomes pastāvējusi 17 dažādi pulciņi. Pulciņu organizācija šāda.

Pāidagoģiskā padome ievēl pulciņiem skolotāju-vadītājus. Pulciņu sapulces katrreiz notiek ar skolotāja-vadītāja un skolas prezidija atļāu. Neviens pulciņa sapulce nevar notikt bez skolotāja-vadītāja vai viņa vietnieka klātbūtnes. Neviens pulciņš nevar darboties, ja viņa sanāksme nav iepriekš izziņota ar plakātu vai ziņojumu. Bez administrācijas paraksta neviens plakāts netiek atļauts. Dažos skolēnu pulciņos sēžu protokoli nav vesti ne-maz, vai vesti nepilnīgi. Daži pazaudēti. Dažos pulciņos nav vesta biedru reģistrācija.

Apskatot skolēnu pašvaldības darbību, jākonstatē, ka pašvaldības darbībā nekas kompromitējošs nav atrasts. To pašu nevar teikt par visiem pulciņiem, kas nodibināti pie pašvaldības.

Izņemot sporta un drāmatisko, kā arī pēdējā laikā sabiedrisko zinātņu pulciņu, citi pašvaldības pulciņi darbojas vāji. Konstatēts gadījums, kad pulciņa vadītājs nav piegriezis pietiekošu vēribu referātu izvelei, kā tas ir bijis humanitārās sekcijas 1929. g. 2. februārī rīkotā referātu vakarā. Referāta temats «Sievietes un vīrieša attiecību progress» auditorijai nepiemērots un varēja būt nepareizi saprasts, par ko liecina tas, ka tā paša vakara vadītājs un protokolists (skolēni) uzsvēruši protokolā tieši tās referāta vietas, kur nepārprotami izpaužas pretsabiedriskās idejas. Pats referents absolvents Åbers arī nav piemērots tādām referāta tematam skolēnu auditorijā.

Sabiedrisko zinātņu pulciņu vadīja inspektors **Fr. Osis**, un šajā pulciņā piedalījās galvenā kārtā skolēni no darba jaunatnes organizācijas un arī viens otrs no kreisāki noskaņotiem skolēniem. Kreisi noskaņotie sabiedrisko zinātņu pulciņa dalībnieki jau vairāk gadu no vietas ir mēģinājuši izdot sienas avīzi ar krasi kreisām tendencēm, bet skolas administrācija to nelāva. 1930. g. 8. oktobrī direktors Ritiņš aiz piekāpības pret kreisi noskaņotu skolēnu pārmetumiem avīzes izkāršanai piekritis, ar nodomu vēlākās pārrunās pierādīt šādas avīzes vienpusību.

Sienas avīze.

Avīze sastāvējusi no īsiem rakstiņiem un bildēm ar attiecīgiem parakstiem. Ievada rakstā «Darbu sākot» uzsvērts, ka «avīze dos tikai to, kam kāda sabiedriska nozīme»; tās uzdevums: kritizēt — piesavinot pozitīvo un atstumjot negatīvo — atsegt visus dzīves furunkulus un paust jauno. Jau izteiktas arī bažas par avīzes likteni: «Mūsu stāvoklis būs grūts. Jāsagatavojas uz visu iespējamo. Iznīcinām illūzijas.»

Otrā rakstā: «Sienas avīzes nozīme» teikts, ka «skolā sienas avīzei kolektīva organizatora loma» un tās pamata princips: «Ar vismazākiem izteiksmes līdzekļiem sasniegt vislielākos panākumus.»... «Jautājumu ir daudz un pie visiem vajaga dot virzošu vārdu. Žurnāls ar diezgan gariem rakstiem ir kļuvis garlaicīgs. Vajadzīgs šodienai atbilstošs isums, ātrums, asa uztvere. Tagad laikmets prasa pareizu dzīves izpratni, tāpēc sienas avīzei jābūt noteiktai ideoloģiskai bazei. Arī stilu un valodu sienas avīzē nosaka ideoloģija... Sienas avīzei jātop teorētiskam un praktiskam virzītājam skolas dzīvē.»

Tad nāk literatūras nodaļa. Tur norakstīti žurnāla «Trauksmes» un drēbju veikalnieka Šmuškina reklāmas panti un pielikts novērtējums: «Trauksminieki» sākuši konkurēt ar žīdu drēbju veikalniekiem. Ne, kas ieņems paliekamāku vietu latviešu literatūras vēsturē.» Rakstā «Jaunuzvedumi mūsu teātros» par Strādnieku teātra «Mārtiņciema» izrādi teikts: «Pēc sižeta un uzbūves lugu var nosaukt: kā kalps dabū saimniekmeitu. Lugas pamata ideja ir kompromīsa politika. Tāpēc, laikam, arī uzņemta Strādnieku teātra repertuārā... Režija vāja. Aktieru spēle laba.» Nacionālajā teātrī uzvestā «Pildspalva», Annijai Simsonai piedaloties, novērtēta tā: «Iecienītā viešņa atkal ir izvēlējusies savām viesizrādēm lugu, ko faktiski vajadzētu saukt par «Tukšspalvu». Viešņas vienmuļo spēli neglābj arī izslavētās tuāletes.» Pēc tam pievests izraksts no H. Asara raksta «Latvī»: «Kur jūs esat, nacionālā jaunatne, kas gribat rast tautai labāku

nākotni? Vai jūs to domājat panākt ar dziedāšanu, dejošanu, iedzeršanu, sporta un teātra spēlēšanu vien?» — un tam pielikts piemētinājums: «Beidzot arī paši nacionālās zelta jaunatnes ideologi sāk nojaust savu bojā ejošo stāvokli.»

Rakstā «Skolēnu pašdarbība» izteikti pārmēti pašas IV ģimnazijas skolēnu pulciņiem. Skolēnu pašdarbība jau gadiem ilgi izpaudusies bumbas dauzīšanā. Humanitārā sekcija pagājušā gadā sarīkojusi «trauksminieku» vakaru, kurus neviens «prātīgs» cilvēks necieš, un antisporta vakaru, «kurā, nostādami uz nepareiziem pamatiem, spidoši izgāzās». Drāmas sekcija sarīkojusi grandiozu «tautu romanču un gaudu ziņģu vakaru, Daces Akmentīņas vakaru un vēl drāmatisku vakaru ar deju zem džesa padošām skaņām... Abas šīs sekcijas dzīvo tikai pagātnē, tautiski romantiskajā laikmetā, rīkojot dažādus «rakstniecību un citu vieglu vīriņu piemiņas vakarus.» Arī citu sekciju darbība ir niecīga. «Skolēni, jums jāatsvabinās no sentimentālītātes un jāstrādā sabiedriski zinātniskā virzienā.»

Rakstā «Kino un teātris» lasām: «Ne katra filma ir mākslas darbs. 95% no visas filmu produkcijas pasaulē stāv zem vidus līmeņa. ... Skatoties šīs filmas var pazaudēt garšu. Citādas ir krievu filmas. Sergejs Eizenšteins (latv.) ir šīs jaunās filmas radītājs... Krievu filma nemaz neattēlo atsevišķu varoņu likteni, bet gan, ko pārdzīvo visi. Tādēļ viņiem nav vajadzīgas slavenas filmu zvaigznes... Aktieņu vietā rāda cilvēkus.»

Rakstā «Majakovska mauzera piemiņai» Majakovska pašslepka vība nosaukta par lielu kļūdu.

Nodaļā «Pretkara frontē» ir rakstiņš «Kaŗš kaŗam», kurā aprādīts, ka kapitalistiem vajadzīga bruņošanās, un ka tie sava maka aizstāvēšanai izmanto proletāriātu, to aicinādami it kā uz tēvijas aizstāvēšanu. «Kamēr pastāv kapitalisms, tikmēr miers nav iespējams... Lai pasaulē valdītu miers, jāpieteic kaŗš kaŗam.» Vairākas ilustrācijas ar parakstu: «Nav pagājuši ne 15 gadu, kopš pasaules kaŗš beidzies, nav sadziedētas kara sistās brūces, nav miruši vēl tie, kam bija jāiet cauri lielgabalu ugunīm, un tomēr jau valstis ir sagatavojušās nākošam kaŗam.» Kādai ilustrācijai paraksts: «Fašistiskajā Itālijā bērņus apmāca kaŗam». Nodaļā «Antirelīģijas fronte» vairākas ilustrācijas: dievlūdzejs ar krustu un virsrakstu: «Ģenerālā līnija», ateistu pretrelīģijas demonstrācijas gājiens Maskavā, garīdznieks ar lielgabalu, kā arī ziņojums, ka Maskavā atvērta pretrelīģiskais institūts.

Sabiedriskās dzīves nodaļā arī vairākas ilustrācijas: «Dāliņa sagaidīšana Rīgā» ar parakstu: «Vai šī jūsmošana par kāju varoņi Dāliņu nav labākā ironija par sabiedrības seklumu?»; skats no nakts lokālu dzīves ar parakstu: «Vai šie nav gaiši redzams parazitiskās šķiras psiholoģijas atspoguļojums, grimstošās šķiras, kas aiz pārpilnības jau pazaudējuši katru garšu uz dzīvi?»; Maskavas bērņu teātris bez paraksta, moderna ferma Krievijā, mašīnu lietošana Amerikā un Krievijā.

Avīzi noslēdz ziņojums, ka tā iznāk 2 reizes mēnesī, un uzaicinājums skolēniem iesūtīt tai rakstus.

Sienas avīzes izdošanu nolēmusi sabiedrisko zinātņu pulciņa pilna sapulce inspektora Oša klātbūtnē. To sastādījuši pulciņa valdes locekļi, galvenos darbus veicot pulciņa priekšsēdētājam Silam. Sienas avīze bijusi izkārtā 8. oktobrī no plkst. 12—14 un 9. oktobrī — no plkst. 9—13. Pārrunāt par avīzes saturu bijis nodomāts jau 11. oktobrī, bet ģenerāļa Radziņa bērņi dēļ to nav varēts izdarīt. Pārrunas uzsāktas pirmdien, 13. oktobrī. Apspriedē

pedalījušies skolotāji un skolēni. Direktors Ritiņš aizrādījis uz negatīvām parādībām sienas avīzē. Pārrunu turpinašana citās sapulcēs, kur varētu savas domas izteikt arī skolotāji un skolēni, aizkavēta ar demonstrāciju un tai sekojošu izmeklēšanu.

Sienas avīzi no dēļa noņēmis un saplēsis inspektors Osis 12. oktobrī, paturēdams veselās tikai tās avīzes daļas, kas pēc viņa domām nepieciešamas pārrunām ar skolēniem. Tāpēc šimbrīžam sienas avīzi nav vairs iespējams salikt kopā pirmatnējā veidā. Zudumā gājis sarkans trisstūris centrā ar uzrakstu: «Lai dzīvo proletāriskā kultūra!» — starp citu, komisija nebija skaidrībā, kurā vietā šis uzraksts atradies, jo neviens noteikti nevarēja norādīt, kur tas bijis; daži rādīja uz centru, daži rādīja, ka uzraksts bijis citur «zemnieka dievlūdzeja bilde un sarkans riņķis, virs kura uzlimēts avīzes ziņojums, ka Maskavā atvērta antirelīģiskais institūts, kā arī kāds raksts par Aspaziju» kas bija negatīva satūra.

«Šis pirmais sienas avīzes numurs Rīgas pilsētas IV ģimnazijā iznācis viengabalains saturā un stilā. Avīze sastādīta ar nopietnību.» —

«Sienas avīzes atsevišķās daļas diezgan nevainīgas, bet sakopojumā tā iznāk vienpusīga, tendenciāza ar komunistisku piegaršu» — to atzīst kā skolas vadītāji, tā Izglītības ministrija. Par tādu tā arī atzīstama. Avīzes saturs varēja būt par iemeslu tās pārrunāšanai un iztirzāšanai ar skolēniem. Domstarpības var rasties tikai par to, vai šīs pārrunas, no pārdarītiskā viedokļa raugoties, būtu labāk noturēt tikai ar sabiedriskās sekcijas dalībniekiem, avīzi neizkarot publiski visas skolas apskatīšanai, vai arī, kā tas tagad noticis, pēc tam, kad to visi skolēni lasījuši. Pārrunu nolūks bijis iznīcināt vienpusīgos un aplamos ieskus par dzīvi Latvijā un Padomju Krievijā un aizkavēt panākumus komunistu aģitācijai skolēnu starpā.»

Sakarā ar šo avīzi stāv arī demonstrācija, par kuru komisija ir taisījusi šādu atzinumu:

«1930. gada 10. oktobrī laikrakstā «Latvi» parādījās šāds raksts:

«Rīgas pilsētas 4. ģimnazijā gatavo «proletārisku revolūciju».

Komunistiskā aģitācija Rīgas pilsētas 4. ģimnazijā ar katru dienu kļūst neciešamāka. Vakar ģimnazijas nacionālā skolēnu daļa bija ļoti uztraukta par «sienas avīzi», kas izlikta skolas koridorā, un kurā paūz atklātu komunistismu. Tā šīs «sienas avīzes» pašā vidū liels sarkans laukums, uz kura melniem burtiem uzraksts «Lai dzīvo proletāriskā kultūra!» Blakus kāds laikraksta foto izgriezums par solotāja Dāliņa sagaidīšanu Rīgā ar parakstu «Ar kādu seklumu tagad nodarbojas pilsoniskā jaunatne». Kādā citā vietā «sienas avīzē» blakus Itālijas fašistiskās jaunatnes kara apmācības grupai ievietots Padomju Krievijas jauno «komsomolcu» uzņēmums pie traktoriem kaut kādā «kolhozā». Vēl redzama cīņa pret reliģiju, kur komunisti vaza apkārt krustus. Netrūkst arī pretkara lozungu, un visa «avīze» sastādīta isti komunistiskā garā.

Šo «avīzi» izdod ģimnazijas skolēnu sabiedrisko zinātņu sekcija, un «avīzi» vada skolas skolotājs. Visu laiku «avīzi» turēja lasītavā, kur reti kāds tani ieskatījās, bet tagad tā pārvietota koridorā, kur skolēni pastaigājas. Komunistiskā aģitācija 4. ģimnazijā pēdējā laikā stipri pieaugusi, un vakar ģimnazijas nacionālie skolēni nolēmuši sūtīt delegāciju pie

ģimnazijas direktora sociāldēmonkrata Rītiņa, lai nepieļauj ģimnazijā darboties komunistu aģitatoriem.»

Šis raksts Dzeņa reālskolā kādā klasē lasīts vi-
siem priekšā paša direktora Dzeņa klātbūtnē. Olava
komercskolas un Rīgas skolotāju institūta vingro-
šanas skolotājs Lukstiņš to rādījis autobusā kādam
Olava komercskolas skolēnam. Dzeņa un Olava
skolu skolēnos radies sašutums par sportista Daliņa
noniecinājumu un Padomju Krievijas slavinašanu.
Visrosīgākie aģitatori pret IV pilsētas ģimnaziju
bijuši Dzeņa reālskolas skolēni. Tie aģitējuši par
demonstrāciju pret IV ģimnaziju citu skolu skolēnu
starpā jau tai pašā dienā «Imkas» sacikšu laukumā;
otrā dienā — 11. oktobrī apstaigājuši Olava komerc-
skolu un I pilsētas ģimnaziju, uzaicinādami šo skolu
audzēkņus iet uz IV ģimnaziju nopemt «sienas
avīzi». Skolēnos radusies pārliecība, ka demonstra-
cijai piekrit pats skolas direktors Dzenis, un to va-
dīs Olava skolas vingrošanas skolotājs Lukstiņš. Arī
I pilsētas ģimnazijā pie melnās tāfeles parādījusies zi-
mīte: «Pirmdien plkst 14.15 (pēc piektās st.), nevis
šodien». Tai pašā 11. oktobrī Dzeņa skolas III kla-
sei pēdējā stundā bijusi vingrošana konservatori-
jas vingrotavā. Skolotājam klāt neesot, skolēni no-
runājuši doties tūlīt uz IV ģimnaziju «apskatīt sar-
kano trīsstūri». Lai labāk izskatītos, nolemts braukt
važos. Vairāk ratos šie skolēni vairākkārt brau-
kuši gar IV ģimnaziju; daži iegājuši iekšā un prasi-
juši, kur sienas avīze. Par demonstrāciju pret IV
ģimnaziju aģitēts arī 11. oktobra vakarā un 13. ok-
tobra rītā. 13. oktobrī starp plkst. 14.30 un 15.30
pie IV ģimnazijas salasijušies līdz 300 jauniešu, gal-
venā kārtā no Rīgas pilsētas I ģimnazijas, Dzeņa
reālģimnazijas, Olava komercskolas, bez tam pie-
dalījušies arī dažu citu skolu skolēni, kā arī daži
pieaugušie. Aktīvi uzstājušies apmēram 30 jau-
niešu, no kuriem 5 vai 6 iegājuši IV ģimnazijas
priekšnamā. Citi palikuši uz ielas; kad ieradusies
policija pastiprinātā skaitā, tad nodziedājuši valsts
himnu un pēc tam izklīduši.»

Sienas avīzes un demonstrācijas lietā pirms par-
lamentārās izmeklēšanas komisijas izmeklēšanu
bija jau izdarījusi speciāla, Izglītības ministrijas ie-
celta komisija, kas bija devusi sekojošos slē-
dzienus:

«1. Likvidēt skolēnu pašvaldību IV Rīgas
pilsētas ģimnazijā; skolēnu pulciņu darbību ģimna-
zijā var atjaunot ar šās ģimnazijas pādagogu pa-
domes un Izglītības ministrijas piekrišanu;

2. Uzdot IV Rīgas pilsētas ģimnazijas direkto-
ram dot stingru aizrādījumu sienas avīzes sastādīta-
jiem, ka tendenciōzas darbības turpināšanai sekos
vainīgo izslēgšana no ģimnazijas. P. Dzeņa ģimna-
zijas, Olava fonda komercskolas, I Rīgas pilsētas
ģimnazijas un I Rīgas valsts ģimnazijas direktoriem
uzdot izteikt šo skolu audzēkņiem stingru aizrādī-
jumu, ka atkārtota piedalīšanās protesta demonstra-
cijās draud vainīgiem ar izslēgšanu no skolas;

3. IV Rīgas pilsētas ģimnazijas direktoram In-
driķim Rītiņam izteikt rājienu ar ierakstu dienesta
gaitas aprakstā par nepietiekošu skolas uzraudzību,
attiecinot arī uz šo gadījumu «noteikumu par cīvil-
dienestu» 47. panta 2. piezīmi;

4. atcelt Frici Osī no IV Rīgas pilsētas ģim-
nazijas inspektora amata, skaitot ar š. g. 4. no-
vembri, par nekārtīgu dienesta izpildīšanu;

5. atcelt Elfrīdu Dimāru-Reneslāci no IV Rīgas
pilsētas ģimnazijas inspektora amata, skaitot ar š. g.
4. novembri, par neattaisnojamu un nepieļaižamu ri-
cību sava amata uzdevumu pildīšanā;

6. P. Dzeņa ģimnazijas direktora vietas izpildi-
tājam Pēterim Dzenim izteikt rājienu ar ierakstu
dienesta gaitas aprakstā par nepietiekošu skolas uz-
raudzību, attiecinot arī uz šo gadījumu «noteikumu
par cīvildienestu» 47. panta 2. piezīmi.»

Attiecībā uz sodiem parlamentārai izmeklēšanas
komisijai ir šādi slēdzieni:

«Ņemot vērā visu iepriekšējo, komisija nāk
pie šādiem atzinumiem:

1) Vislielākā atbildība sienas avīzes lietā krit
uz sabiedrisko zinātņu pulciņa vadītāju bij. inspek-
toru Frici Osī, kas ir piedalījies sapulcē, kad bija
ierosināts jautājums par sienas avīzes izdošanu. Kā
minētā sapulcē, tā arī pēc avīzes izdošanas bij.
inspektors Osis nav pietiekoši interesējies par avī-
zes saturu, nav sīki iepazīies ar to un nav ziņojis
direktoram. Vēlāk bij. inspektors Osis avīzi bez
kādas vajadzības saplēsis, iznīcinādams vairākas
sienas avīzes daļas, tā apgrūtinādams un kavēdams
visu sienas avīzes noskaidrošanas lietu. Fr. Oša
paskaidrojumi avīzes saplēšanas lietā pretrunīgi un
nepārliecinoši. Tāpēc bij. inspektoram Osim uzlik-
tas sods pamatots.

2) Atbildība krit arī uz direktoru Indriķi Rītiņu,
kas kā skolas atbildīgais vadītājs nav pietiekoši
stingri uzstājies, lai tendenciōzā, komunistiski no-
skatnā satura sienas avīze, kuŗas daudzas vietas
pats direktors atzinis par nepieļaujamām, tiktu aiz-
liegtas, kā tas jau ir bijis iepriekšējos gados, bet ir
ielaidies pārdošos paņēmiēnos sabiedriskā audzinā-
šanā. Tāpēc viņam kā skolas atbildīgam vadītājam
uzliktais sods atzīstams par pamatotu.

3) Demonstrācijas lietā direktoram P. Dzenim
uzliktais sods par skolas nepietiekošu uzraudzību
dibināts. Viņa skolēni mācības stundu laikā staigā-
juši apkārt pa citām skolām, to skolēnus aicinādami
uz demonstrāciju, sapulcējušies bez skolotāja kon-
servatorijas vingrotavā un cīnījušies «Imkas» jau-
kumā sacikstēs bez skolotāja uzraudzības.

4) IV Rīgas pilsētas ģimnazijas bij. inspektorei
Elfrīdei Dimārai uzliktais sods no administratīvā
viedokļa pamatots, jo viņai kā inspektorei bija jā-
atbild izglītības ministra ieceltajā izmeklēšanas kom-
misijā uz visiem jautājumiem, kas varēja ienest lie-
lāku skaidrību sienas avīzes lietā, bet, ņemot vērā
bij. inspektorei Dimāras garastāvokli nopratināšanas
brīdī, inspektorei Dimāras sods būtu mīkstināms.»

Bez šiem atzinumiem par sodiem parlamentārai
izmeklēšanas komisijai bija uzdots arī celt priekšā
Saeimai konkrētus priekšlikumus visos minētos jau-
tājumos. Sakarā ar to tad arī komisija liek
priekšā savus priekšlikumus: «Saeima nolemj:

1) Uzdot Izglītības ministrijai nelikt šķēršļus
skolēnu pašdarbībai (pulciņiem, pašvaldībai un tml.)
skolās, cik tālu tāda pašdarbība netraucē kārtīgu
klases darba gaitu.

2) Uzdot Izglītības ministrijai un skolu vadītā-
jiem stingrāk sekot tam, lai skolās neienestu ne
skolotāji, nedz arī skolēni kādas partijas, it īpaši nelē-
gālas, politiku vai arī šķiru naida politiku, bet gan
skolēnus audzinātu šķiru un tautu saprašanās garā.

3) uzdot Izglītības ministrijai rūpēties, lai sko-
lēni nepemtu dalību naidīgās demonstrācijās pret ci-
tām skolām un vispār tādās demonstrācijās, kas
vērstas pret mūsu demokrātiskās valsts iekārtu.

4) Uzdot Izglītības ministrijai skatīt vēreiz
cauri lietu par soda uzlikšanu bij. inspektorei El-
frīdai Dimārai un izlemt to saskaņā ar komisijas
atzinumu.»

Priekšsēdētāja biedrs **J. Rancans**: Atklāju vispārīgas debātes. Vārdu lūdz deputāts Dēkēns. Vārds deputātam Dēkenam.

K. Dēkēns (sociāldemokrāts): Augstais nams! Te mūsu priekšā klasisks paraugs, kā iela ar saviem trauciem var traucēt kārtīgu skolas darbu un kā mūsu tagadējā izglītības administrācija izmanto šos ielas traucis, lai varētu uzstāties pret progresīviem skolotājiem, pret progresīvo skolu.

Rīgas IV pilsētas ģimnazija ir visjaunākā no visām Rīgas pilsētas ģimnazijām. Tā atvērta tikai 1919. gada 28. septembrī ar 122 skolēniem. Par direktoru iecelts Andersons, vēlākais Rīgas pilsētas galva. 1920. gadā Andersons nāk par Rīgas pilsētas valdes locekli, un tad par IV pilsētas ģimnazijas direktoru iecel Indriki Rītiņu. Viņš saņem skolu ar 5 klasēm un 158 skolēniem. 5 gadu jubilejā Rītiņš var ziņot, ka skolā ir 21 klase ar tuvu pie 700 skolēniem. Tagad 750 skolēni. Tā ir vislielākā latviešu ģimnazija, vispār vislielākā ģimnazija Latvijā — ne tikai Rīgas pilsētā.

Kas pievelk šai ģimnazijai skolēnus? Kāpēc Rīgas pilsētas II ģimnazijā nav tikpat vai pat vēl vairāk skolēnu? Kāpēc citās nav tik daudz skolēnu? Kāpēc II ģimnazijai ar to pašu klasu skaitu skolēnu skaits ir par 40 skolēniem mazāks?

Ka IV ģimnazijai visvairāk skolēnu, tas ir skolas vadības nopelns. Tas direktora Indrika Rītiņa nopelns, kas, ar pārdabisku talantu apdāvināts, ir pielicis visas pūles un ziedo sevi visu skolai, ar retu sirsniību, ar retu pienākuma apziņu izpildīdams savus pārdabīgus un direktora pienākumus. Tas pats sakāms par viņa ilggadīgiem bijušiem biedriem inspektoru Osi un Elfrīdu Dimāru.

Svinot 5 gadu jubileju, Rītiņš pats raksturoja savas skolas darbību šādiem vārdiem: «IV Rīgas pilsētas vidusskolas skolēnu vecāki, kā arī skolotāji pieder pie dažādām sabiedriskām aprindām, pie visdažādākām politiskām grupām. Bet vienā ziņā mēs visi — vecāki, skolotāji un arī skolēni — esam vienis prātis, ka visi mēs vienas armijas locekļi, armijas, kurās mērķis ir: līdzēt visiem saviem spēkiem Latvijai kultūras godkrēslā tikt, cilvēcei brīvības pamatu likt.»

Rītiņam izdevies savu skolu apvienot vienā darba saimē. Viņas lielais skolēnu skaits, pāri par 50 skolotājiem un visi vecāki kopsapulcēs un skolas padomē darbojas retā vienprātībā un saskaņā. Visa skola ir viena darba saime. Skolēniem sava pašvaldība, tā ka skolotājiem par disciplīnu, par kārtību, pat par nesekmīgu skolēnu sekmju veicināšanu maz ko rūpēties. Skolēnu pašvaldība gādā, lai nesekmīgiem skolēniem būtu citu skolēnu palīdzība, kas spējīgāki. Ārpusklases darbi pašvaldībā, pulciņos, referātos, dažādos vakaros, atceres svētkos. Skolā katram skolēnam jāstrādā arī kāds rokdarbs. 5 gadu jubilejā skola rādījusi plašākai Rīgas sabiedrībai, kas panākts mācībās, ārpus klasu darbos un mākslā, arī dziedāšanā, mūzikā. Laikraksti ir devuši atsaucsmes par šo jubileju. «Jaunākās Ziņas» raksta: «Daudzi šo skolu ieskata par sarkanu, daudzi atkal par melnu. Atklātībā nav bijis iespējams lietu objektīvi noskaidrot. Lai tad šīs skolas 5 gadu darba apskate rāda katram, kāda šī skola patiesībā ir.»

Stādāmie amatā, Rītiņš devis svinīgu solījumu: «Tā kā Latvijas valsts ir augstākais ideāls, par ko agrāk mūsu tēvi nevarēja pat sapņot, skolas uzdevums nevar būt cits, kā veicināt Latvijas valsts attīstību. Mēs skolā varam darboties, būdami dažādos politiskos uzskatos, bet skolā mums politikas

nav un nedrīkst būt. Skolā allaž valdījuši principi: iecietība un savstarpēja uzticība. Skolēnu organizācijas piepalīdz iekšējās iekārtas un disciplīnas uzturēšanai. Pie skolas pastāv mūzikas mācība, (katrs skolēns var par velti ņemt stundas vijoles spēlēšanā), zīmēšanas studija, foto laboratorija, grāmatnīca, galdniecība, stikla apstrādāšana, rokdarbu un šūšanas darbnīca, mašīnrakstīšana un stenografija. Skolā pastāv dažādi mācības līdzekļu kabineti. Ievestas siltas brokastis visiem skolēniem, trūcīgiem par brīvu.» —

Galā slēdzienā «Jaunāko Zīņu» līdzstrādnieks saka: «Šī skola, var teikt, ir vesela fabrika, kurās darbojas skolēni, kurās skolēniem ir jāveic darbs, kurā vienā stundā nav apstaigājama. Skolēnu pašdarbība, meklēšana pēc labākiem darba paražiem ir raksturīga šīs skolas iezīme. Novēlam šai iestādei u. t. t.»

«Latvis» raksta: «Ar prieku varu atzīmēt nacionālo garu, kurā novēroju IV vidusskolas izrikojumā 18. novembra svētkos un tagad.» — Tik daudz no tā garā apraksta.

«Mūsu Nākotnē» Universitātes asistente Liepiņa raksta garāku rakstu, no kura citēšu dažus teikumus: «Katrs, kas apstaigāja plašo izstādi, domāju, nāca pie slēdziena, ka šī skola ir darba skola ne tikai pēc nosaukuma un uzstādītās programmas, bet īstenībā. Darbs te nenorit sausi, pēc iepriekš uzstādītās shēmas, bet tas ir dzīvs, radošs, kas izriet no momentānās dzīves apstākļiem un prasībām.» — Kullīša kungs, klausīties, ko Liepiņa tālāk raksta: «Kas attiecas uz reliģijas pasniegšanu, tad, kā man liekas, arī šīnā, pārdabīgā ziņā vēl sarežģītā jautājumā, šī skola iet pareizu ceļu, nostādot šīs disciplīnas pasniegšanas centrā lielo personību dzīves apskatu viņu vēsturiskā atmosfērā.» (Starpsauciens.) — Nuja, jūs to varēsiet nokritizēt pēc sava viedokļa!

Tāpat citas avizes! — Vēl vienu teikumu no «Brīvās Zemes»: «Kā liecināja skolas svētki, darbu izstāde, referāti un koncerts, tad skola tiešām nostājusies uz nopietna ceļa. Atzīmējama labi izveidota skolēnu pašdarbība, kurai tiek piegriezta nopietna vērība, skatoties tomēr uz pašdarbības veidiem pietiekoši kritiski.» —

Tādas atzīmes devuši taisni jūsu laikraksti pēc šīs skolas 5 gadu darbības. Un turpmākos 5 gados šī skola ir strādājusi gluži tādā pat virzienā, vēl vairāk izkoptama savus darba veidus un paražus. To ir atzinusi arī valdība, 1929. gadā apbalvodama direktoru Rītiņu un inspektoru Osi ar Triju zvaigžņu ordeni, kas kuram katram vis tā klēpi nekrit.

Tomēr mūsu labo aprindu sabiedrībai šī skola ir un paliek sarkana, un tā rauga, vai tikai tai nevarētu kur pieķerties, tikai rauga, kā tai skolai piekļūt. Kas par prieku, kas par gavilēm, ja no šīs skolas skolēniem kāds apcietināts komūnisma dēļ! Ja apcietina vai izmeklē līdzīgas lietas citās skolās, to noklusē, tā nedzird. Kad ir šūniņas pat skolotāju institūtos bijušas un atrastas, tas paliek nedzirdēts, bet tiklīdz IV vidusskolā kas notiek, tad uzreiz lielas gaviles! Beidzamā laikā komūnisma IV ģimnazijā nevarēja lāga saskatīt. Nebija neviena tāda gadījuma.

Komūnisma apkaņošanai vispār ir divi veidi. Viens — stingri policejiskais veids, ko arī mans draugs Milbergs atbalsta: ķert ciet, likt cietumos un, manīs pēc, šaut un kārt. Otrs ir sociālo reformu ceļš, izglītības ceļš, vispār sabiedrisko, politisko reformu ceļš. Kā skolā skatīties uz šo parādību? Ka šī parādība ir vienā otrā skolā, ka vienā otrā skolā ir ne tikai atsevišķi komūnisti, bet arī

kommunistu šūniņas, tas ir visiem zināms fakts. Tā nav ne IV vidusskolas privilēģija, ne arī IV vidusskolas noziegums. Tā ir dažā labā skolā, un kamēr mūsu sabiedrībā būs komunisti, kamēr mums pilsētas domēs būs kreisie arodnieki vai komunisti, kamēr šē Augstajā namā sēdēs komunisti, tikmēr tā ir liecība, ka mūsu sabiedrībā ir vēlētajī, kas viņus ievēl, ir ģimenes, kas dzīvo šinī atmosfērā. Un tāpēc arī ir bērni, ir jaunieši, kas tādas garā uzaug. (*J. Balodis* — strādnieku un zemnieku frakcijas — no vietas: «Bet kāds ir Jūsu dēls?») — Mans dēls ir godīgs sociāldemokrāts! (*J. Balodis* no vietas: «Godīgs dzērājs!») — Kā skola lai ar viņiem rīkojas?

Mēs jau agrāk esam runājuši par šo jautājumu un arī ar tagadējo iekšlietu ministri, Laimiņa kungu, vienojušies, ka skolai jāatzīst tikai pārdarītiski līdzekļi. Tie arī var būt policejiski — slēgt no skolas ārā, vai otrādi — pārliecināt un nesviest no skolas ārā. Tomēr skolā var būt tikai pārdarītiski līdzekļi. Rītiņš šai ziņā agrāk gājis par tālu policijas prasībām pretim, tās pārāk ievērodams. Bet sabiedrība spriež: ja komunisti ir citās skolās — ko tur darīt; ja Rīgas skolotāju institūtā, Jelgavas skolotāju institūtā un citās skolās ir komunistu šūniņas — tas ir ienestas idejas, bet tiklīdz parādās tādas IV Rīgas pilsētas ģimnazijā — tur tās ir pašu izperinātas. Jau no šā viedokļa divējādi apsver vienu un to pašu parādību dažādās skolās. Bet pēdējā laikā IV ģimnazijā nebija ne arestu, ne kādu komunistisku parādību.

Labo aprindu sabiedrībai trūka materiāla piekertes; tā gaidīja izdevīgu brīdi, kad uzbrukt IV Rīgas vidusskolai. Tē nu tā sienas avīze nāca kā brangs kumoss, īsts atradums. Sienas avīze — pats nosaukums uztrauc godīgu pilsoni! Sienas avīze — īsts komunistiskas agitācijas paņēmieni! Tomēr jāsaprot, ka sienas avīze nav Krievijas izgudrojums, vispār nav kreiso aprindu izgudrojums, bet ir parasta lieta Amerikā un Vakareiropā. Šinīs drudžainos laikos, kad nav vaļas izlasīt garus rakstus žurnālos un laikrakstos, jau laikraksti paši iekārtoti tā, ka gandrīz jālasa tikai virsraksti. Tie paši laikrakstu virsraksti, klāt ilustrācijas — sienas avīze gatava. Arī citās mūsu skolās bez IV pilsētas vidusskolas sienas avīzes lietotas kā ļoti labs mācības līdzeklis ir dažos priekšmetos, ir politiski-sabiedriskā audzināšanā. Arī IV vidusskolā sienas avīze kā mācības līdzeklis dažās klasēs lietota jau agrāk. Sabiedrisko zinātņu pulciņš sastādījis un gribējis izkārt vispārīgu sienas avīzi jau agrāk, bet Rītiņš nav atļāvis, jo atradis avīzē komunistisku tendenci un piegaršu. Tagad šī sienas avīze pēc satura un stila iznākusi nopietna, un Rītiņam negribējis to atraidīt, jo viņam bijis jācieš daudz uzbrukumu pārāk stingras policejiskas rīcības dēļ pret saviem kreisi noskaņotiem skolēniem. Viņš tāpēc izraudzījies pilnīgi pārdarītisku ceļu — atļāvis avīzi izkārt, lai pēc tam, kad skolnieki būs iepazīnušies ar tās saturu, varētu noskaidrot avīzes vienpusības un izklaidēt avīzē paustās nepatiesības, kas varēja pārdarīt uz nepareiziem spriedumiem. Rītiņš komisijai aizrādīja, ka viņam pret sienas avīzi bijis daudz iebildumu, bet viņš negribējis to aizliegt. Ja avīzi aizliegtu, tad sāktu kliegt skolā un ārpus skolas, ka neatļauj izkārt nevainīgu sienas avīzi, un sāktos arī citādi uzbrukumi. Bez tam kreisi noskaņotie skolēni būtu nostādīti mocekļu lomā, proti — ka viņiem neļauj izteikt savas domas, viņi gūtu piekrišanu un varētu sekmīgi nodarboties ar savu propagandu. Bet ja avīzes saturu iztirzātu atklāti, kā Rītiņš to jau bija iesācis 13. oktobrī, tad visu launumu varētu novērst.

Uz manu jautājumu, vai sienas avīzei bijis noziedzīgs saturs un vai tā traucējusi skolas kārtīgu darbu, Izglītības ministrijas pārstāvji atbildēja, ka kārtējais skolas darbs nav traucēts, sienas avīzei nav noziedzīga rakstura, tā nav arī komunistiska, bet gan partejiska, tendencioza ar komunistisku piegaršu. Katrs gabals par sevi, atsevišķi ņemot, diezgan nevainīgs, bet sakopojums ir tāds, ka visa avīze iegūst komunistisku piegaršu. Arī komisija atzīst, ka avīzes saturs ir tāds, kas var attaisnot tās pārrunas ar skolēniem. Varēja... varētu...

Cik ilgi avīze bijusi izkārtā? 8. oktobrī — 2 stundas, 9. oktobrī — 4 stundas. Visi ar to nedaļēja iepazīties. Tā izkārtā skolas koridorā. 10. oktobrī parādās «Latvija» raksts, kad avīze pie sienas vairs nekarājas. «Latvija» rakstu jūs varat izlasīt savā ziņojumā, un referents to jau lasīja priekšā. «Latvija» raksts ir pavisam citāds nekā komisijas atzinums par sienas avīzi. (Starpsaucieni.) — Nē, tikai 8. un 9. oktobrī. — «Avīze pauž atklātu komunistisku.» «Tā sastādīta īsti komunistiskā garā.» No referenta Barkana jūs dzirdējāt, ka parlamentārā izmeklēšanas komisija un arī Izglītības ministrijas izmeklēšanas komisija to nav saskatījušas. Izglītības ministrija noliedz, ka avīzē būtu saskatāms komunistisms. Par pierādījumu, ka tas tā esot, «Latvis» teic: «Pašā vidū liels sarkans laukums ar uzrakstu «Lai dzīvo proletāriskā kultūra!» No kuŗa laika tad no sarkanās krāsas jābaidās? Vai jums tas patīk, vai nē, arī mūsu lozings ir: «Lai dzīvo proletāriskā kultūra!»

«Kāds fotografisks izgriezums par solotāja Daliņa sagaidīšanu Rīgā.» — Daliņš jums ir tāds idols, kuŗam lai klātu neķeras! (Starpsauciens.) Nu labi — pēc jaunās ortografijas jāsaprot «eidols». Daliņš tad ir tāds īsts eidols, kuŗam klāt nedrīkst ķerties. Katram zinātņu vīram, katram mākslas pārdarītājam var ķerties klāt, bet ātrsolotājam Daliņam klāt lai neķeras! Ja tā, tad apdraudēta visa pilsoniskā kultūra. Ilustrācijai paraksts: «Ar kādu seklumu nodarbojas pilsoniskā jaunatne.» — «Citā vietā sienas avīzē blakus Itālijas fašistiskās jaunatnes kara apmācības grupai ievietots Krievijas jauno komsoļoņu uzņēmums pie traktoriem kaut kādā kolhozā.» — Briesmīgs noziegums! Jau atklāts komunistisms! — «Vēl redzama cīņa pret reliģiju, kur komunisti vazā apkārt krustus.» Es prasīju Izglītības ministrijas pārdarītājam, vai avīzē atrodama reliģijas zaimošana. Man nevarēja atbildēt uz to ar «jā». Reliģijas zaimošanu Izglītības ministrijas pārdarītāji tur nav varējuši saskatīt.

Šis «Latvija» raksts stipri lasīts pilsoņu skolu jaunatnes starpā. Dzeņa reālskolas direktors Dzeņis lāvis to lasīt priekšā kādā klasē un devis savus komentārus par to. Olava komereskolas vingrošanas skolotājs, kas ir arī Rīgas skolotāju institūta vingrošanas skolotājs, Lukstiņš, braucot autobusā kopā ar kādiem 4—5 Olava skolniekiem, lasījis šo rakstu un izteicies: «Redziet nu, ko viņi par mums raksta! Ko viņi raksta par Daliņa sagaidīšanu!» Sevišķi skolu jaunatni uztraucis tas, ka Daliņam uzdrošinājušies ķerties klāt un ka tur sludināts komunistisms; bet Daliņš šai lietā stāv pirmā vietā.

Skolēnos rodas uztraukums, viņi sāk savā starpā sazināties. Pēdējā laikā mūsu vidusskolās ieviesies īpašs skolēnu tips, proti — staigulī jeb klejotāji. Ja kādā skolā netiek pāri uz nākošo klasi, tad meklē citu skolu, kur tos uzņem vēlāmā klasē. Šādu skolēnu daudz Dzeņa reālģimnazijā un netrūkst arī Olava skolā. Tur sanāk kopā skolēni no visām Rīgas skolām. (*L. Ausēja* starpsauciens.) Citur nav tik daudz. Tur ir retāk. Šie skolēni, protams, uztur sa-

karus ar saviem bijušiem biedriem citas skolās, iet no vienas skolas uz otru, apmeklē visus izrikojumus un uztur savstarpējus sakarus skolēnu starpā.

10. oktobrī ir jau izdevība pārrunāt IV ģimnazijas sienas avīzi plašāki. Uztraucas par to, ka nonicināti Daliņa sagaidītāji, un vispārīgi — kā drīkst paust atklātu komūnismu. Un tas notiek «Imkas» sacikšu laukumā. Tur saradušies Dzeņa un tehnikuma skolēni uz saciksti bez skolotājiem. Tur nu sākas pirmās sarunas; tā ir pirnā apspriede. 11. oktobrī iet vaļā ziņas no vienas skolas uz otru. Dzeņa skolēni uzņēmušies vidutāju lomu. Tie iet aģitēdami stundu laikā gan uz Olava skolu, gan uz I pilsētas ģimnaziju. Ir bijusi satikšanās arī ar Rīgas valsts I ģimnazijas skolēniem. Viņi aģitējuši, ka jāiet apskatīties sienas avīzi, to noņemt un arī kaut komūnistus. Vienā otrā vietā viņi atrod piekrišanu, bet, paši nevarēdami nekur rīties, jau sestdien sarīko braucienu vairāk ormaņos — tā labāk izskatīšoties — gar IV vidusskolu, šurp un turp braukājot. I pilsētas ģimnazijā parādās uzraksts: «Sodien nē, bet pirmdien pēc stundām.» — Tā tad pirmais uzraksts, laikam, bijis, ka jāiet tai pašā sestdienā. Aģitācija notikusi arī sestdienas vakarā. Starp citu, Dzeņa skolēni konservatorijas vingrotavā sapulcējušies atkal bez skolotājiem un no turienes arī braukuši uz IV vidusskolu. Pirmdienas rītā atkal Dzeņa skolēni apstaigā citas skolas, un pirmdien pēc pusdienas notiek tā slavenā demonstrācija.

Bēdīga padarišana! Stipri bēdīga padarišana! Pilnīga vilšanās tiem skolēniem, kas tur sanākuši! I pilsētas ģimnazijas audzēkņiem bijusi pārliecība, ka tur priekšgalā būs Dzenis, vadīs Lukstiņš — kā tad mēs drīkstam palikt negājuši! Stiprais saka, lai neejot. Tas nav nekāds patriots! Patriota pienākums ir iet un sist komūnistus. Aicina pat, lai brauc arī no Jelgavas. Turp aizraksta istu vēstuli, jo arī tur I ģimnazijā ir isti vīri, nacionāli noskaņoti skolotāji un skolēni. Tāpat Dzeņa skolēni ir pārliecināti, ka Lukstiņš ies priekšgalā Olava skolēniem un skolotāju institūta audzēkņiem. Olava skolēni domā, ka Dzenis būs tur klāt. Bet nav neviena! Tur sanākuši 200—300 skolnieku, nezina pat, ko iesākt, mīdās uz vietas, grib tikt iekšā — tur nelaiž, policija ir priekšā; rāda dūsmās dūres IV vidusskolas darbiniekiem, ko redz pie loga. (Starp-sauciens pa labi.) Ak, bailes nebija? Nu — tie ir otrā trešā stāva — tik drīz viņiem klāt tikt nevar; tāpēc varbūt bailes nebija.

Bet bēdīga loma ir direktoriem Stiprajam un Dzenim. Dzenis aiziet apskatīt, vai nāks ar pārmācīt komūnistus, bet viņš nedrīkst jauniešu starpā rādīties. Viņš ieiet pie vecu grāmatu pārdevēja un raugās, kas notiks pie IV vidusskolas. Un Stiprais savus gribēja dabūt uz māju, bet tiklīdz viņš parādās, viņa skolēni tūlīt projām aiz Sarkaniem spīķeriem. Iet Stiprais turp — tie pa otru pusi atpakaļ. Tā viņš savus skolniekus dzenā. Galu galā viņš saka: «Bērni, eita nu mājās, lai lielie izcīnī tādu cīņu!» Te ieročās kāds večuks — iemeties, pēc Stiprā domām, un saka: «Ko? Jūs saka, lai jūs mājā ejot? Jūs pret komūnistiem ejat? Tad nāciet tikai līdz!» — Un Stiprajam izņem grožus no rokām piedzēries večuks; tas kūda jauneklus, tas rīko nacionālas himnas dziedāšanu un urrā saucienus. Audzinātājam - paidagogam un sevišķi direktoram klūmīgāka stāvokļa vairs nevar būt, kā tad, ja jaunatnes vadību uz ielas viņam izņem no rokām piedzēries vecis.

Lieta varētu nobeigties, un viss ietu parastā kārtībā, kā tas, bez šaubām, būtu noticis, ja lieta

būtu grozījies ap nacionālām skolām, kad ministrija būtu apmierinājusies ar to, ka «uzdod Dzeņa ģimnazijas, Olava fonda komereskolas, I pilsētas vidusskolas un I valsts vidusskolas direktoriem izteikt šo skolu audzēkņiem stingru aizrādījumu, ka atkārtota piedalīšanās protesta demonstrācijās draud vainīgiem ar izslēgšanu no skolas.» Bet ministrija vispirmā kārtā sāk izmeklēt ceturtās vidusskolas lietu. Neuzticas pašai skolai, ka tā vislabāk pati varēs nokārtot sienas avīzes jautājumu. Nu par to raksta visos nacionālos laikrakstos. Tie vienā mutē kliez: tādas lietas tur notikušas, šausmu lietas notikušas IV ģimnazijā! Visus tās skolas skolotājus sodīt! Visu administrāciju pilnīgi padzīt, visus sociālistus prom! Un mūsu ministrija padodas šim ielas iespaidam, liekas ietekmēties no ielas. Tas ir tas bēdīgākais. Nacionālie laikraksti sajūsmā par savas jaunatnes uzstāšanos. Fotografijas. Tās izplata laikrakstos. Lūk, vecā paaudze vairs nezina, kā uzstāties — jaunajai jārāda ceļš.

Un ne tikai politiskie laikraksti! Arī paidagogijas žurnāls «Audzinātājs». Arī baznīcas laikraksts «Svētdienas Rīts». «Tādas» lietas notikušas IV vidusskolā! Kādas tad? Kas tad tur noticis? Ceturtā vidusskolā nav noticis nekas tāds, par ko varētu sacīt «tādas lietas», par ko varētu šausmināties. Bet gan IV vidusskolas priekšā! Demonstranti izgāja sveikā, tos slavē. Visi brūk virsū IV vidusskolai.

Izglītības ministrija iecēlusi īpašu izmeklēšanas komisiju ar trīs vīriem. Raksturīga ir šī komisija. To vada arodskolu direktors. Kāpēc? Ne kā neitrāla persona, bet tāpēc, ka Olava komercskola iemaisīta iekšā. Tad — vidusskolas direktora biedrs vai palīgs — kā tur ir tas nosaukums. Un tad vēl trešā neitrāla persona. Vai to nevarēja ņemt no skolotāju organizācijām, vai no Rīgas pilsētas valdes — IV ģimnazijas uzturētājas? Nē, tie nav vajadzīgi. Vajadzīgs pārbaudīts un izbaudīts izmeklētājs — sevišķi politiskās lietās; par tādu izrādījies skolu inspektors Kupčs, kam patiesībā par vidusskolām nav nekādas daļas, un kas arī nezina, kādi tur apstākļi bijuši. Bet viņam jau ir stažs. Viņš arī te galvenais izmeklēšanas vadītājs.

«Pie kādiem atzinumiem izmeklēšanas komisija un Izglītības ministrija nākušas, to mēs zinām no ziņojuma, bet ziņojumā nav nekas teikts par to, ka ienācis protests pret ministrijas uzliktiem sodiem no IV vidusskolas skolēniem, no paidagogu saimes, no absolventiem, no skolas padomes, no vecākiem, no progresīvajiem skolotājiem un no Rīgas pilsētas valdes. Tie visi stāv par IV Rīgas vidusskolu. Mums būs runa par kādu citu mācības iestādi, tad redzēsīm, ka visi ir pret to iestādi un Izglītības ministrija tāpat nemaz neievēro apsūdzības. IV Rīgas ģimnazijas lietā ministrija atstāj visus protestus pilnīgi neievērotus, uzliek savus stingros un bargos sodus.

Parlamentārā izmeklēšanas komisija savos atzinumos jau atšķiras no Izglītības ministrijas atzinumiem un sodiem. Tā Izglītības ministrija pieņēmusi lēmumu: «Likvidēt skolēnu pašvaldību IV Rīgas pilsētas ģimnazijā; skolēnu pulciņu darbību var atjaunot ar šās ģimnazijas paidagogiskās padomes un Izglītības ministrijas piekrišanu». Bet parlamentārā izmeklēšanas komisija liek priekšā Saeimai nolemt: «Uzdot Izglītības ministrijai nelikt šķēršļus skolēnu pašdarbībai: pulciņiem paš-

valdībai u. t. t.» Tur likvidēt — te nelikt šķēršļus, «cikāl tāda pašdarbība netraucē kārtīgu klases darba gaitu.» Mums ir arī atzinums, ka skolas pašvaldībā nekas kompromitējošs nav atrasts. Tā tad parlamentārai izmeklēšanas komisijai te ir citi secinājumi, nekā Izglītības ministrijai.

Tāpat inspektora Elfrīdas Dimāras lietā Saeimas izglītības komisijas vairākums atrod, ka sods ir par bargu, zināmā mērā tā tad nedibināts, un caurskatāms no jauna un pārlemjams.

Viss tas, ko te cēla priekšā, visi priekšlikumi un atzinumi ir komisijas vairākuma domas, 3 locekļu domas — 2 locekļi bija citos uzskatos. 3 locekļu domas loģiski nesaistās ar ziņojuma atstāstāmo daļu. Ja sienas avīzes saturs tāds, ka tas varēja attaisnot tās pārrunu ar skolēniem, tad sodi par pārrunu loģiski atkrit. Tie ne ar ko nav attaisnojami. Tāpēc komisijas mazākums nevar piekrist tiem atzinumiem, ko te komisijas vārdā cēla priekšā referents.

Rītiņam izteikts rājiens par nepietiekošu skolas uzraudzību. Sakait, kur visā ziņojumā, kur visā lietā atrodams kaut viens aizrādījums vai fakts par to, ka Rītiņam pierādīta nepietiekoša skolas uzraudzība! Ne ziņojumā, ne liecinieku izteicienos, ne ministrijas ziņojumā, ne arī mūsu rīcībā esošos dokumentos nekas tamlīdzīgs nav atrodams. Dienā Rītiņš ieradies skolā plkst. pusdeviņos no rīta aizvien pirmais, palicis pēdējais skolā līdz plkst. pustrījiem pēc pusdienas. Saprotama lieta, skolā, kur ir 21 klase ar 750 skolēniem, var gadīties lietas, ko direktors nezina, bet Rītiņš tomēr visam sekojis ar redzīgu aci un bijis īsts saimnieks skolā. Viņam pārmet sienas avīzes atļaušanu, bet vai tad tā ir skolas nepārziņošana! Rītiņš saka, ka viņš vairākkārtīgi izlasījis avīzes saturu, pieaicinājis arī literatūras skolotāju — humānītārā pulciņa vadītāju Birkertes kundzi un licis kādu rakstu pārrakstīt. Tā tad viņš zināja, ko dara. Viņam ir savi pārdarītāji, kas izskatīti. Tos zināms, var vai nu attaisnot, vai noliegt. Viens, varbūt, šos uzskatus attaisnos, otrs noliegs. Pārdarītāju saņemšanu lietā var dot aizrādījumus, bet ne uzlikt sodus. Tāpēc arī mūsu priekšlikums bija, ka sienas avīzes lietā Rīgas pilsētas IV ģimnazijas direktoram Rītiņam uzliktais sods ir nedibināts.

Par Rītiņa rīcību no pārdarītājiem viedokļa var būt dažādās domas, bet es vēlreiz atkārtāju, ka pārkāpumi te nav saskatāmi. Es saprotu, komisijas vairākumam bija jāpieņem tāds lēmums, viņam bija jāsedz Izglītības ministrijas rīcība, jo kā var pateikt, ka Izglītības ministrija vai Izglītības ministrs nepareizi rīkojies, un tāpēc arī parlamentārās izmeklēšanas komisijas vairākums, segdams un glābdams Izglītības ministriju, pieņēma šādu nelōģisku lēmumu.

Ja Rītiņa skolā ir nepietiekoša skolas uzraudzība, kāda tad skolas uzraudzība ir citu direktoru skolās? Par Dzeni komisijā bija vienprātīgs atzinums, ka viņa skolā ir nepietiekoša uzraudzība. Bet Stiprajam? — Pietiekoša skolas uzraudzība? Vai Rītiņa skolā ir gadījies tas, kas Stiprā skolā? Nāk sveši skolēni vienā dienā, nāk otrā dienā, agītē skolā, ved sarunas, bet viņš nekā par to nezina. Es domāju, ja ne Stiprajam kungam, tad viņa dežurantiem — skolotājiem gan bija jāzina, kas tur notiek. Pie Stiprā dienām var būt uz galda uzraksts: «Lai dzīvo Benito Musolini!». Tikai tad, kad citi aizrāda, viņš to redz. Stiprajam var parādīties pie sie-

nas uzraksts: «Šodien — nē, bet pirmdien tad un tad.» — Vai tā ir pietiekoša skolas uzraudzība? — Un tad šī nevarība! Redz, ka pulcējas vairāk kā 100 skolēnu, un iet turp, kur viņu ceļš uz māju neved; bet viņš nevar viņus dabūt no turienes nost, nevar dabūt tos atpakaļ, lai viņi ietu uz māju. Tā gan ir nepietiekoša skolas uzraudzība un vadība!

Vai pietiekoša uzraudzība arī Olava skolā? Kā stāv ar direktoru Radziņu? Uz viņa iesnieguma izglītības ministrs uzlicis rezolūciju: «Brīnišķīgs raksts! Un to raksta direktors, kas nav varējis aizturēt kaut 20 skolēnus no piedalīšanās ielu ekscesos. Lūdzu pārrunāt!» — Es nezinu, vai direktori šo lietu ir pārrunājuši, bet ministrs atrod, ka tur nav bijusi pietiekoša skolas uzraudzība. Bet izlemjot lietu kopā ar direktoriem, ministrs to vairs neatrod. Tam nav neviena vārda par to. Radziņš ir izgājis pilnīgi sveikā. Sveikā palicis arī Lesnieks, I valsts ģimnazijas direktors. Tam arī skolēni agītējuši par piedalīšanos ekscesos; redzīgam direktoram, kas pietiekoši uzrauga skolu to vajadzēja redzēt. Pie šiem direktoriem mēs redzam nepietiekošu skolas uzraudzību, pie Rītiņa to atrast nevar. Tāpēc viņa sods ir pilnīgi no gaisa grābts.

Osis atstādīnāts no amata par nekārtīgu dienesta izpildīšanu. Kur ir šī nekārtīgā dienesta izpildīšana? Kādā ziņā? Viss saistās tikai ap sienas avīzes izdošanu un noplēšanu. Komisijas vairākums to arī atzīmējis. Ko Osim var pārmet no formālās puses? «Viņš esot bijis klāt, kad sabiedriskā pulciņā nolemts izdot sienas avīzi». Avīzes izdošana taču nav nekāds noziegums! Tas nav nekāds pārkāpums, un, man šķiet, inspektora klātbūtnē pulciņa sēdē ir taisni vēlama, bet tā viņam nav liekama par vainu. «Osis nav pietiekoši interesējies par avīzes saturu, nav sīki iepazīties ar to un nav ziņojis direktoram». Sakait, vai tas bija Oša pienākums! Viņam kā inspektoram tas nav jādara, nebija nekāda darišana ar to; tā ir direktora lieta, atlaut vai neatlaut sienas avīzi. Tikai direktors var lemt par sienas avīzi — Osis ir tikai stārņnieks. Protams, viņam kā inspektoram un kā pulciņa vadītājam skolēni arī nodeva sienas avīzi. Osis atkal to nodeva tālāk direktoram. Inspektors kopā ar direktoru lasīja un cenzēja šo sienas avīzi, un visu atbildību par šo avīzi uzņēmās uz sevis galvenais vadītājs — direktors Rītiņš.

Vislielākais grēks esot avīzes saplēšana. Nu, lūk, vairs nevarot konstatēt, kāda tā sienas avīze bijusi, nevarot pilnīgi noskaidrot avīzes saturu. Kur tas rakstīts ka sienas avīzi, kad tā savu uzdevumu izpildījusi, nevar saplēst? Agrākās sienas avīzes, kas nav atvēlētas izkāršanai, arī saplēstas. Ministrija to ir zinājusi, bet neviens nekādus iebildumus pret to nav cēlis. Kāpēc taisni tagad Osim bija pienākums šo avīzi glabāt? «Ja šī avīze nebūtu saplēsta, tad būtu skaidras ziņas par to, kāda tā avīze izskatījies un kas tur bijis iekšā». Jā, lielu gaišredzību jūs prasāt no inspektora Oša! 12. oktobrī viņam vajadzēja paredzēt, ka 16. oktobrī viņu sauks Izglītības ministrijas izmeklēšanas komisija un prasis par avīzi, un ka 1 mēnesī un 2 dienās vēlāk viņu sauks priekšā parlamentārā izmeklēšanas komisija. Nu, tādu gaišredzību taču nevar prasīt no mirstīga cilvēka un arī ne no bijušā inspektora Oša.

No formālās puses Osis kā inspektors nav vainojams. Nekur viņam nekādu vainu nevar pierādīt. Varētu runāt no pārdarītājiem. Varētu runāt par Osi kā sabiedriskā pulciņa vadītāju. Avi-

zi sastādījuši 3 zēni, sabiedriskā zinātņu pulciņa valdes locekļi. Osis kā šī pulciņa vadītājs varēja sastādītājiem iestāstīt: nedosim tūlīt direktoram, papriekš apskatīsim paši pamatīgi savā sabiedrisko zinātņu pulciņā, izkritizēsim, un pēc tam nesīsim direktoram. Bet tas atkal ir pādidagōgisks paņēmiens, par ko varētu runāt, un Osim varētu dot aizrādījumus, lai tādus pādrošus paņēmienu turpmāk nelietotu. Bet pārkāpuma, nozieguma, par ko soda, atceļot no amata, te nav, un tāda te nevar saskatīt. Tāpēc mūsu mazākuma uzskats bija: «Osim uzliktais sods pārāk bargs, viņam nav pierādīta nekārtīga inspektora pienākumu izpildīšana, bet gan daži trūkumi sabiedriskā pulciņa vadīšanā».

Pavisam no gaisa grābts sods Dimārai. Viņai nav nekādas daļas ne ar demonstrāciju, ne ar sienas avīzi. It nekur tur viņa nav vainojama. Bet galu galā sabiedrība brēc pēc soda. Melnais elks kliez pēc vairāk asinīm: visu administrāciju nost — nost direktoru ar viņa palīgiem! Jāmeklē kaut kāds iemesls Dimāras sodīšanai. Kā man kāds no ministrijai tuvi stāvošiem cilvēkiem sacīja: «Mitgegangen — mitgehangen!» Vajadzēja meklēt, vai nav kaut kas atrodams pašā izmeklēšanas procesā. Un te, lūk, protokolā atrod, ka Dimāra atteikusies atbildēt uz vienu jautājumu. Pietiek! Viņa nav atbildējusi uz vienu jautājumu, tāpēc neder vairs par inspektoru. Kas tas par jautājumu? Viņai prasā, kas sienas avīzi saplēsis. Dimāra zina, ka šis pats jautājums kādu pusstundu vai stundu iepriekš uzstādīts Osim un ka Osis pats pateicis, ka viņš avīzi saplēsis. Dimāra to zina, ka viņi to zina; viņa atbild ar pretjautājumu: «Jūs zināt, kas saplēsis! Kāpēc Jūs to prasāt man?» — «Jā, mēs zinām gan, bet arī no Jums gribam to dzirdēt.» Bet pati izmeklēšanas komisija šim apstāklim vērību nav plegriezusi. Izmeklēšanas komisijas priekšsēdētājs Zubāns mums liecināja: «Mēs uzstādījām jautājumu, un mums neatbildēja: mēs nepiegrīezām tam nekādu sevišķu vērību. Mēs atkārtojām un atkal turpinājām. Tikai pēc tam mēs sastādījām atzinumu, bet atzinumā neesam par to neviena vārda minējuši.»

Tā tad savā atzinumā komisija nemin neviena vārda, ka Dimāra būtu izturējusies izmeklēšanā tā, ka būtu sodāma. Zubāns par to nekā nesaka. Un pati Dimāra mums liecina — ja viņai būtu aizrādīts un prasīts: «Jums kā inspektorei jāatbild uz jautājumiem, ko mēs prasām», tad viņa būtu sacījusi: tāpat kā mums viņa visu sacīja; bet tas viņai aizrādīts nav. Ja komisija būtu likusi priekšā atstādināt Dimāru šī iemesla dēļ no amata, tad varētu sacīt, ka te ir bijusi provokācija, uzstādot jautājumu tādā lietā, ko paši zina; nevar uzstādīt jautājumu: «Vai jūs nezināt, vai negribat atbildēt», un atbildes nodošanu uzskatīt par iemeslu atstādināšanai no inspektora amata. Bet komisija nav likusi priekšā šo atstādināšanu. Iemeslu atstādināšanai ir sameklējusi direktoru sēde paša ministra vadībā. Tāpēc šini ziņā mūsu domas ir tādas, ka «Dimārai uzliktais sods nestāv nekādā sakarībā ne ar sienas avīzi, ne ar demonstrāciju, kāpēc tas atzīstams par pilnīgi nedibinātu.»

Visi IV ģimnazijas administrācijai uzliktie sodi jau paši par sevi pilnīgi neloģiski, pilnīgi nedibināti un atceļami. Bet Augstais nams ir uzdevis mums arī otru uzdevumu, proti — IV ģimnazijas administrācijas locekļiem uzliktos sodus salīdzināt ar to, kā sodīti citu skolu, citu ģimnaziju vadītāji dažās citās lietās.

Es negribu kavēties pie dažādiem piemēriem, nemsim tikai vienu. — Laika ziņā ļoti tuvs atgadījums bijis ar kādu citu lielu ģimnaziju, ar lielāko valsts ģimnaziju — klasisko ģimnaziju Jelgavā. Tur augusta — septembra mēnesī izmeklēta sūdzības lieta un direktoram un skolotājam Laukam izteikts brīdinājums bez ieraksta dienesta gaitas sarakstā. Interesants salīdzinājums! Rītiņš un Lapiņš. Rītiņš — vislielākās ģimnazijas direktors Latvijā, Lapiņš — lielākās valsts ģimnazijas nodibinātājs un vadītājs. Rītiņš — progresīvo skolotāju vadītājs, Lapiņš — nacionālo skolotāju zvaigzne. (Saucieni no vietām: «No kuŗa laika?») No paša sākuma! Pirmās šķiras zvaigzne! Arvienu tas ir spīdējis nacionālo skolotāju konferencēs. (Sauciens no vietas: «Aste zvaigzne, vai?») To astronoms Skuju Fridis var izdibināt...

Priekšsēdētāja biedrs **J. Rancans**: Deputāt Dēķen, Jūsu runas laiks ir izbeidzies. Ir iesniegts priekšlikums pagarināt deputātam Dēķenam runas laiku par vienu pusstundu. Lieku šo priekšlikumu uz balsošanu. Lūdzu pacelties tos, kas ir pret to. Tādu nav. Kas atturas? Arī nav. Šis priekšlikums pieņemts. — Lūdzu turpināt runu!

K. Dēķens (turpina): Interesanti salīdzināt šos abus kungus. Rītiņš, 38 gadus atpakaļ, beidams skolotāju semināru, līdz ar citiem saviem biedriem nodeva svinīgu solījumu, varētu teikt, zvērustu strādāt nacionālā garā. Bija pārkrievošanas laiki, bet tas pulciņš, kas grupējās ap Rītiņu, bija nacionāli noskaņots un deva šo solījumu. Un Rītiņš solījumu ir pildījis. 1905. gadā pirmajā latviešu skolotāju kongresā latviešu skolu pirmā programma nāca, Rītiņam līdzstrādājot. Viņš sarakstījis latviešu skolai mācības grāmatas. Bēgļu laikā Maskavā Rītiņš strādāja pie latviešu skolas programmu izstrādāšanas, pie pirmā likumprojekta sastādīšanas latviešu tautskolām. Terbatas kongresā, kas apvienoja visu latviešu skolotāju saimi, no profesora sākot un ar bērnu dārznieci beidzot, Rītiņš bija vadītājs. Tur novilkta stīga turpmākai mūsu skolu iekārta, sākot no bērnu dārza līdz augstskolai, ar Rītiņa tuvāko līdzdarbību. Pēc Latvijas valsts nodibināšanās pirmais skolu departamenta direktors Ausējs aicināja Rītiņu palīdzēt noorganizēt latviešu skolu. (Sauciens no vietas: «Ak Ausējs!») Pēc tam Rītiņš pārgāja uz IV vidusskolu un ir, kā dzirdējam, tur palicis savam solījumam uzticīgs. Lai pilnīgi sevi ziedotu tikai skolas darbam, viņš ir pilnīgi atteicies no politiskās darbības, sarauzams visas saites ar sociāldemokrātu partiju, ar to partiju, ko viņš pats ir izaudzējis, izauklējis. Viņš ir pilnīgi nodevis tikai skolas darbam un skolotāju aicināšanai apzinīgi darboties, apzinīgi strādāt.

Ne tā nacionālo skolotāju čempions Lapiņš. Viņš grib laurus plūkt ne tikai pādidagōģijas un skolas laukā, bet arī žurnālistikā un politikā. Nupat «Zemgales Balsis» bija, tā sakot, viņa politika un žurnālista gaitas apraksts ar virsrakstu «Maksimālā svārstišanās politiskajā pārliecībā». Tur lasām: «Par ko visu Lapiņš nav aizrāvis? Uz brīdi, uz laiciņu. Par Niedru, landvērīstiem, zemnieku savienību, nacionālo centru — beidzot arī par jaunsaimniekiem, kuŗiem vēl nesenu uzbrucis rakstos ar kušetes filozofa Poiķēnu Pītera parakstu.» Juku laikā, kad bija jautājums, vai Latvijai būt, vai nebūt, Lapiņš rakstījis dziļu uzticības un pateicības jūtu pilnu vēstuli Andrievam Niedram. Tas toreiz, kad Ulmaņa valdība karājās mata galā. Tad cildinājis

landvērīstu nopelnus, sarīkojis ģimnazijas aulā atceres aktu kņazam Līvenam, dziļā padevībā un pateicībā cildinādams Līvena nopelnus. Raksta autors prasa: ja Lapiņš tā mīlot sumināt karavīrus, kāpēc tad nesarīkojot atceres aktu un godināšanu citiem brīvības cīņu vadītājiem, piemēram — ģenerālim Balodim. Līvenam pienākas sumināšana, bet ģenerālim Balodim tā var arī nebūt.

Ģimnazijas 150 gadu svinībās, lai pielabinātos vāciešiem, Lapiņš reprezentēties vācu valodā nolāsolot klūdāni kādu rakstu, ko kāda cita persona pārtulkojusi. (*J. Kullīša* starpsauciens.) Man uzdots salīdzināt. (*J. Kullīša* starpsauciens.) Tas Jums saprotama lieta, nepatīks, ja par to runās. Ar kāda tipiska baltikumeiņa ideologa vidutājību viņam par to radusies droša aizstāvība dažās aprindās Rīgā.

Lai pielabinātos zemnieku savienībai, Lapiņš sarīkojis Ulmaņa godināšanu. Teicis Ulmanim skaistus vārdus, vaiņagojis viņu lauriem, dedzinājis viņa priekšā sveces nacionāla stila kandelabros. Bet pirms tam un pēc tam strādājis visu laiku Arveda Berga garā «Latvi», un «Jaunā Zemgaliēti», nodarbojies ar nevainojamu zemnieku savienības darbinieku pelšanu. Tā tad sarīkojis godināšanu un tai pašā reizē «Jaunā Zemgaliēti» nopēlis zemnieku savienības darbiniekus. Pēc kāda laika iespiedis «Jaunā Zemgaliēti» kādu rakstu pret korporācijām. Par to viņam no «Latvja» jāiziet. Arī Arveds Bergs negrib vairsturēt par savu līdzstrādnieku tik nenoteiktu un svārstīgu cilvēku. Viņam tagad paliek tikai «Jaunais Zemgaliēti». Šai avīzē tad nu viņš arī apkaņo «Latvi», «Latvja» līdzstrādniekus, Arvedu Bergu un arī «Brīvo Zemi» un nosauc demokrātiskā centra darbiniekus par komēdiantiem. Ar vārdu sakot, viņš sanaidojies ar visiem un palicis bez atbalsta. Bet Lapiņu Jānis bez atbalsta nevar dzīvot, viņam nepietiek ar Izglītības ministrijas darbinieku atbalstu — viņam vajadzīgs arī politisks atbalsts. Te nu viņš atceras, ka ir arī jaunsaimnieki, kuriem pat ir sava ministrijs. (*G. Milberga* starpsauciens.) Es novēlu Jums laimes uz Lapiņu Jāni. Viņš raksta, ka lielsaimniekiem vajagot zemi atpirkt un to sadalīt sīksaimniecībās. Drīz viņš laikam aizies mums garām un pateiks, ka lielsaimniekiem zemi jāatņem un jāsadala bezzemniekiem. Tā tad viņš ir gatavs krist Jūsu apkampienos Milberga kungs. Tikai atveriet tos — Lapiņš būs iekšā; un ja jums būs izglītības ministris arī turpmāk, tad Lapiņš būs jūsu tā kā tā.

Tā tad no vienas puses ir pilnīga viengabalainība un no otras puses — pilnīga svārstība.

Kā šis politiski svārstīgais cilvēks izturas kā direktors un pedagogs? Par to liecina tās aktis, ko nupat rādīja Ausēja kungs savam draugam mācītājam Kullītim. Tie ir Izglītības ministrijas vidusskolu direktora biedra Čuibes rakstu darbi. Čuibes tos sarakstījis. Čuibem bijusi jāizmeklē lieta, kuņas sākums, varētu teikt, ir ļoti nesmuks — personīgu ķildu dēļ.

Divi ļoti labi draugi: Lapiņš un Lauks. Ne par velti Laukam jāiet arī 2. vidusskolā stundas dot, lai zinātu, kas tur notiek. Bet nāk brīvas latviešu valodas stundas Lapiņa ģimnazijas sagatavošanas klasēs. Lapiņš ir bijis ministrijā, kur viņam teikts, ka vajaga pieņemt jaunu skolotāju. Lapiņš nebūs tas kas tūlīt visu izstāstīs saviem skolotājiem. Viņš to patur sev. Lauks domā: ko daudzities pa 2. vidusskolu — es ņemšu te labāk visas stundas; bet Lapiņš, zinādams, ka ministris nav Lauka pusē, sa-

ka: «Tu esi slinks skolotājs, es Tev tās stundas nevaru dot», tā tad pilnā pedagogiskās padomes sēdē nolamā viņu par slinku un nederīgu skolotāju. Bet Lauks turas pretim un cenšas visu to atspēkot. Galu galā balso par Lauku un citiem kandidātiem. Neievēl neviena. Nu Lapiņš izmisumā sauc: «Nu ir slikti! Nu Izglītības ministrija atsūtīs kaut kādu šādu tādu skolotāju, varbūt, labu intrigantu!» No tā sākas! Lapiņš, lai apliecinātu to, ka Lauks ir slinks skolotājs raksta izglītības ministram sūdzību par Lauku. 14. augustā viņš raksta par Lauku tā: «Lauks — slinks skolotājs. Viņš, braukdam uz savām mājām, pirmdienās kavē stundas. Viņš no stundām iet ārā pīpot kancelejā vai skolotāju istabā.» Tas noticis maijā, aprīlī. Kamēr abi bija draugos, tikmēr Lapiņš par to nebilda ne vārda. Kad nu sanāk naidā, tad sāk sūdzēties. Bet Lauks ministram 22. augustā iesūta veselus 3 rakstus — garus, lielus rakstus. Pirmā rakstā atreferēta sēdes gaita: Lauks atstāsta, ko Lapiņš viņam pāri darijis. Otrā rakstā viņš pierāda savas tiesības ieņemt latviešu valodas skolotāja vietu. Trešais ir apsūdzības raksts par Lapiņu kā nederīgu direktora un vispār pedagoga amatam. Viņš pārmet Lapiņam takta un viselementārākās sabiedriskās pieklājības trūkumu, uzbrukumus, rupjības nepamatotus apgalvojumus, patiesības sakroplošanu, pārestības, diktatorisku rīcību, nolaidības, nelikumības skolas dzīvē. «Ja gribētu kaut cik pilnīgi izsmelt Lapiņu smagi apsūdzēšos apsūdzības materiālus vajadzētu rakstīt vairāk simtu lappušu rakstu. Lapiņš kā skolas vadītājs apbrīnojami pavīrs nolaidīgs un bieži vienaldzīgs pret saviem tiešiem pienākumiem. Rupjā pret vecākiem. Veselām dienām skolā nemaz nerādās. Skolas izrikojumos, bazaros, trimestros, mācības gada beigās nekas nav iepriekš pārdomāts, un nekas nav izrikojots. Ja kaut kas nav padarīts, tad uzbrūk skolotājiem un skolēniem. Maz intereses un vienaldzīga izturēšanās ģimnazijas ikdienišķā darbā. Padomes sēdes retas un nekārtīgas, skolas padomes sēdes vēl retākas. Kā pedagogam trūkst takta, smalkjūtības, nav spējis skolēnus vadīt: parastie sodi — sēdēšana svētdienās un izslēgšana no skolas.» Ar vārdu sakot, visu kriminālsodu likumu krājumu var tur saskatīt. Un Lauks apliecinā: «Aņņemos savu raksturojumu, apgalvojumu un faktu pareizību pierādīt Jums, ministra kungs, un arī tiesu iestādēs, ja Lapiņš pret mani ievadītu sūdzību.»

Sūdzību iesnieguši arī bijušie skolēni: students Voldemārs Lambergs un viņa sieva Marija Lamberg; Lambergs bijis telegrafists, iestāties ģimnazijas IV klasē un iedraudzēties ar IV klases skolnieci. Lapiņš to pamanījis, sācis Lambergu vaijāt un taisīties klāt skolniecei Urnešai. Klasē viņš pieskāries Urnešai, novīlcis gredzenu no pirksta. Ārpus klases glaimojis, apliecinā roku ap vīdu, piedāvājis šokolādi. Abi bijušie skolēni nobeidz savu sūdzību: «Lapiņa kungs vairsturēt nav cienīgs ieņemt cildeno, ētiski augsti stādāmo ģimnazijas direktora posteni.»

Čuibem jābrauc uz Jelgavu izmeklēt lietu veselās divi dienas. Pirmā dienā — 26. augustā — Lauks pieved jaunus apvainojumus: direktors Lapiņš nekādā ziņā nav vairsturēt piemērots direktora amatam. Sakomprōmitēts Jelgavas sabiedrības un skolēnu priekšā ar saviem rakstiem «Jaunā Zemgaliēti» zem pseidonīma Poikēnu Pīters. Apstrādātie temati piesātināti lamu vārdiem, rupjībām, jēlībām. Temati ne vienu reizi vien vījušies ap seksuālās dzīves padibenēm.

Talākus paskaidrojumus Lauks atkal sniedz rakstā, celdams smagu apsūdzību pret Lapiņu. Viņam trūkst vīselemtārākās sabiedriskās audzināšanas. Ziemu un vasaru par skolas koridoru un skolotāju istabā staigā ar cepuri galvā, vai skolotāji un skolēni ir klāt, vai nē. Rokas nēsā bikšu kabatās. Pat lūgšanā stāv, rokas bikšu kabatās turēdams. Pat svīnīgos brīžos sēd uz divi un trīs krēsliem, kājas uzliek uz krēsliem, vai pat uz galda. Neprot pieklājīgi atņemt labdienu, sasveicināties ne ar skolēniem, ne audzinātājiem. Publikas priekšā izbar skolotājus, rupjš pret svešiem cilvēkiem. Pirms 2 gadiem sieviešu pēdējā klasē izvedis anketu ar sekojošiem jautājumiem: Vai skolnieci ir kādi miesīgi sakari ar kādu skolēnu? Vai piekopj miesīgus sakarus ar kādu ārpus skolas esošu vīrieti? Ja sakari ir tad cik bieži šādus sakarus piekopj? Vai nododas onanismam? Lapiņš lietojot nepamatotus apgalvojumus, sagrozot patiesību. Viņš pats mēdzot teikt: es varu melot, melot, tieši acis skatīdamies. Viņam parasts diktatorisks rīcības veids. Uzliek veselām klasēm svētdienas sodu, sēdēšanu skolā, kur jādežūrē klāt skolotājam. Par niecīgiem pārkāpumiem skolēnus izslēdz, lai pēc pāra nedēļām uzņemtu atpakaļ.

Lapiņš taisnojas Lambergu lietā ar rakstu 1. septembrī. Dr. Biskaps raksta ministram 8. septembrī, Lapiņu aizstāvēdams. Bet rakstā nav nekā sevišķa: nav bez sava grēka arī Jānis Lapiņš... bet viņš ir liels sabiedrīks darbinieks. Jelgavas sabiedrība nesapratis, ka viņš nu vairs neder par direktoru, kad 12 gadus vadījis ģimnaziju.

13 bijušie skolnieki iesnieguši rakstu, ka Lapiņš esot labs skolotājs. Bet ko liecina Čuibes nopratinātie liecinieki? Nemsim skolas padomes locekļus. Tur ir pilsētas domes priekšsēdētājs Dr. Dargevičs. Katrā ziņā ne kreisi noskapotā persona, bet pilsonis. Viņš saka tā: «Aiz manas liecības stāv visi latviešu korporāciju Jelgavas filistri.» Tā tad Dargevičs runā veselu sabiedrisku aprindu vārdā — viņš saka, ka Lapiņš nederot par direktoru klasiskajā ģimnazijā, jo viņam neesot klasiskas izglītības; viņš nepareizi runājis latviski, neprotot izskaidrot vārda «humānisms» izcelsanos u. t. t. Tad vēl savas izturēšanās dēļ viņš nederot par direktoru, pat jubilejā sēdējis uz 2—3 krēsliem. «Jaunajā Zemgalei» rakstot pornogrāfiskus rakstus. Tā tad apliecina to pašu, ko Lauks. Skolas dzīvē diktatoriski reālizējot savu gribu, kas nesaejoties ar skolas padomes ieskatiem; sēdēs nedodot norēķinus par izrikojumiem; nestāvot kā direktors savu uzdevumu augstumos...

Tā tad Dr. Dargevičs visu korporāciju Jelgavas filistru vārdā apliecina, ka Lapiņš nav derīgs skolas direktora amatam. Skolas padomes priekšsēdētāja biedrs Dālbergs saka apmēram to pašu. Vecāki ar Lapiņu nemierā kā ar audzinātāju. Sodī nepiemēroti. Skolēni patvarīgi atstāj stundas. Vienā sēdē Lapiņš teicis, ka skolas padome rikojojies kā ganu zēni.

Lapiņš direktora postenim nav piemērots. Ne tikai viena sabiedrības daļa, bet arī skolas padome atzīst, ka Lapiņš direktora amatam nav piemērots. Anketa IV klases skolniecēm bijusi. Padomes sēdēs dažreiz lietojot izteicienus, par kuriem jāsarķst nevien sievietēm, bet arī vīriešiem. Pilsētas galva Štoles saka, ka skolas padomes sēdes bālas. Augstas domas Lapiņš tur par savu iestādi un tās vedvēš saviem audzēkņiem. Skolnieku pārkāpumus neiz-

meklē, uzliek kolektīvus sodus. Sabiedrības acis Lapiņa nozīme stipri gājusi uz leju. Pārāk labvēlīgs pret minoritātēm, īpaši leļiem un vāciešiem. Citiem met acis pārspilētu, karikētu patiesību. Par daudz iedomājas par sevi un savu iestādi. Parasti rokas nēsā bikšu kabatās. Jā ar kādu sasveicinās, tad neparastā veidā. Mil stāstīt anekdotes.

Skolas padomes loceklis Skujiņš: «Kad skolas padomes dienas kārtībā bija jautājums par kopmācību, Lapiņš paziņojis, ka viņš izvedis attiecīgu anketu, bet tās saturs esot vēl noslēpums. Vecāku pārstāvjuš padomē uzskata par nepieciešamu launumu. Reiz sēdē teica, ka tā varot rīkoties tikai ganu zēni.» — Tā tad skolas padomē neviena balss nepacēlas Lapiņam par labu. Vecāku aprindas un visa skolas padome to raksturo kā nederīgu personu direktora amatam.

Skolotāju starpā ir arī tādi, kas runā viņam par labu. Piemēram — inspektors Kurts. Domu starpības viņam audzināšanas jautājumos ar Lapiņu nav bijušas. Par anketām nekā nezina u. t. t. Tāpat Dr. Zēvers nekā nezina par anketām. Brīnās, ka pret direktoru Lapiņu, kas ģimnazijai nesis tik daudz laba, tagad uzstājoties dažas personas. Nekā launa par Lapiņu nezina. To pašu saka skolotājs Jūlijs Kalniņš. Profesors Eriks Dils saka, ka Lapiņš esot humānists un tāpēc varētu būt par klasiskās ģimnazijas direktoru. Nezina tāda gadījuma, kad direktors Lapiņš būtu marādījis latīņu valodas nezinašanu savā ģimnazijā, bet atceras gan, ka Lapiņš Kauņā pierādījis, ka viņš latīņu valodu pa daļai piemīrisis. Viņš izturoties buršikozi, kādreiz mēdzot asāk izrunāties. Bet profesors Plāķis sevišķi uzticoties Lapiņa ģimnazijai.

Diezgan labvēlīgi par Lapiņu izteicies Saeimas deputāts Jēkabs Kullītis: «Nevaru teikt, ka Lapiņš nederētu par šīs iestādes vadītāju. Par anketu dzirdēju, bet tuvāk nekā nezinu. Nevēlami viņa satīriskie un humoristiskie raksti. Sēdes vada noteikti un objektīvi. Diktatora tieksmes narādās reti.» — Tā tad dažreiz gan, bet reti. — «Sevišķas rupjības arī neesmu novērojis.» — Sevišķas! Kullīša kungam ir sevišķas un vispārīgas rupjības, sevišķo viņš pie Lapiņa nav novērojis. — «Lapiņš viens no labākām un interesantākām latviešu literatūras pasniekdzējiem. Kā direktoram vaiadzētu būt tautiskākam un sabiedrībā vairāk ievērot sabiedriskās uzvešanās formas.» (J. Kullīša starpsauciens.) — Tas jums nepatīk? Tur nekā nevar darīt, kollega Kullīša kungs.

Skolotājs Pēteris Bušs liecina apmēram to pašu, ko Jānis Bērtulis, kas dzirdējis par anketu. Lapiņš vienai skolniecei raudzījies pie kakla un teicis, ka viņa būšot laba bērnu māte. Sēdēs cenšoties izvest savu gribu. Svētdienās uzliekot sodu veselai klasei. Parasti svētdienās sods tiem, kas nokavējušies uz rīta lūgšanu. Uzbrūk skolotājiem nepelnīti, pat publikas priekšā. Skolotājs Bištēviņš par anketu dzirdējis skolas padomes sēdē, kad bijusi runa par skolēnu kopmācību. Lapiņš teicis, ka vairāk gadu no vietas tāda anketa izvesta. Lapiņam esot augstprātīgs raksturs. Skolotājs Žukovskis arī par anketu dzirdējis, tāpat Veisbergs. Abi nosoda Lapiņa darbību direktora un pādagogā amatā. Tā tad skolotāju vairums liecina Lapiņam par ļaunu.

Bijušais skolēns Valdemārs Lambergs, bijis «Jelgavas Vārda» redaktors, stāsta, ka viņam bijušie skolēni iesūtījuši daudz ziņojumu, kas Lapiņam

bijuši nelabvēlīgi. Pretējā presē Lapiņš ziņojumu iesniedzējus un «Jelgavas Vārda» redakcijas locekļus nosaucis par «utu turgus apašiem», «huligāniskiem jaunekļiem» u. t. t. Ari zēnu klasē Lapiņš bieži vedis sarunas par erētiska satura jautājumiem, piemēram, prasidams, kur tas un tas zēns bijis pagājušā nakti. Lapiņa raksti laikrakstos atstājuši uz jaunatni negatīvu iespaidu.

Marija Lambergs liecina, ka gredzena novilkšana notikusi klasē. «Savā kabinetā, kur mēs lasījām priekšā savus dzejoļus, Lapiņš man pieskārs ar rokām no pleciem uz leju.»

Pats Lapiņš savus paskaidrojumus devis mutiski 3 reizes un bez tam arī rakstiski. Viņš pastāsta, ka piektdienu viņš sev paturējis par brīvu dienu, lai varētu braukt uz Rīgu un stāties sakaros ar Izglītības ministriju. Tā tad viņš savus direktora pienākumus izpilda tikai 5 dienas nedēļā. Vai tā ir pietiekoša skolas uzraudzība, — «Izgājušā gadā nezinu, ka tādas anketas būtu dotas.» Lapiņu apsūdz, ka anketas dotas 2 gadus atpakaļ, bet viņš mēģina izgrozīties un pasaka, ka nezina, ka pagājušā gadā šādas anketas būtu dotas.

Viņš esot studējis filozofiju, mākot latīņu valodu u. t. t. — Ģimnazijas pastāvēšanas laikā bijuši skolnieki, kas labprāt bēguši no stundām, bet to nevarot uzskatīt par masu parādību. Pagājušā gadā I-a klase in corpore aizgājusi no stundām uz laivu. — Vai tā ir pietiekoša skolas uzraudzība? (*L. Ozoliņa* starpsauciens.) — Varbūt Jūs kā inspektors izdarījāt tādas ekskursijas pa Latgales pamatskolām! — Pikantērijas neesot runājis klasē. Urnešu Marijai rokas neesot apliecis. Pie tam viņš pasaka tā: «Visu laiku man viņa nav patikusi ne kā cilvēks, ne kā sieviete.» Lūk, direktors, kas savas skolnieces vērtē pēc tā, vai tā viņam patik kā sieviete, vai nē.

Priekšsēdētāja biedrs **J. Rancans** (zvani): Deputāta kungs! Jūsu runas laiks atkal izbeidzies. Iesniegts priekšlikums pagarināt deputātam Dēķenam runas laiku par 1 stundu. Vai ir kādi iebildumi? Iebildumu nav. Tas pieņemts.

K. Dēķens (turpina): Paidagōgu un skolas padomes sēžu protokolos redzams, ka daudz protokolu nav parakstīti. Tāpēc arī var domāt, ka protokolos ne viss tā ierakstīts, kā noticis.

Lapiņš iedomājas, ka viņa ģimnazija nav mūsu parastā vidusskola, bet senā akadēmiskā ģimnazija. Viņš mil reprezentēties uz ārieni; braucis uz Kauņu ar skolēniem — šaubos, vai izglītības ministra atļauja ir bijusi. Kauņā viņš runājis latīniski, bet izrādās, ka piemirsis latīņu valodu. Tur tā nelaime gadījies, ka runājis latīniski, bet izrādījies, ka ir piemirsis šo valodu. Lapiņš sarīko lāpu gājienu ar rapieriem. Viņam ir ģimnazijas goda biedri. Izdod liecības cum laude, magna cum laude; piešķir medaļas. Buršikozi uzvedas pats direktors un arī viņa skolēni: «Mēs esam vairāk kas nekā ģimnazisti. Mums nav obligātoriski jāiet uz skolu. Mēs varam arī citādi uzvesties.» Tomēr skolas dzīvē nav kārtības. Diezgan daudz disciplināru pārkāpumu, uzbrukumi, pat ar nazi; atkārtojas zādzības. Par daudz bieži atkārtojas izslēgšana uz laiku. Par skolas padomes summām nav norēķinu. Skolas padomei dažreiz ir bijušas tikai 3 sēdes gadā. Lapiņam ir briesmīga patmīlība, kas neatzīst nekādu robežu. Viņš pats vada paidagōģiskās padomes sēdi, kuŗa nolemj dibināt vēstures un literatūras mūzeju un to nosaukt Lapiņa vārdā. 1929. gada 14. janvārī Lapiņa vadībā nolemj svi-

nēt 10 gadu jubilejas svētkus, apsveikt no ģimnazijas puses Lapiņu kā ģimnazijas noorganizētāju un pasniegt viņam pašam, sēdes vadītājam, kā mazu piemiņu albumu ar tagadējo un agrāko skolēnu ģimietnēm.

Te ir nepietiekoša skolas uzraudzība, te ir nelikumības, varas pārkāpumi; nepieļaujama rīcība kā paidagōga, nepieļaujama rīcība, izpildot direktora amatu. Viss skaidri pierādīts, un tomēr, ja tik bargi soda IV vidusskolas administrātorus, kur nav nekāda formāla iemesla, varētu gaidīt kādu lielu brikšņi arī te, bet — tikai brīdinājums, bez ieraksta dienesta gaitas sarakstā.

Mums slēdziens ir skaidrs: ja Valdemāra ielas namā 36-a būtu jēl drusku taisnības sajūtas, tad pēc šā soda uzlikšanas Lapiņam IV vidusskolas administrātoriem vajadzēja piešķirt Triju zvaigžņu ordeni augstāko pakāpi. (Saucieni pa kreisi: «Pareizi!»)

Priekšsēdētāja biedrs **J. Rancans**: Vārds deputātam Zālitem.

P. Zālīte (darba savienība): Godātie deputātu kungi! Es IV vidusskolas direktoru Ritiņa kungu pazīstu jau vairāk desmit gadu (30 gadus). Ar viņa skolu iepazīnos tuvāk Latvijas republikas dibināšanas sākumā, mūsu Latvijas valsts sākumā, lasīdams Tautas augstskolā IV vidusskolas telpās par filozofiju un filozofijas vēsturi.

Es varu vēl sacīt, ka es Ritiņa kungu, IV vidusskolas direktoru, kuru es labi pazīstu, uzskatu par vienu no mūsu vislabākajiem paidagōģiem, par vienu no visspējīgākajiem un nesavtīgākajiem ģimnaziju direktoriem.

Ja ieceltā komisija ir izmeklējusi IV vidusskolas darbību, tad man šķiet, ka tiem kungiem, kas ir nosodījuši šo IV vidusskolas direktoru, varētu sacīt tā: «Jūs, liekuļi, tie 3 kungi, izvelciet pa priekš balķi no savas acs, un tad Jūs, liekuļi, lūkojiet izvilkt skabargu no Ritiņa kunga acs!»

Jūs pārmetat IV vidusskolas audzēkņiem komūnismu, kā arī to, ka viņi nodibinājuši sienas avīzi. Apskatot šīs avīzes saturu, kas tur rakstīts, nekas sevišķi ļauns tur nav konstatēts. Jūs sevišķi uzstājaties tautskolās, pamatskolās un vidusskolās par reliģijas mācību. Jūs labi zināt, ka taisni mūsu jaunatne ir sajūsmīga un progresīva, un viņa daudzreiz ar sajūsmu iet savam laikmetam pa priekšu. Un ja nu viņa vienā otrā gadījumā kļūdās, tad tā ir jaunības privilēģija, mūsu jaunatnes privilēģija.

Jūs, lielle reliģijas piekritēji, uzklausaities, kur šī jaunatne varēja varbūt šīs mācības smelties, kā viņa varēja pie tām nākt un savā starpā apspriesties. Es nolasīšu dažus vārdus no maigās serafiskās, aītēriskās, dievišķās butnes, Kristus, ko viņš saka, kā viņš izliek savas mācības, kā tās saprata viņa mācekļi un kā tās arī saprata pirmās kristīgās draudzes. Tad nu uzklausaities!

«Vai jums šķiet, ka esmu nācis mieru dot virs zemes? Es jums saku: nebūt nē! Bet ieinaidu. Jo no šī laika vienā namā 5 savā starpā būs ienaidā, 3 pret 2, un 2 pret 3. Tēvs ienaidu cels pret dēlu un dēls pret tēvu, māte pret meitu un meita pret māti» u. t. t. (Lūk. ev. 12, 51—53.) «Es esmu nācis uguni mest uz zemi, un kā es gribētu ka jau degtu!» (Lūk. ev. 12, 49) — Uzklausaities, ko Kristus tālāk sacīja! Viņš nenāca skatu mest tikai uz debesīm, bet arī tepat uz zemi. (Troksnis.)

Priekšsēdētāja biedrs **J. Racans** (zvani): Lūdzu apmierināties!

P. Zālite (turpina): Uzklusāties, ko Kristus saka apustuļu darbos 4. nodaļā: «Un tā draudze, kas ticēja, bija viena sirds un viena dvēsele. Un neviens neko no savas mantas nesauca par savu, bet tās mantas bija visiem kopā. Un viņu starpā arī nebija neviena, kam kas pietrūka, jo kuriem tīrumi vai nami bija, tie tos pārdeva un atnesa to maksu no tā, kas bija pārdots, un nolika tiem apustuļiem pie kājām. Un ikkatram tapa izdalīts, kā kuram vajadzēja.»

Jūs redzat, kur skolniekiem varēja parādīties komūnisma saknes. Izstriņojiet šīs vietas no Jaunās derības, kur par to rakstīts, vai arī nebrīnieties, ka viņi savās reliģijas mācībās, ticības mācībās varēja šīs Kristus mācības piesavināties. (Troksnis. Priekšsēdētājs zvani.) Tas ir labi, ka viņi tās savā starpā pārrunāja. Ir labi, ka mums ir tāds vidusskolas direktors, kāds ir Rītiņa kungs, kurš prot savus audzēkņus tā audzēt un to visu novērst miera ceļā, pārrunājot šīs mācības. Es esmu pārliecināts, ka no Rītiņa vidusskolas nāks tikai isti patrioti un labi pilsoņi. Tur gan nenāks neviens tāds, kas neuzstāsies par neatkarīgu Latviju, neviens, kas sapņos par fašismu un par tādām lietām kā reakciju, kas suminās Niedru u. t. t. Niedras piekritējus IV vidusskola neaudzinās, bet gan istus, krietnus, nesaudzīgus un nepiekukulojamus cilvēkus, pilsoņus, tautas vietniekus. (Starpsaucieni: «Ā-ā!») Jā, nepiekukulojamus! un ja kāds nepelni sodu, bet gan medaļi, Triju zvaigžņu ordeni, tad tas ir Rītiņa kungs. (Starpsaucieni: «Ā!»)

Es pilnīgi piekritu tam, ko Dēķena kungs stāstīja par IV vidusskolu. (Starpsaucieni: smiekli.) Smeļieties, cik gribat, tik nedomājiet, ka ar mani varēsiet apieties tāpat, kā ar profesoru Balodi. Es pagaidīšu, kamēr jūs izsmēsieties, un tad runāšu gluži mierīgi tālāk. Bet es ceru, ka aizgājuši mājā, jūs tomēr paņemsit Jauno derību un palasīsīt, ko Kristus saka par komūnismu. (Starpsaucieni.)

Priekšsēdētāja biedrs **J. Rancans**: Vārds deputātam Ausējam.

L. Ausējs (nacionālais bloks): Godājamie deputātu kungļi! Ziņojums, ko šodien Saeima noklausījās ir 37 sežu rezultāts. Kad mēs sēdējām un pratinājām kā skolu direktorus, tā skolotājus un arī skolniekus, tad man gan personīgi daudzreiz likās, ka mēs šaujām ar lielgabaliem ne tikai zvirbulus, bet dažreiz arī mušas, jo visā šai lietā ir ļoti daudz pavisam skaidru fakti, kas bija izmeklēti jau Izglītības ministrijas komisijā, tur pilnīgi konstatēti, un mums lielā mērā — par 99% bija jāpievienojas tam, kas tur jau bija izmeklēts un noskaidrots. Un ja dažas lietas liekas citādas, tad tas ir gluži dabīgi, jo arī tiesu instances bieži vien spriež viena vienādi un otra otrādi, kas tieši turas pie likuma burta un fakti konstatējuma. Ja mūsu parlamentārās izmeklēšanas komisijas atzinums ir mazliet citādāks, tad ne tāpēc, ka izmeklēšanas komisijā būtu nākuši klāt kādi jauni fakti, vai līdz tam nezināmi notikumi, bet tas ir tikai citāda komisijas sastāva rezultāts, kā tas bieži mēdz būt. Atļaujiet tāpēc, lai šo mūsu ziņojumu apgaismoju mazliet arī no otras puses, pakavējoties pie tām lietām, kam ir cieša sakarība ar komisijas uzdevumiem.

Vispirms es gribētu atzīmēt tikai vienu lietu — ka tad, ja kas notiek ar kreiso aprindu darbiniekiem, vai nu tas būtu izglītības laukā, vai kādā citā laukā, viena lieta jāatzīst: viņi ļoti labi prot noorganizēt aizstāvēšanos un vēl vairāk noorgani-

zēt it kā sabiedrisko domu. Un tad rodas protesti dažādos veidos. Viena un tā pati biedrība protestē vispirms kā valde, tad valde un padome kopā un visbeidzot valde, padome un pilna sapulce.

Līdzīgi bija arī šai gadījumā. Kad Izglītības ministrijas komisija bija savu izmeklēšanu nobeigusi un kad atklātībai bija zināmi rezultāti, tad līdz ar to sacēlās vesela protestu vētra. Protestsēja dažnedažādās organizācijas, kas savā sastāvā un būtībā ir diezgan viengabalainas, bet tikai ārēji, formāli ņemot dažādas. Aizgāja pat tik tālu, ka sāka rīkot Tautas namā skolēnu mītiņus ar speciāliem uzaicinājumiem ierasties mītiņā Tautas nama sapulcē sakarā ar IV ģimnazijas lietu. Tas pats bija IV ģimnazijā: izdaliņa uzaicinājumus (arī mūsu komisijas materiālos figūrē tādi uzaicinājumi), un šinīs uzaicinājumos bija aizrādīts, ka jāprotestē vai jācinās pret fašismu un komūnismu.

Vienu šādu mītiņu atstāstīja kāda pirmsdienas avīze. Es drīz pēc tam sarunājos ar šīs avīzes redaktoru un apvaicājos, vai mītiņa atstāstījums nav pārspilēts. Viņš man teica, ka ziņotājam tieši uzdots nekā nepārspilēt, bet atreferēt tikai to, kas tur noticis. Un tas, kas tur ir noticis sakarā ar šo lietu, ir te atreferēts un ļoti labi noder mums visa tā gājiena apgaismojumam.

Pirmais šinī sarīkotā sapulcē runājis Rīgas izglītības nodaļas vadītājs Aberbergs par skolām sakarā ar pilsētas IV ģimnaziju. «Ja mēs būtu tādi, kā mūsu iznikstošās pilsonības pārstāvji, mēs mierīgi dzīvotu zem agrākās pātagas. Pilsoņi purvā auguši, viņi brēc: dodiet mums Musolini, kas komandē pa labi, pa kreisi «marš». Es neticu, ka ar savu dvēseli aiziešu kaut kur aizsaulē un tur plivināšos. Bet tā sabiedrība, kurā iznīkst un kurai jāiznīkst, grib iznīcināt skolēnu pašdarbību IV ģimnazijā. To nevar ļaut. Mēs iznīcināsim skolas paklausības garu un gādāsim aizmirst reliģiozās aplamības.» — Otrs runātājs, Vitenbergs, nav ieradies. Tad sākas sociāldemokrātu jaunatnes priekšnesumi. Jauns cilvēks deklamē par Judasu, uzbrūk reliģijai un sauc «Lai dzīvo IV ģimnazija!». Us skatuves parādās aktieris mācītāja tālārā, ar grāmatu rokā. Citi nes altāru un degošas sveces. Mācītājs apstrādā baznīcu, no dziesmu grāmatas nolasa dažas garīgas dziesmas, un visi aplaudē. Lūgšanas vārdus izrunā tā: «Mūsu tēvs, kas tu esi aiz tām draperijām.» Šie vārdi sacīti vairāk reizi, un tad visi saukuši: «Kad elle mūsu iekšas vazās». Kad pirmais aktieris nav nogājis no skatuves, vairāk reizi saukuši: «Nost, nost!» — Līdz neēdzbībai izķemota rīta lūgšana un atkārtoti vārdi — tur pazīstams krievu izteiciens — no mazām dienām pindzelē uz visām sienām. Uzdots IV ģimnazijas skolēniem zvērēt neizpaust skolas noslēpumus un neatbildēt izmeklēšanas komisijas locekļiem, kuri «kverkšķinot» bērnus. Izmeklēšanas loceklis ar varu nogrūzts no skatuves, kas publikai ļoti gājis pie sirds — un arī šeit ļoti iet pie sirds — (Sauciens no vietas: «Pilnīgi pareizi!») — «Kur tas iedriķēts!») — «Pirmsdienas» 11. numurā, 24. novembrī! — (*J. Baloža* starpsauciens.) Vai tad katrs ir līdzstrādnieks, kas lasa avīzi! (*J. Baloža* starpsauciens.)

Mītiņš ir raksturīgs tanī ziņā, ka tur aizrādīts uz trijām lietām: 1) ka uzbrūkot skolēnu pašvaldībai, ka tā jāaizstāvo, 2) ka jāiznīcinot reliģija un 3) ka skolēni zvērēt neizpaust skolas lietas, skolas noslēpumus un neatbildēt parlamentārai izmeklēšanas komisijai.

Ar izmeklēšanas komisijas materiāliem es

gribu rādīt, ka šim «labām» pamācībām ir ļoti labi augļi. —

Vispirms — par skolēnu pašvaldību un pulciņiem. Taisni šinī protesta sapulcē, kā to nosauca, un arī citos iesniegumos, kas iesniegti komisijā, uzsvērts — tāpat arī skolas padomes locekļi to sevišķi uzsvēra — ka tas demokrātiskais iestādījums, kāds ir skolēnu pašvaldība un skolēnu pulciņi, tagad nu esot pagalam un ka nu gandrīz skolai esot beigas, neesot vairs vērts dzīvot un strādāt. Viss labais esot sagrauts, un skolas dzīvē radies tāds lūzums un robs, ka tas ne ar ko neesot atsverams. Jau izmeklēšanas komisijā man nācās izteikt domas, un to pašu es izteicu arī, savā laikā būdams Izglītības ministrijā, proti, ka pulciņi var būt, ka skolēnu pulciņi skolā var darboties, ka viņiem ir un var būt sava nozīme, ja viņus pareizi vada un rīko, bet skolēnu pulciņi nekādā ziņā nav tāda lieta, kuŗas dēļ skola var iet bojā, vai arī celties nezin kādos augstumos. Skolēnu pulciņi ir pavisam ikdienišķa parādība, un viņu dēļ celt troksni nav iemesla, ne arī nozīmes. Ir labi, ja viņi ir un darbojas, ja nav — nav arī liela nelaime. Tāpēc atliek par šiem pulciņiem, par ko te tik daudz runāja, izteikties tiem vārdiem, kādus izsaka par viņiem paši skolēni, bet it sevišķi skolotāji, kā viņi novērtē visu šo lietu.

Jau sienas avīzē ir bijis par šiem pulciņiem ļoti stiprs novērtējums, ka tie nekur neder, ka tā ir tikai niekošanās. Tas ir korigējts, bet arī pēc šī korigējuma par skolēnu pašvaldību, starp citu, ir tādi izteicieni: «Skolēnu pašdarbība jau gadiem ilgi ir izpaudusies bumbas dauzīšanā vingrotavā, bet ne tik krasā formā kā pēdējos gados.» Viens cits teikums: «Ar baltu plakātu uz melna fona aicina visus vingrošanas zālē. Bet vai mūsu nopietnās sekcijas, kā drāmas, humānitarās zihātnes u. c. ir labākas? Arī par tām jāatmet katra jūsmošana.» —

Es nevaru nolasīt jums visu, kas izteikts par šiem pulciņiem, bet gribu te atzīmēt tikai raksturīgākās vietas. Te rakstīts par Daces Akmentīņas vakaru. Ir izteiciens: «Dejo zem džesa padošām skaņām.» — «Abas šīs sekcijas dzīvo tikai romantiskajā pagātnē, rīkojot dažādu rakstniecību un citu vieglu viriņu piemīņas vakarus.»

Jāsaka, ka tās tā ir sienas avīzē, par ko komisija savā slēdzienā nāk pie slēdziena, ka te ir komunistiska piegarša, jo avīzes saturs tāds, ka skolā nav nekā laba un ja kur ir kas labs, tad tikai aiz robežas, aiz Zilupes. Tāpēc saprotams, ka sienas avīze kritizē skolu. Atļaujiet man tāpēc te citēt kādu citu rakstu, ko skolēni raksta savā avīzē, arī tanī pašā IV ģimnazijā, un ko ir rediģējis direktors. Rediģēdams un atļaudams šādus rakstus, viņš taču laikam nebūs grībējis laut paust nepatiešību.

Skolēnu žurnālā «Mūsu Celi» 1929. gadā izteikts līdzīgs spriedums: «Jau no seniem laikiem pastāv tradīcija, vēlēt no katras klases 3 pārstāvjus ar tā saukto prefektu priekšgalā. Tā iesākās skolēnu pašdarbība. Šo skolas pārstāvju sanāksme sastādīja skolēnu parlamentu jeb padomi, kas savukārt izvēlēja no sava vīdus prezidiju no 10 locekļiem. Šī prezidija vadībā atradās visas sekcijas un pulciņi, kā sabiedrisko zinātņu, humānitarā, drāmas, sporta u. t. t. sekcijas.» — Tad nāk spriedums: «Agrākos gados viņi stāvēja savu uzdevumu augstumos, bet tagad no tā vairs nav jausmas. Viņi sekcijas parādās tikai vienreiz gadā, darbības atklāšanas sapul-

cē. Pēc tam vairs tālāk neinteresējas. Arī par sekciju valdes locekļiem neko labu nevar teikt, jo visu valžu sastāvs viss viens un tas pats visiem pulciņiem.»

Tālāk vēl viens citāts — par skolnieku līdzdalību sekciju darbībā: «Arī skolēni maz piedalās sekciju darbībā. Mūsu skolā ir pavisam 750 skolnieku, bet sekciju darbībā piedalās 100 skolēnu maksimums. Tas ir patiešām apkaunojoši mūsu skolai, kas skaitās par vienu no tām skolām, kur skolēnu pašdarbība ir vislabāk nostādīta.» — To pašu atzīst arī bijušais inspektors Osis un bijušā inspektore Dimāra. Arī viņa izsakās, ka pulciņu darbība izsikusi. Kādreiz šī darbība izpaudusies, bet šī darbība ir tāda, ka par to nav sevišķi ko jūsmot.

Tika aizrādīts, ka daudz pulciņu protokolu nav uzglabājušies, tie iznīcināti, vai arī vispār nav tikuši vestī; bet daži pulciņa protokoli bija vēl uzglabājušies, un ar vienu no tiem mums bija izdevība iepazīties. Tur, starp citu, protokolēts kāds referāts, kas noticis humānitarās sekcijas referātu vakarā, 1929. gada 2. februārī. Referējis absolvents Ābers, un referāts bijis ar nosaukumu «Sievietes un vīrieša attiecību progress.» Protokolu parakstījis sapulces vadītājs un protokolists, un par šo referātu ieprotokolēti tādi atzinumi: «Jaunlaiku ģimene ir pārvērtusies par sīkģimēni, jaunlaiku laulības tiek nodibinātas aiz praktiskiem iemesliem. Ir konstatēts, ka mūsu laulību veidu ir ap 90.» — Bet tad nu nāk pats svarīgākais, ka mūsu laulība ir vienkārša prostitūcija un ka turpmākais uzdevums esot — noslēgt izmēģinājumu laulības. Viņš saka: «Agrāk prostitūcija par naudu, tagadējā — laulības paraša. Izmēģinājuma laulība ir tāda, kas noslēgta uz īsu laiku izmēģināšanai. Mātei — sievietei jāstrādā sabiedrīks darbs, un valstij jā rūpējas par bērnu, resp. nākošo pilsoņu audzināšanu, jo mātes uzdevums nav bērnu audzināšana.»

Es domāju, ka ar šo piezīmi būs diezgan, lai varētu konstatēt vienu lietu: tas troksnis, kas sacelts pašvaldības un pulciņu dēļ, ir ļoti lielā mērā uzpūsts. Nedz šī pašvaldība, nedz šie pulciņi ar savu saturu nepelnī tādu ievēribu, lai tāpēc domātu, ka skolai vairs nav iespējams pastāvēt. Es jau uzsvēru un teicu, ka būtu arī nepareizi domāt, ka pulciņiem nebūtu nekādas nozīmes. Es tikai lietu gribu nostādīt viņas istā vietā un viņas istā attiecībā pret visu pārējo skolas darbu. Tāpēc arī izmeklēšanas komisijas slēdziens un priekšlikumi proponē, nelikt šķēršļus dažādu pulciņu un vispārīgi skolēnu pašvaldības noorganizēšanai, ciktāl visa šī lieta netraucē kārtējos skolas darbus.

Sakarā ar šo pulciņu darbību izvirzījās arī jautājums, kuŗa dēļ visa šī lieta ir mūsu priekšā — jautājums par sienas avīzi. Ziņojumā, kas ir jūsu priekšā, mēs diezgan sīki esam mēģinājuši attēlot avīzes saturu, lai dotu ieskatu arī tiem, kas nav tuvāk šo avīzi redzējuši, par to, kas tur nu ir isti teicams, vai peļams. Es jau pirmīt pieminēju, ka, īsos vārdos raksturojot šīs avīzes saturu, jāzina, ka viss tas, par ko varētu jūsmot, kas ir labs, nav atrodams mūsu zemē, vai citās Vakareiropas zemēs, bet tikai tur — aiz austrumu robežas. Turpretim viss, kas vien peļams, vai atmetams, kā viņi savā avīzē izsakās, kas būtu atzīmējams kā negatīvs, ir vai nu šeit, vai tur — Vakareiropā. Protama lieta, ja katru atsevišķu daļu nem pašu par sevi, tad tāpat, kā atsevišķus burtus ņemot par sevi — a, b, c, tie

neizsaka ne labu, ne ļaunu — viss atkarājas no tā, kā tos burtus sakārto, vai nu b a c, kad iznāk «bac», vai c a b, kad iznāk «cab». Un tā tas ir arī šini gadījumā: paši par sevi ņemti atsevišķi ziņojumi, fakti, to apgaismojumi nav nekas sevišķs.....

Priekšsēdētāja biedrs **J. Rancans** (zvanī): Atvainojiet, deputāta kungs! Man jāpārtrauc Jūsu runa.

Ar attiecīgu parakstu skaitu iesniegts priekšlikums:

«Saeimas šīs dienas sēdi slēgt plkst. 8.»

(Slēgta plkst. 8 vakarā.)

VIII sesijas 15. sēde 1931. gada 13. martā.

(Atklāta plkst. 5.02 pēc pusdienas.)

Saturs.

1. Dienas kārtības grozīšana 552
2. Ministru kabineta lūgums — atļaut saukt pie tiesās atbildības dažus Saeimas deputātus 552
3. Sociālās likumdošanas komisijas priekšlikums — pagarināt mācekļu likumprojekta apspriešanas termiņu (pieņem) 553
4. Sociālās likumdošanas komisijas priekšlikums — uzdot sodu likuma komisijai mēneša laikā apspriest papildinājuma projektu sodu likumos (pieņem):
N. Kalniņš (sociāldemokrāts) 553
5. Deputāta M. Rozentāla u. c. iesniegtais priekšlikums — uzdot komisijām mēneša laikā apspriest likumprojektu par ārzemnieku ieviešanu un nodarbināšanu (pieņem):
M. Rozentāls (sociāldemokrāts) 554
6. Deputāta P. Zeibolta u. c. iesniegtais priekšlikums — uzdot sociālās likumdošanas komisijai triju nedēļu laikā izstrādāt likumprojektu par ģimenes piemaksu izsniegšanu valsts uzņēmumu, valsts autonomo uzņēmumu un valsts apsaimniekoto muižu pastāvīgiem strādniekiem (pieņem):
P. Zeibolts (sociāldemokrāts) 556
7. Deputāta G. Milberga u. c. iesniegtais pārgrozījumu un papildinājumu projekts agrārās reformas likuma I daļā (nodod komisijām):
G. Milbergs (jaunsaimnieku un sīkgruntnieku partija) 557
8. Deputāta A. Veckalna u. c. iesniegtais likumprojekts par pabalstiem no darba atlaistiem rūpniecības strādniekiem (nodod komisijām):
A. Veckalns (sociāldemokrāts) 559, 561
9. Deputāta J. Višgas u. c. iesniegtais jautājums ministru prezidentam par sagaidāmo tekstilfabriku slēgšanu Rīgā un strādnieku palikšanu bez darba:
J. Višga (sociāldemokrāts) 562
10. Parlamentāras izmeklēšanas komisijas ziņojums IV Rīgas pilsētas ģimnazijas sienas avīzes un skolēnu demonstrācijas lietā (debašu turpinājums un komisijas priekšlikumu nobalsošana):
V. Barkans, referents 590
L. Ausējs (nacionālais bloks) 563, 589
J. Zlaugotnis-Cukurs (strādnieku un zemnieku frakcija) 573

Vai būtu iebildumi pret šo priekšlikumu? Iebildumu nav. Šis priekšlikums pieņemts.

Pirms sēdes slēgšanas man vēl jāziņo, ka sociāldemokrātu frakcijas vārdā deputāts F. Cielēns liek priekšā publisko tiesību komisijā deputāta N. Maizela vietā ievēlēt deputātu P. Lejiņu. Iebildumu nav? Tas pieņemts.

Nākošā sēde būs 13. martā plkst. 5 pēc pusdienas.

Sēde slēgta.

A. Kurcijs-Kuršinskis (neatkarīgais sociālists)	575
A. Briedis (zemnieku savienība)	579
V. Bastjānis (sociāldemokrāts)	583
L. Ozoliņš (kristīgo zemnieku un katoļu frakcija)	588
11. Tieslietu ministra atbilde uz deputāta L. Jeršova u. c. iesniegto jautājumu par Daugavpils cietuma administrācijas rīcību:
J. Pabērzs, tieslietu ministrs	589
12. Nākošā sēde	596

Priekšsēdētājs **P. Kalniņš**: Saeimas sēde atklāta.

Dienas kārtībā: prezidija ziņojumi, pēc tam turpināsies jau agrāk izsludinātā dienas kārtība, papildināta ar Valsts kontroles revīzijas reglamentu.

Deputāts L. Ausējs iesniedzis priekšlikumu — dienas kārtības 17. punktu likt dienas kārtībā 4. vietā.

Vārdu pie šī priekšlikuma neviens nevēlas? Lieku to uz balsošanu. Lūdzu pacelties tos, kas ir par deputāta Ausēja priekšlikumu. Tagad lūdzu pacelties tos, kas ir pret to. Tādu nav. Kas atturas? Par deputāta Ausēja priekšlikumu nodota 31 balss, pret to nav nodota neviena balss, atturējušies 24. Deputāta Ausēja priekšlikums pieņemts. — Vairāk nekādu iebildumu pret dienas kārtību nav? Dienas kārtība pieņemta.

1. dienas kārtības punkts — prezidija ziņojumi.

Ministru kabinets lūdz Saeimas piekrišanu atļaut ņemt ķīlu par drošības līdzekli pret deputātu L. Laicenu, apvainotu uz sodu likumu 129. panta pirmās daļas 2. punkta pamata, bet tās neieņemšanas gadījumā atvietot to ar apcietinājumu. Prezidijs liek priekšā nodot šo iesniegumu Saeimas deputātu lietu izmeklēšanas komisijai. Iebildumu nav? Tas nodots minētai komisijai. — Ministru kabinets lūdz Saeimas piekrišanu tiesas vajāšanas uzsākšanai pret deputātu M. Kaļistratovu, apvainotu uz sodu likumu 138. panta pamata. Prezidijs liek priekšā nodot šo lietu Saeimas deputātu lietu izmeklēšanas komisijai. Iebildumu nav? Tā nodota minētai komisijai. — Ministru kabinets lūdz Saeimu noteikt deputātam J. Balodim, notiesātam uz sodu likumu 581. panta ceturtās daļas pamata, piespriedtā soda izpildīšanas laiku. Prezidijs liek priekšā nodot šo lietu Saeimas deputātu lietu izmeklēšanas kom-

misijai. Iebildumu nav? Tā nodota minētai komisijai. — Ministru kabinets lūdz Saeimas piekrišanu uzsākt tiesas vajušanu pret deputātu J. Kullīti, apvainotu uz sodu likumu 531. panta pamata. Prezidijs liek priekšā nodot šo lietu Saeimas deputātu lietu izmeklēšanas komisijai. Iebildumu nav? Tā nodota Saeimas deputātu lietu izmeklēšanas komisijai.

Sociālās likumdošanas komisija lūdz

pagarināt par vienu mēnesi viņai nodotā mācekļu likumprojekta apspriešanas termiņu.

Vārdu pie šī priekšlikuma neviens nevēlas? Lieku to uz balsošanu. Lūdzu pacelties tos, kas ir pret sociālās likumdošanas komisijas priekšlikumu. Tādu nav. Kas atturas? Nav. Šis priekšlikums vienbalsīgi pieņemts.

Tālāk sociālās likumdošanas komisija iesniegusi priekšlikumu:

«Saeima nolemj uzdot sodu likuma komisijai izskatīt viena mēneša laikā sociālās likumdošanas komisijas pieņemto projektu — papildinājumu sodu likumos (ar jaunu 364. pantu).»

Vārds deputātam Nikolajam Kalniņam.

N. Kalniņš (sociāldemokrats): Godājamie deputātu kungļi! Ierosinājums, ko sociālās likumdošanas komisija pieņēma, skanēja tā: darba devējs, kas nav samaksājis darba algu 3 dienu laikā, pēc tam, kad tiesa izdevusi izpildu rakstu, un tas nodots piedzišanai, sodāms ar arestu vai naudas sodu. — Lieta tāda, ka sociālās likumdošanas komisija, kurai ienāk dažādas strādnieku sūdzības, kas nevar piedzīt no darba devējiem algu un sakarā ar to nonākuši pilnīgā bezizejas stāvoklī, apsprieda šo jautājumu un, ja nemaldos, vienbalsīgi piekrita, ka tādi negodīgi darba devēji sodāmi, ja citas izejas nav, kā viņus piespiest samaksāt strādniekiem godīgi nopelnīto darba algu, pie tam tādu darba algu, par kuru vairs nav strīdu, par kuru jau ir tiesas spriedums, ka tā jāmaksā. Daudz darba devēju apzinīgi vilcinās maksāt nopelnīto algu, jāsaka pat, iepriekš jau zinādami, ka viņi nokalpinātām cilvēkam nemaksās. Komisija domāja, ka šo projektu vajadzētu izskatīt jaunā sodu likuma izstrādāšanas komisijai. Tapēc arī, kā komisija mēdz darīt, tā to nodeva minētai komisijai atsauksmei.

Bet nu izrādās divains stāvoklis. Kad šis projekts ienāca sodu likuma komisijai, šīs komisijas priekšsēdētājs — tieslietu ministrs Pabērza kungs atklāja, ka šādi ierosinājumi sodu likuma komisijai nepiekrīt, jo tā esot nodibināta tikai jaunā sodu likuma projekta izskatīšanai, tā projekta, ko Pabērza kungs ar savu komisiju izstrādājis, bet ar citiem sodu likumiem tai neesot nekādas darīšanas. Saprotams, ka tāds stāvoklis ir divains un nesaprotams, jo man vēl ir labi atmiņā — un es ieskatījos arī stenogrammas — Berga kunga runa, ko viņš runāja, nodibinot sodu likuma komisiju. Berga kungs šai runā ir tieši teicis, ka sodu likuma komisijai nododami visi vēlāk iesniegtie papildinājumi un pārgrozījumi sodu likumā, jo būtu nesaprotami, kā varētu kāda cita komisija nodarboties ar sodu likuma papildināšanu vai pārgrozīšanu, ja pats likumprojekts atrodas sodu likuma komisijā. Ja šo likumprojektu nodotu jūriskai komisijai, tad tā taču nevarētu zināt, kāds viedoklis ir sodu likuma komisijai. Tapēc sociālās likumdošanas komisija, saņēmusi no sodu likuma komisijas tādu atbildi, griežas tagad pie Saeimas plēnārsēdes, lai tā uzdod sodu likuma komisijai izpildīt to, kas viņai jāpilda, proti — lai viņa iz-

skata sociālās likumdošanas komisijas iesniegto sodu likuma papildinājumu.

Priekšsēdētājs **P. Kalniņš**: Vārdu neviens vairāk nevēlas? Nobalšošanā nāk sociālās likumdošanas komisijas priekšlikums —

uzdot sodu likuma komisijai apspriest viena mēneša laikā sociālās likumdošanas komisijas pieņemto projektu papildinājumu sodu likumos.

Lūdzu pacelties tos, kas ir pret sociālās likumdošanas komisijas priekšlikumu. Tādu nav. Kas atturas? Nav. Sociālās likumdošanas komisijas priekšlikums vienbalsīgi pieņemts.

Deputāti M. Rozentāls, A. Veckalns u. c. iesnieguši priekšlikumu:

«Saeima nolemj: uzdot lauksaimniecības un sociālās likumdošanas komisijām 1 mēneša laikā skatīt cauri viņām Saeimas kopsēdē 1929. gada 22. martā nodoto likumu par ārzemnieku ieviešanu un nodarbināšanu.»

Priekšsēdētājs **P. Kalniņš**: Vārds deputātam Rozentālam.

M. Rozentāls (sociāldemokrats): Deputātu kungļi! Pēc deviņām dienām — 22. martā mēs varēsim Saeimas darbībā svinēt zināmu jubileju, proti — minētā dienā paiet divi gadi, kopš mūsu ierosinājums par ārzemju strādnieku ieviešanu un nodarbināšanu Latvijā ir nodots sociālās likumdošanas un lauksaimniecības komisijām un tur arī palicis. Visi mūsu frakcijas mēģinājumi — pavirzīt šī likumprojekta izstrādāšanu uz priekšu, arvien ir noraidīti; arvien ir izrādījušies steidzamāki citi likumprojekti, kurus it kā ir bijis vajadzīgs apspriest pirms šī likuma. Pat jaunsaimnieku un sīkgruntnieku frakcija, kuras kongresā tika pieņemts lēmums ierobežot ārzemju strādnieku plūdus, ir uzstājies pret mūsu likumprojekta apspriešanu.

Ārzemju strādniekus ievēd Latvijā katru gadu, lielā skaitā viņi ieplūst arī paši. Statistiskā pārvalde ziņo, ka pagājušā, t. i. 1930. gadā Latvijā lauksaimniecībā nodarbināti pavisam 23.174 ārzemnieki. Algās viņiem izmaksāts apmēram 3.000.000 latu; tā tad ap 3.000.000 latu no Latvijas tautas ienākumiem aiziet uz ārzemēm. Tanī pašā laikā vietējie strādnieki arvien lielākā skaitā paliek bez darba, jo ir parasta parādība, ka katru pavasari lauku saimnieki nelīgst darbā vietējos strādniekus, bet gaida, kamēr lauksaimnieku centrālbiedrība viņiem piegādās lētos ārzemniekus — lietuviešus, vai poļus.

Arī šogad lauksaimnieku «nedēļā» agronoms Starcs jau paziņoja, ka lauksaimnieku centrālbiedrība esot noslēgusi līgumu ar Lietuvu, saskaņā ar kuru Latvijā tikšot ieviests lielāks skaits strādnieku no Lietuvas. Daži laikraksti ziņo, ka šis līgums noslēgts par 2000 strādniekiem; bet deputāts Ulmanis, kā ziņo Liepājas laikraksti, pagājušā svētdienā izteicies, ka laukstrādnieku algas vajagot dzīt vēl vairāk uz leju nekā tās tagad jau nokritušās, un tamdēļ ārzemju strādnieku ieviešanu Latvijā vajagot divkāršot un pat desmitkāršot, tā ka droši vien pēc pāris gadiem Latvijā nebūs vairs neviena latviešu laukstrādnieka, bet būs tikai poļu un lietuviešu laukstrādnieki, kurus būs ievēdusi Latvijas lauksaimnieku centrālbiedrība.

Bet kur tad paliks latviešu strādnieki? Es vēl saprastu, ja Latvijas strādniekiem būtu iespējams izceļot uz citām valstīm; tad, varbūt, viņiem nebūtu tik daudz ko bēdēt par šādu ārzemes strādnieku ieviešanu, tad būtu iespējama strādnieku apmaiņa un latviešu strādnieki kā kulturālāki mekiētu darbu citās valstīs. Bet te nu ir tā nelaime, ka tagadējā krīzes laikā arī citu zemju valdības ir

spiestas ierobežot ārzemnieku ieceļošanu. Pat Francija, kas agrāk labprāt ielaida ārzemju strādniekus, visus darba meklētājus, tagad ir noliegusi ārzemniekiem ieceļot, jo negrib gādāt darbu svešu valstu pavalstniekiem un bezdarba gadījumā tos pabalstīt. Tikai Latvijas lauksaimnieki un Latvijas valdība taisās iet citu pretējo ceļu. Latvijas valdība rūpējas vairāk par ārzemju strādniekiem, bet nerūpējas par vietējiem strādniekiem, kaut gan krīze vietējos strādniekus ķer vissmagāk.

Katrai valdībai jādomā vispirms par savas zemes strādniekiem. Mūsu pilsoņi parasti dēvējas par ļoti lieliem nacionālistiem, ar asarām acis runā par «tautu» un «tautiešiem», bet kad ir runa par strādniekiem un par to nodrošināšanu pret bezdarbu, tad mūsu pilsoņiem sajūsmā par «tautiešiem» izzūd un viņi labprāt ņem darbā cittautiešus, lai pašu «tautieši» mirst badā.

Šoziem kādā agronomu apspriedē agronomis Blumbergs izteicies, ka lietuviešu strādnieki nav spējīgi veikt labu darbu; viņi nespējot strādāt labu darbu. Citiem vārdiem, tas nozīmē, ka, ievēdot šos strādniekus, lauksaimniecības tehnika Latvijā grimst, Latvijā nebūs vairs tik kultūrāli strādnieki, kādi bija līdz šim, kas spēja pacelt mūsu lauksaimniecību, kas spēja apkalpot dažādās lauksaimniecības mašīnas un prata arī citus darbus daudz labāk nekā to var nekultūrālie ārzemnieki. Tas nozīmē, ka nekultūrāli ārzemnieki izspiež no darba vietējos strādniekus, un līdz ar to arī lauksaimniecības tehnika un lauksaimniecības līmenis Latvijā grimst.

Ja tas tā, tad pavīsam nesaprotama ir to pilsonisko partiju izturēšanās, kas parasti sevi sauc par «valstiskām». Viņas esot tās «valstiskās» partijas, kas rūpējoties par valsts un visu pilsoņu labklājību, bet sociālisti esot tie, kas stāvēt tikai par vienas šķiras labklājības celšanu. Bet ja gremdē lauksaimniecības līmeni un tās tehniku, ja katru gadu izmaksā 3 miljoni latu uz ārzemēm, vai tā ir valstiska politika un valstiska rīcība! Man liekas, ka tā visaugstākā mērā kvalificējama par nevalstisku rīcību, kas kaitē Latvijai un Latvijas iedzīvotājiem.

Šo atsevišķo deputātu un Latvijas lauksaimniecības centrālbiedrības rīcību lielā mērā atbalsta pat dažas pašvaldības iestādes. Man, piemēram, rokās ir kāds raksts, ko izlaidusi Tukuma apriņķa valdes agronomiskā nodaļa, kas pamudina visos pagastos uzdot agronomiskai nodaļai ziņas, lai viņa varētu paziņot Latvijas lauksaimnieku centrālbiedrībai, cik īsti būšot vajadzīgs ievest strādniekus no ārzemēm. Acīmredzot, šiem agronomiem un pašvaldības darbiniekiem ir pavisam sajukuši jēdzieni, un viņi neprot vairs izšķirt, kas ir labs, kas ļauns, kas Latvijas valstij vajadzīgs, un kas nav vajadzīgs. Tāpēc mūsu frakcija liek priekšā uzdot lauksaimniecības un sociālās likumdošanas komisijai pasteigties izstrādāt likumu par ārzemnieku ieviešanu un nodarbināšanu, lai liktu reiz robežas ārzemnieku ieplūšanai Latvijā tagadējā krīzes laikā un lai pasteigtos sagādāt darbu vietējiem strādniekiem. Es ceru, ka Augstā namā taču rāsies vairākums šī priekšlikuma pieņemšanai.

Priekšsēdētājs **P. Kalniņš**: Vārdu vairāk neviens nevēlas? Deputāta Rozentāla u. c. iesniegtais priekšlikums nāk nobalsošanā. Lūdzu pacelties tos, kas ir par deputāta Rozentāla u. c. iesniegto priekšlikumu. Tagad lūdzu pacelties tos, kas ir pret to. Beidzot lūdzu pacelties tos, kas atturas. Par deputāta Rozentāla u. c. iesniegto

priekšlikumu nodotas 37 balsis, pret 25 balsis, aturējušies 5. Šis priekšlikums pieņemts.

Deputāti P. Zeibolts, K. Būmeisters, V. Bastjanis u. c. iesnieguši priekšlikumu:

«Saeima nolēmj: uzdot sociālās likumdošanas komisijai triju nedēļu laikā izpildīt Saeimas 1929. gada 18. decembra kopsēdes lēmumu un izstrādāt likumprojektu par ģimenes piemaksu izsniegšanu valsts uzņēmumu, valsts autonomo uzņēmumu un valsts apsaimniekoto muižu pastāvīgiem strādniekiem.»

Vārds deputātam Zeiboltam.

P. Zeibolts (sociāldemokrats): Godājamie deputātu kungļi! 1929. gada 18. decembrī Augstais nams nolēma uzdot sociālās likumdošanas komisijai izstrādāt likumprojektu par ģimenes piemaksām valsts uzņēmumu, valsts autonomo uzņēmumu un valsts muižu pastāvīgiem strādniekiem. Līdz šim laikam Saeimas sociālās likumdošanas komisija nav paspējusi šo likumprojektu izstrādāt. It sevišķi tas jūtams tagadējos apstākļos, kad dzīve top katru dienu kritiskāka, ko atzīst arī visi lauku iedzīvotāji, ko atzīst arī pilsētu iedzīvotāji, ko atzīst arī Augstais nams. Un Augstais nams, it sevišķi tagadējo valdību atbalstošās partijas šai krīzes laikmetā, ir nākušas pretim ar daudz un dažādiem pabalstiem lauku iedzīvotājiem. Ne tikai lauku iedzīvotājiem — tās ir nākušas pretim pat visu laucinieku uzturamiem kustoņiem. Bet par valsts uzņēmumu strādniekiem šīs partijas līdz šim tomēr nav padomājušas — nav padomājušas, ka arī tiem nepieciešams pabalsts. It sevišķi, ja paskatāmies valsts darbinieku-strādnieku dzīvē, it sevišķi to strādnieku dzīvē, kuriem ir vairākas galviņas mājā, kuriem bērni jāsūta skolā, redzam, ka viena ļoti liela daļa šo valsts iestāžu strādnieku nav spējīgi savus bērnus sūtīt skolā. Mums gan ir likums par obligatorisku skolu apmeklēšanu, bet šie pilsoņi, šie strādnieki ir spiesti šo likumu pārkāpt — ne tādēļ, ka viņi negribētu to pildīt, bet aiz tā iemesla, ka viņi nespēj šo likumu pildīt, jo viņu bērniem nav apavu, viņu bērniem nav apģērbu. Mēs ļoti labi zinām, ka visas pamatskolas ir nodibinājušas palīdzības komitejas, ka tiek sārīkoti izrikojumi un vākti ziedojumi, lai varētu šādiem bērniem palīdzēt un tos varētu sūtīt skolā. Bet mēs arī zinām, ka pabalsti, kas šādā veidā tiek savākti, ir daudz par maziem, lai šos bērnus apgādātu tiešām tādā mērā, ka viņi varētu skolu apmeklēt. Bez tam mūsu strādniekiem vēl nav nodrošinātas minimālās algas. Kamēr tas nav noticis, kamēr vēl nav nodrošinātas minimālās algas — jūs paši itin labi to saprotat — bērniem nav iespējams daudz atlicināt. Tāpēc es domāju, ka Augstais nams piekritis uzdot sociālās likumdošanas komisijai trīs nedēļu laikā izstrādāt šo likumprojektu.

Sociālās likumdošanas komisija šim likumprojektam jau iecēlusi referentu, bet līdz paša likumprojekta apspriešanai mēs vēl neesam nonākuši. Šis likumprojekts bez tam nav diezgan cik svarīgs; tam ir tikai viens vai divi panti, un apspriešanai un pieņemšanai nebūtu vajadzīgs pat ne trīs nedēļas laika. Trīs nedēļas būtu pat par daudz, bet tā kā sociālās likumdošanas komisijai pašlaik ir darba pilnas rokas ar pensiju likumu, ko mēs visā drīzumā nobeigsim, tad šī likumprojekta izstrādāšanai dodamas trīs nedēļas.

Priekšsēdētājs **P. Kalniņš**: Vārdu vairāk neviens nevēlas? Deputāta P. Zeibolta u. c. iesniegtais priekšlikums nāk nobalsošanā. Lūdzu pacelties tos, kas ir par deputāta Zeibolta u. c. iesniegto priekšlikumu. Tagad lūdzu pacelties tos, kas ir

pret to. Beidzot lūdzu pacelties tos, kas atturas. Par deputāta Zeibolta u. c. iesniegto priekšlikumu nodots 37 balsis, pret to nodots 18 balsu, atturējušies 8. Šis priekšlikums pieņemts.

Deputāti G. Milbergs, A. Bļodnieks u. c. iesnieguši likumprojektu, ko lūdzu sekretāru nolasīt.

Sekretārs **J. Breikšs:**

«Saeimas prezidijam.

Laipni lūdzam celt Saeimai priekšā sekojošo likumprojektu:

Pārgrozījumi un papildinājumi agrārās reformas likuma I daļā.

1. Agrārās reformas likuma I daļas 3. panta d punkta 1. nodalījumā (lik. kr. 1920. g. 213. un 1926. g. 75) izteikt tā:

d).....

1) pilsētām piederoša, līdz 1926. g. 23. aprīlīm ar galīgu līgumu nepārdoitā zemnieku zeme, kā arī kvotu un muižu mājas, zemes un plavu gabali, kuri iznomāti lauksaimniecības un dārzkopības nolūkā un bijuši lietošanā ne mazāk kā 3 gadus, uz šo zemju un māju tagadējo lietotāju pieprasījumu ieskaitāmas valsts zemes fondā apmaiņas ceļā uz līdzvērtības pamata pret vēl nepiešķirtu fonda zemi pilsētu administratīvās un izbūves robežās, neaizskatot pie tam agrārās reformas likuma 43. p. paredzēto ieguvēju tiesības un izslēdzot no apmaiņas tās fonda zemes, kuŗas nepieciešamas valsts vajadzībām. Minēto, pilsētām piederošo, apmaiņai padoto zemju, plavu un māju atsevišķo vienību platību pilsētu administratīvās un izbūves robežās — katrā atsevišķā gadījumā ir tiesība noteikt centrālajai zemes ierīcības komitejai, kuŗa šo jautājumu izšķiršanai papildināma ar trim no pilsētas domes ievēlētiem locekļiem bez balsstiesības.

Piezīme: Ja vienas personas (nomnieka) lietošanā uz atsevišķu nomas līgumu pamata atrodas vairāki sīki nomas objekti, tad tie piešķirami līdz 15 ha kopplatībā.

1. Tā paša (d) punkta 7. nodalījumā papildināt ar sekojošo piezīmi:

Piezīme: Ja pilsētu pašvaldības atteiktos no šini (7.) nodalījumā minēto līgumu parakstīšanas, tad fondā pārņemamo pilsētu zemju pārvešanu uz valsts vārdu izdara Zemkopības ministrija.

3. Tā paša (d) punkta 2., 8. un 9. nodalījumā pēc vārdiem «nomnieks» visur iekavās pievienojami vārdi «zemes lietotājs».

Šie pārgrozījumi un papildinājumi stājas spēkā ar izsludināšanas dienu.

G. Milbergs,
A. Bļodnieks,
J. Kauliņš,
A. Egļihs,
A. Dzenis.»

Priekšsēdētājs **P. Kalniņš:** Vārds deputātam Milbergam.

G. Milbergs (jaunsaimnieku un sīkgruntnieku partija): Tautas vietnieki! 1930. gada 15. decembrī senāts izskatīja sūdzību pret centrālo zemes ierīcības komiteju, kas it kā piešķirusi pilsētām piederošās zemes to lietotājiem, neievērojot dažas formālītātes un atsaucoties uz likuma nepilnību. Senāta rīkojumā administratīvajam departamentam uzsvērts, ka 1) pilsēta neesot devusi savu piekrišanu zemju apmaiņai, 2) nomniekiem piešķirtie objekti esot nepieciešami pilsētu tiešām vajadzībām, 3) dažiem objektiem neesot māju raksturs, bet tie esot tikai atsevišķi zemju gabali, 4) neesot noteikti zināma piešķiramo objektu platība, un 5) neesot uzrādītas konkrētas pretvērtības apmaiņai. Sakarā ar to lēmumi, ko 1930. gadā centrālā zemes ierīcības komiteja pieņēmusi, anulēti, un nomnieki, kas apdzīvo pilsētu zemes, atrodas tādā pašā stāvoklī kā esam nonākuši šādā stāvoklī.

Skaidrības labā gribu informēt par lietas gaitu, kā esam nonākuši šādā stāvoklī.

Kad izdeva agrārās reformas likumu, tā I daļas 3. panta d punktā bija paredzētas arī pilsētu zemju nomnieku tiesības. Ar šo Satversmes sapulces lēmumu pilsētu vaku un kvotu māju lietotājiem bija dota iespēja iegūt šo zemi par dzimtsīpašumu. Bija arī noteikts, kādā termiņā stāties pie šo īpašumu nodošanas. Diemžēl, nodošana nenotika,

un vairāk desmit nomnieku bija spiesti griezties pie tiesas. Apgabaltiesa un arī tiesu palāta atzina nomnieku sūdzības par pamatotām.

1920. gadā izdotā agrārās reformas likumā bija paredzēta kvotu un vaku zemju nodošana bez atlīdzības, bez pretvērtībām. Lai izvairītos no I nodalījuma nepilnībām un citiem trūkumiem, uz pašu nomnieku ierosinājumu Saeima 1926. gadā izdeva papildinājumu un pārgrozījumus agrārās reformas likuma I daļas 3. panta d punktā. Jaunais likums stājās spēkā 1926. gada pavasarī. Apspriežot likumu komisijā, tur ievēda jaunu principu, proti: pilsētai pret apmaiņām zemēm, ko viņa nodod nomniekiem, jādabū pretvērtība no valsts fonda zemēm. Projekts attiecās ne tikai uz vaku un kvotu mājām, bet arī uz pilsētu muižu mājām un nomniekiem ar pastāvīgām saimniecībām uz muižu zemēm. Agrārkomisijā, apskatot šo likumu, tika iesniegts pārlabojums, lai šo zemju kategorijai pielīdzinātu arī vaku un kvotu mājas un lai pret visām nododamām zemēm pilsēta varētu saņemt pretvērtības. Ar to bija lauzts pirmais princips. Iestājās jauns stāvoklis, no kā zināmā mērā zaudēja valsts, jo 1920. gada likumā vēl nebija paredzēts dot kādas pretvērtības. Jaunajā likumprojektā tas bija jau ieviests.

Tālāk, likuma papildinājuma 10. pantā, bija paredzēts, ka visas sūdzības, ko nomnieki cēluši pret pilsētas valdi, izbeidzamas. Ar to, saprotama lieta, zaudēja nomnieki, jo daudzi bija uzsākuši prāvas, bija iemaksājuši advokātiem naudu par lietu vešanu u. t. t. Cerēdami uz zemes piešķiršanu, kādi 2000 nomnieki (ja nemaldos — 1843 nomnieki) tani pašā 1926. gadā iesniedza caur pilsētas valdi centrālajai zemes ierīcības komitejai pieprasījumu listes, lai viņu lietošanā esošās zemes apmaiņas kārtībā piešķirtu zemes lietotājiem. Centrālā zemes ierīcības komiteja skatīja tās cauri. Sākumā piešķiršana kavējās, beidzot pēc lielām pūlēm tā notika. Laikmetā no pagājušā gada 1. janvāra līdz 6. augustam piešķīra apmēram 1000 zemes gabalu to lietotājiem, no kuŗiem 800 gadījumos Rīgas pilsēta nedeva piekrišanu, bet 200 gadījumos piekrita. 6. augustā centrālās zemes ierīcības komitejas plēnārā sēdē jautājums nāca galīgā izlemšanā. Tani dienā piesprieda 110 objektus, kas apmaiņas kārtībā nododami attiecīgo zemes gabalu nomātājiem. Pilsētas valde nebija piekritusi šai piešķiršanai un tāpēc cēla iebildumus. Nonāca pie tā, ka senāts 15. decembrī ar savu lēmumu atcēla centrālās zemes ierīcības komitejas piešķirumu. Sakarā ar to nomnieku stāvoklis atkal palika neizšķirts. Centrālā zemes ierīcības komiteja pārtrauca zemes piešķiršanu.

Mūsu projekts, ko šodien iesniedzam saziņā ar pašu nomnieku pārstāvjiem, paredz izlabot visas tās nepilnības, uz kuŗām aizrādījis senāts. Tāpat arī tas paredz novērst likuma nepilnības. Galvenā nepilnība līdzšinējos likumos bija tā, ka nebija paredzēta māju resp. objektu platība. Daudz nomnieku nomā vairāk sīkus zemes gabaliņus, kuŗiem pašiem par sevi nav māju rakstura. Jaunais projekts tagad šo trūkumu novērš. Senāts bija aizrādījis, ka apmaiņai neesot paredzētas konkrētas pretvērtības, jo centrālā zemes ierīcības komiteja esot atzinusi tikai principā, ka tiešām tādai apmaiņai jānotiek, bet pret kādiem objektiem tai jānotiek, tas nebija paredzēts. Mūsu likumprojektā paredzēts, ka turpmāk jānorāda, lai pilsētas valde varētu kontrolēt, visi tie objekti, kas tiek doti pilsētai kā pretvērtība. Šis likuma pārlabojums bija nepieciešams; to ir atzinuši arī paši nomnieki, un

tāpēc es palaujos, ka Augstais nams pieņems šo projektu, nodos to attiecīgām komisijām, lai tās to izskatītu steidzamības kārtā, pieņemtu vienreiz nokārtotu sasāpējušo nomnieku jautājumu.

Priekšsēdētājs P. Kalniņš: Vārdu vairāk neviens nevēlas? Prezidijs liek priekšā deputātu Milberga u. c. iesniegto likumprojektu nodot lauksaimniecības un jūridiskajai komisijām. Lieku šo priekšlikumu uz balsošanu. Lūdzu pacelties tos, kas ir pret prezidija priekšlikumu. Tādu nav. Kas aturas? Nav. Prezidija priekšlikums vienbalsīgi pieņemts; likumprojekts nodots minētām komisijām.

Deputāti A. Veckalns, J. Višņa, A. Petrevics u. c. iesnieguši likumprojektu, ko lūdzu sekretāru nolasīt.

Sekretārs J. Breikšs:

«Saeimas prezidijam.

Lūdzam celt Saeimai priekšā sekojošu mūsu likumprojektu:

Likums par pabalstiem no darba atlaistiem rūpniecības strādniekiem.

1. No darba atlaistiem rūpniecības strādniekiem Tautas labklājības ministrija izmaksā 75% no atlaistā strādnieka darba algas, kādu viņš pelnījis pēdējā darba vietā.

2. Šis izmaksas turpinās tik ilgi, kamēr darba apgāde vai valsts apgādā atlaistam strādniekam piemērotu darbu.

3. Līdzekļi šī likuma izpildīšanai ņemami no valsts rezerves fonda.

4. Šinī likumā minētos pabalstus var izmaksāt arī caur slimo kasēm, kurās atlaistie bijuši apdrošināti.

5. Tuvākus noteikumus šī likuma piemērošanai izdod Tautas labklājības ministrija.

6. Likums stājas spēkā ar izsludināšanas dienu.

A. Veckalns,
J. Višņa,
A. Petrevics,
A. Rudevics,
F. Cielēns,
V. Bastiānis,
K. Lorencs,
R. Dukurs,
P. Zeibolts,
P. Ulpe,
P. Lejiņš.»

Priekšsēdētājs P. Kalniņš: Vārds deputātam Veckalnam.

A. Veckalns (sociāldemokrāts): Sociāldemokrātu frakcija jau vairākkārt ir griezusies pie Saeimas ar priekšlikumu pasteidzināt likumprojektu, kas atrodas sociālās likumdošanas komisijā, proti — likumprojektu par strādnieku apdrošināšanu bezdarba gadījumos. Diemžēl, labais spārns šo likumu līdz šim ir novilcinājis, tas vienmēr vēl guļ sociālās likumdošanas komisijā; jau vairāk gadu tas tur noturēts un uz priekšu netiek virzīts. Līdz ar to rūpniecības un arī pārējie strādnieki, kas ir palikuši bez darba, cieš postu un trūkumu, jo valsts no savas puses viņu labā ļoti maz ko dara.

Šim postam pašreiz pievienojušies, sakarā ar rūpniecības krīzi, atlaistie strādnieki. Kokrūpniecība jau pagājušā gadā atlaida lielu skaitu strādnieku, kam nebija iespējams atrast darbu. Man šķiet, ka no 17.500 bez darba esošiem strādniekiem vismaz kādi 4000—6000 būs rūpniecības un dažādu iestāžu strādnieki, kas tagad, sakarā ar dažādām krīzēm rūpniecībā, kā tekstila, koku un gumijas rūpniecībā palikuši bez darba. Bet šim skaitam katru dienu nāk vēl klāt liels daudzums strādnieku, kurus izliek uz ielas simtiem uzreiz. Pašreiz atlaisti 420 strādnieki un strādnieces Juglas manufaktūras fabrikā, kas tiek slēgta un izbeidz darbu. Tāpat darbs uzteikts vairāk vietās: Nordēķu tekstilmanufaktūrā kādiem 150 strādniekiem, Vidzemes vilnas manufaktūrā kādiem 180 strādniekiem, Slokas celulozas fabrikā 1300 strādniekiem

un vēl vesela rinda citu fabriku. Tā tad viss atlaisto skaits var sniegties līdz 3000—4000 un pat pāri par 4000 strādnieku. Visi viņi šīs dienas tiek atlaisti no darba.

Šo rūpniecības uzņēmumu strādnieku stāvoklis kļūst ārkārtīgi grūts un kritisks, jo visi līdzekļi, ko valdība atvēlēja sabiedrisko darbu rīkošanai, ir jau izsīkuši un vairs nav nekādu lielāku un ievērojamāku summu. Arī pašus sabiedriskos darbus pakāpeniski jau sāk samazināt un strādniekiem, ko tagad atlaiž, nav ne mazāko izredžu dabūt kaut kādu darbu. Līdz ar to stāvoklis top ārkārtīgi kritisks. Sevišķi grūts tas būs tanīs vietās, kur — kā piemēram Slokā — celulozas fabrika ir vai vienīgā, kas nodarbina 1300 strādniekus, kur visa pilsētiņa sastāv gandrīz no šīs fabrikas strādniekiem un viņu piederīgiem. Ja tur tagad darbu aptur un strādniekus atlaiž, tad, protams, visa pilsētiņa nonāk grūtības. Tas pats sakāms par visām citām vietām.

Ja tagad tiek izsviests uz ielas tik liels skaits kvalificētu rūpniecības strādnieku, kas valstij tik nepieciešami, un kas līdz šim pagatavojuši visus tik nepieciešamos priekšmetus, tad valsts pienākums ir kaut ko darīt, lai stāvokli mīkstinātu un lai šiem cilvēkiem nebūtu jāaiziet bojā. Es ceru, ka šoreiz Augstā nama deputātu kungi pieies šim jautājumam ar tādu pašu nopietnību, kā pāris gadus atpakaļ piegājām jautājumam, kad mums uz laukiem bija plūdu posts un neražas sekas, kad šinī namā valdīja vienprātība, kad tika atvēlēti pietiekoši vairumā līdzekļi, lai varētu nākt cietušiem palīgā, lai viņiem nevajadzētu galīgi aiziet postā, lai varētu radušos trūkumu novērst. Līdzekļi tika doti, un tas bija svarīgs valsts darbs. Tāpat pēc manas frakcijas domām šai gadījumā, kur tūkstošiem kvalificētu rūpniecības strādnieku tiek atrauts darbs, kur viņi izkrit ārā no produktīva darba, valdībai un Saeimai steidzīgi jānāk palīgā un kaut kas jā dara, jāizdod likums, lai šos strādniekus glābtu no posta. Tas ir svarīgs darbs un svarīgs pienākums, un tāpēc Augstajam namam jāatrod līdzekļi, steidzamības kārtā tie jāatrod, lai laikus varētu nākt palīgā šiem cilvēkiem.

Diemžēl, nav mums likuma par strādnieku apdrošināšanu bezdarba gadījumos un tāpēc nav mums arī tā aparāta, ar kura starpniecību mēs varētu šos postā kritušos cilvēkus apmierināt un viņiem izsniegt pabalstu. Tāpēc steidzīgi jāizdod likums un jāatrod iespēja to nokārtot. To pie labas gribas ir iespējams izdarīt, jo caur slimo kasēm, kur atlaistie fabrikas strādnieki bijuši apdrošināti, var viņiem izmaksāt arī nolemtu pabalstu. Tādā kārtā ir iespējams šo jautājumu atrisināt un sevišķu šķēršļu te nebūs.

Mēs prasām piešķirt pabalstu 75% apmērā no darba algām. Tas ir nepieciešami vajadzīgs, jo līdzšinējās darba algas, kādas strādniekiem tiek izmaksātas, ir ārkārtīgi niecīgas, un pašreizējos grūtos dzīves apstākļos ar mazāku pabalstu nebūs iespējams ģimenes uzturēt. Ja Augstais nams savā laikā atrada līdzekļus un iespēju palīdzēt plūdus un neraža cietušiem uz laukiem un ja šīs dienas arvienu vēl atrod līdzekļus dažādām piemaksām gan par labību, gan par bekonu u. t. t., tad jo vairāk steidzīgi jāatrod līdzekļi tam dzīvajam darba spēkam, kas ir mūsu valsts pamats, kas dara visus svarīgākos, valstij un sabiedrībai vajadzīgos darbus, lai šim mūsu dzīvajam kapitālam, darba spēkam palīdzētu, lai tas neiznīktu un neaizietu bojā. Ja jūs nevarat viņiem dot darbu, nevarat fabrikas pārņemt savās rokās, tad jāraugas

pēc cita palīdzības veida, jāatrod pabalsts, ko viņiem izsniegt no valsts līdzekļiem šīnī krīzes laikā.

Ir vēl otra iespēja līdzēt šai lietai. Ja likumdevēja iestāde nosvērtos uz to pusi, ka visas fabrikas, kas tagad apturētas, jāpārņem valstij savās rokās un jāturpina strādāt, tad arī tā būtu iespēja visus atlaistos strādniekus nodarbināt. Bet te, jādomā, neradīsies vairākuma tādai lietai, un tāds priekšlikums pats par sevi prasītu ilgāku laiku, kamēr iepazītos ar apstākļiem un jautājumu nokārtoju. Tāpēc jautājuma atrisināšanai jāpieiet no citas puses, proti — tas jānokārto ar likuma palīdzību steidzamības kārtā, lai darba spējīgiem cilvēkiem nebūtu jāaiziet postā un jānomirst badā.

Šie 4000 — 6000 kvalificēto strādnieku ar savām ģimenēm kā Rīgā, tā citās vietās, kur tagad darbi apturēti, vai kur draud tos apturēt, sastāda ļoti lielu mūsu iedzīvotāju skaitu. Tāpēc šie nevar vienaldzīgi tikai noskatīties un gaidīt, kādi būs rezultāti. Te likumdevējai iestādei nekavējoties jāķeras pie šī jautājuma atrisināšanas, izdodot šo likumu un nekavējoties atbalstot tagad uz ielas izsviestos strādniekus. Tāpēc es sociāldemokrātu frakcijas uzdevumā lūdzu deputātu kundz šo mūsu iesniegumu pieņemt steidzamības kārtībā, virzīt to uz priekšu, lai mēs šo lielo, krīzes apstākļos radušos postu varētu mikstināt un nelaištu iet bojā tik daudz cilvēkiem.

Priekšsēdētājs **P. Kalniņš**: Vārdu vairāk neviens nevēlas? Prezidijs liek priekšā deputāta Veckalna u. c. iesniegto likumprojektu nodot sociālās likumdošanas un budžeta komisijām. Iebildumu nav? Tas nodots divām minētām komisijām. — Vārds deputātam Veckalnam.

A. Veckalns (sociāldemokrāts): Ievērojot šī likuma ārkārtīgo svarīgumu un steidzamību, sociāldemokrātu frakcija liek priekšā to izstrādāt nedēļas laikā, lai tiešām varētu novērst to postu, kas draud šīs dienās uz mākties tik daudz tūkstošiem mūsu iedzīvotāju. Pie labas gribas tas ir iespējams. Mēs ceram, ka likumdevēja iestāde arī šo nopietno jautājumu izlems steidzamības kārtībā, proti — izstrādāt šo likumprojektu nedēļas laikā.

Priekšsēdētājs **P. Kalniņš**: Deputāti V. Bastjānis, A. Veckalns u. c. liek priekšā

uzdot sociālās likumdošanas un budžeta komisijām viņām nodoto likumprojektu apspriest nedēļas laikā un iesniegt to plenārsēdēi.

Lieku šo priekšlikumu uz balsošanu. Lūdzu pacelties tos, kas ir par deputāta Bastjāņa u. c. iesniegto priekšlikumu. Tagad lūdzu pacelties tos, kas ir pret to. Beidzot lūdzu pacelties tos, kas atturas. Tādu nav. Par deputāta Bastjāņa u. c. iesniegto priekšlikumu nodotas 37 balsis, pret — 36 balsis. Šis priekšlikums pieņemts.

Deputāti J. Višņa, K. Lorencs, F. Cielēns u. c. iesnieguši jautājumu ministru prezidentam. Lūdzu sekretāru to nolasīt.

Sekretārs J. Breikšs:

«Saeimas prezidijam.

Lūdzam celt priekšā ministru prezidentam sekojošu mūsu jautājumu.

Pēc mūsu frakcijas rīcībā esošām ziņām, tuvākās dienās draud pārtraukt darbus «Juglas manufaktūra» un vairākas citas tekstilfabrikas, kuŗas strādā ar minētā uzņēmuma ražotām izejvielām («Svetlanovs», «Rīta» u. c.). Tāpat darbus draud pārtraukt dažas vilnas audumu fabrikas, pie kam A/S «Vidzemes vilnas manufaktūra» strādniekiem darbi jau uzteikti. Arī Slokas cellulozas fabrika, kuŗā strādā vairāk kā 1000 strādnieku, draud apstāties, bet darbus jau pārtraukusi Litenes papīrfabrika ar apmēram 150 strādniekiem.

Tamdiēl mēs jautājam, vai ministru prezidentam tas ir zināms, un ko viņš domā darīt,

1) lai minētie uzņēmumi darbus nepārtrauktu;

2) šo uzņēmumu darbu pārtraukšanas gadījumā, kā nodrošinās darbus atlaistiem, vai kādu palīdzību sniegs bez darba palikušiem strādniekiem, kalpotājiem un viņu ģimenēm.»

Priekšsēdētājs **P. Kalniņš**: Vārds deputātam Višņam jautājuma motivēšanai.

J. Višņa (sociāldemokrāts): Godājamie tautas vietnieki! Mūsu jautājumā minētie fakti attiecas uz vairāk rūpniecības uzņēmumiem, kas nodarbina prāvu strādnieku skaitu. Pēc mums ievākušām ziņām, apmēram 12 rūpniecības uzņēmumos ir dienas kārtībā jautājums par darbu pārtraukšanu. No mūsu jautājuma iesniegšanas līdz šai dienai daži uzņēmumi ir jau darbus pārtraukuši. Piemēram šodien pārtraukušas darbus divas fabrikas, kas nodarbina kopsummā 600 strādnieku. Bez tam uzteikti darbi 4 rūpniecības uzņēmumos, kuŗos kopsummā strādā 400 strādnieku. Aiz tā paša iemesla zem atlaišanas draudiem ir vēl 1200 strādnieku, kuŗiem pagaidām ir darbs 4 dienas nedēļā. Kopsummā visos šīnīs uzņēmumos nodarbināti apmēram 4000 strādnieku, kur darbu pārtraukšana paredzama jau tuvākās dienās. Bez tam provincē pārtraukusi darbus papīra fabrika ar 150 strādniekiem, un pašlaik ir dienas kārtībā jautājums par darbu pārtraukšanu tādā lielā uzņēmumā kā Slokas cellulozas fabrikā.

Šīnīs dienās strādnieku delegācija, piedaloties arodbiedrību pārstāvjiem, griežas pie finanču ministra, lai noskaidrotu, ko valdība varētu darīt, kā viņa varētu iespaidot, lai darbus nepārtrauktu, un otrkārt, kādu palīdzību valdība varētu sniegt bez darba palikušiem strādniekiem, ja izrādītos, ka valdība nevar aizkavēt darbu pārtraukšanu minētos 12 uzņēmumos. Finanču ministra atbilde bija ļoti nenoteikta, un tas arī ir pa daļai saprotams, jo finanču ministris pats uz savu galvu nevar jautājumu izšķirt. Patlaban apstākļi ir tā ievirzījušies, ka šie uzņēmumi nespēs darbus turpināt; tā tad jau atlaistie 600 strādniekiem nāks klāt vēl daži simti vai tūkstoši atlaistu strādnieku. Ja darbu pārtraukšana turpināsies tāpat arī uz priekšu, tad tagadējiem 20.000 bezdarbniekiem nāks klāt vēl pāri par 4000 rūpniecības strādnieku.

Mēs vēršam Augstā nama vēribu uz to, ka šie atlaistie strādnieki ir kvalificēti, ir nostrādājuši fabrikās 5 un 6 gadus no vietas. Šo strādnieku novietošana pagaidu darbos ir gandrīz neiespējama, jo cilvēks, kas nostrādājis vienā arodā kādus 10 gadus, nevar uzreiz pārorientēties, nevar atrast citu arodu. Tas ir viens. Otrkārt — tagad ziemā, bezdarba periodā darba meklēšana citos arosos ir gandrīz neiespējama, jo izvēles attiecībā uz arodiem nav gandrīz nekādas.

Mēs domājam, ka šai gadījumā valdībai būtu jāizlieto visi iespējamie līdzekļi, lai darbus nepārtrauktu, bet uzņēmumos, kur saimniecisko grūtību dēļ tie tomēr būtu jāpārtrauc, valdībai vajadzētu nākt ar priekšlikumiem — vai nu caur Saeimu, vai arī pašai ar saviem rīkojumiem un mēģināt šo sasāpējušo lietu nokārtot tā, lai strādnieku masas nepaliktu likteņa varā. Cerēt, ka būtu iespējams kaut kā apgādāt šos strādniekus ar pabalstiem, kādi tiek atvēlēti sabiedriskiem darbiem, vai citādi atbalstīt caur darba apgādēm, nebūtu iespējams. Pēc manis ievāktām ziņām, līdzekļi, kas paredzēti bezdarbnieku nodarbināšanai caur pašvaldībām un valsts resoriem, jau tuvojas beigām, un tie ir izkalkulēti tā, ka pietiks, ilgākais, līdz aprīļa vidum. Turpretim tānīs uzņēmumos, kas jau tagad darbus pārtraukuši, pēc mūsu ievāktām ziņām, nav izredzes tuvākās dienās vai tuvākās nedēļās darbus atjaunot. Šī darbu pārtraukšana,

acimredzot, ieilgs, līdz ar to šo strādnieku liktenis būs diezgan ilgi rūgts un nepanesams. Tāpēc mēs gribam dzirdēt, ko valdība domā darīt, lai šo strādnieku stāvokli atvieglotu. Ja valdība nebūs spējīga nākt šiem strādniekiem palīgā, tad Saeimai pašai būs šinī lietā kādi soļi jāspēr, jo atstāt 4000 cilvēku likteņa varā, es domāju, negribēs arī tagadējais Saeimas vairākums.

Priekšsēdētājs **P. Kalniņš**: Jautājumu virzīs tālāk saskaņā ar kārtības rullī. — 1. dienas kārtības punkts izsmelts.

2. dienas kārtības punkts — parlamentārās izmeklēšanas komisijas ziņojums IV Rīgas pilsētas ģimnazijas sienas avīzes un skolēnu demonstrācijas lietā. Referents **V. Barkans**. Turpināsies debātes par šo ziņojumu. Vārds deputātam Ausējam, kas pagājušajā sēdē savu runu nepabeidza.

L. Ausējs (nacionālais bloks): Godājamie deputātu kungi! Jau pagājušā reizē man nācās aizrādīt uz to, ka viens no iemesliem, kāpēc šī lieta ir nonākusi Saeimas izmeklēšanas komisijā ir tas, ka skola sajūt kā lielu pārestību pašvaldības un pulciņu likvidāciju; pie tam es aizrādīju, ka, novērtējot šos pulciņus, paši pulciņu dalībnieki, cik mums bija iespējams no materiāliem konstatēt, nav sajūsmīnāti. Es minēju kādu referātu: «Vīrieša un sievietes attiecības» un gribēju vēl tikai papildināt referāta noslēgumu, kas ir ļoti zīmīgs un izteikts šādiem vārdiem: «Bērnu audzināšana ģimenē ir kultūras atpakaļeja, tas nekad nenouks.» Un tad vēl šāda gudrība: «Lauku bērni ir slimīgi, garīgi ļoti neattīstīti un rupji.» — Ja nu pulciņos klāsta šādas gudrības, tad tiešām jāsaka: ja, kā te aizrādīja, paši atzīst, ka pulciņi ir bezdarbīgi, ka tie ir samērā maz aktīvi, tad nebūtu arī žēl, ja šāda darbība pavisam apstātos. Es savus uzskatus šai jautājumā jau izteicu, un tiem pievienojās arī parlamentārā izmeklēšanas komisija, proti — ka pulciņu darbībai vispār šķēršļi nav liekami un ka visa šī lieta nav tāda, kurās dēļ mums šodien šeit Augstajā namā, būtu jākavē laiks, kur mums priekšā ir vēl tik daudz ļoti svarīgu steidzamu jautājumu.

Tagad pāriešu pie sienas avīzes. Es jau aizrādīju uz to vispārīgo raksturojumu, proti, ka atsevišķas daļas, pašas par sevi ņemot, liekas samērā nevainīgas, bet sakopojums tomēr ir ļoti raksturīgs. Un tas ir skaidrs. Ja ieskatāmies šinī sakopojumā, tanī izvilcumā, kas izsniegts arī visiem Saeimas deputātiem, tad redzam, ka jau pašā sākumā ļoti skaidri un vairākkārtīgi ir uzsvērts, ka šai avīzei jābūt ar noteiktu ideoloģisku bāzi, un tāpat arī stils un valoda sienas avīzei ir noteikti ideoloģiski. Tā tad šī sienas avīze ir noteikti ideoloģiska, kas pauž zināmas idejas.

Kādas ir šīs idejas? Sevišķi tur izcelta pretreligiskā fronte, bet kā galvenais visam tam pāri ir sauciens: «Lai dzīvo proletāriskā kultūra!» — Tas ir avīzes galvenais zīmogs, un tam pieslejas arī viss šis avīzes saturs. Bet šī proletāriskā kultūra nav sociālistiska, kā tas redzams tanī konstatējumā, kas izsniegts deputātiem, bet tā ir komunistiska. Tā atreterējot kādu izrādi Strādnieku teātri, kādā vietā aizrādīts, ka tanī lugā, kā jau parasti, esot sociāldemokratijas kompromisa politika. Tā tad tas nav sociāldemokratu virziens, bet kreisāks. Uz to norāda arī visas citas lietas, kas ar to stāv sakarā. Piemēram — antimilitārisms. Tur sacīts, ka aizstāvēt dzimteni, savu tēviju aizcīnot tikai kapitālisti. Mūsu dzimtenes aizstāvē-

šana tiek nostādīta tādā gaismā, ka te būtu tikai kapitālistu maka intereses. Tā tas iet viscaur.

Nebūtu vērts pie šīs lietas ilgāk kavēties, jo uz to norāda arī visas citas daļas. Piemēram — kolhozu slavināšana; tiek attēlotas ļoti jaukas fermas ar treknām govīm, kas mīt kolhozos — SPRS saimniecībās. Ja no vienas puses mūsu rakstnieki tiek nosaukti par rakstniecīņiem un citi par viegliem vīriņiem, bet no otras puses Majakovskis, kas pauž kolektivismas idejas, tiek nostādīts par pozitīvu parādību, tad lieta ir jau pati par sevi skaidra, ka tas ir komunistiskas nokrāsas saturs.

Ļoti noteikti to apstiprina arī šinī laikā IV ģimnazijā izkaisītās proklamācijas, ko izdevusi Latvijas komunistiskās jaunatnes savienības centrālā Rīgas komiteja un kur, starp citu, noteikti sacīts tā: «Ar šādu skaidru izpratni jāpieiet, lai pareizi novērtētu fašistiskās jaunatnes demonstrāciju Rīgā, kas izpaudās pret IV vidusskolas sabiedrisko zinātņu sekciju, viņas revolūcionāro darbību. Tani pat laika demonstrācija pēc būtības ir vērsta pret visu Latvijas mēcošos komunistisko jaunatni un komunistisko kustību, neejot pret sociāldemokrātiem un viņu «progresā» garu.» — Tā tad viņi paši atzīst, ka tas ir pulciņš, kas darbojas viņu garā, un, mazākais, komisijas locekļu vairākumam, kas ar šo lietu sīki iepazīnās, tas nekādas šaubas nevarēja radīt, un, liekas, nerādīja arī tiem, kas atļāva šo avīzi izkārt. Kā direktors Rītiņš, tā bijušais inspektors Osis — taisni uz to norādīja, ka viņiem, pirmkārt, daudz lietu nav patīcis. Viņiem nav patīcis uzraksts: «Lai dzīvo proletāriskā kultūra!» Tad nav patīcis tas, ka tur attēloti antireligiozi gājieni, ziņojums par to, ka Maskavā atvērta antireligiozs institūts; nav patīcis raksts par Aspaziju, par Dāliņu, — daudz lietu nav patīcis. To viņi paši saka, ka šīs lietas nav patīkušas.

Mums bija izdevība sarunāties un nopratināt avīzes īsto redaktoru, vienu skolnieku. Jāsaka, ka tas bija ļoti ievērojams skolnieks mūsu laikos, kas ir pilnīgi tā sagatavots savam politiskajam uzdevumam, ka mums atlikās tikai pabrīnīties. Piemēram, pirmajā liecībā izglītības ministrijas izmeklēšanas komisijā viņš bija liecinājis, ka viņš esot sienas avīzi noņēmis un saplēsis. Bet to pašu par sevi bija izteicis skolas inspektors Osis. Kad nu mēs sākām šo pretrunu noskaidrot, un jautājām Silam, avīzes galvenajam sastāditājam un redaktoram, kā tas īsti ir, viņš teica, ka liecinājis nepareizi, gribēdams novēl vainu uz sevi, baidīdamies, ka Oša kungam nenotiek kāda pārestība, vai ka viņš par to nedabū sodu. Un kad mēs viņam jautājām — kā tad tas ir, ka viņš taču bija solījis runāt visu patiesību, tad viņš lepnī atbildēja: «Es jau nebiju zvērējis!» (Sauciens pa kreisi: «Pareizi sacīts!») — Ak, pareizi? Mācait vien jaunatni tādā savā garā, Kalniņa kungs, tad redzēsīt, kas tur iznāks! (Starpsaucieni pa kreisi.)

Bez šaubām, te atspoguļojas tā mācība, ko es pagājušo reizi citēju, kas Tautas namā tiek sludināta, lai neatbild izmeklēšanas komisijas locekļiem, kas viņus «kverkšķina». Vai mēs, parlamentārā izmeklēšanas komisijā, arī bijām tādi «kverkšķinātāji»? —

Mums šīs skolnieks vismaz šinī jautājumā atzinās, ka viņš runājis nepatiesību, bet kad mēs turpinājām jautāt, gribējām noskaidrot, ko viņš saprot ar «ideoloģisko bāzi», tad viņš atbildēja: «Nu, ko vispār ar to saprot!» — Un kad mēs teicām: «Jūs taču esat redaktors! Ko Jūs ar to esat gribējuši pateikt!» — tad viņš atbildēja: «Vai es

zinu! Prasait rakstītājiem — ko es par to varu zināt!» — Tā atbild skolēns parlamentārās izmeklēšanas komisijas locekļiem!

Jums vajadzēja tikai redzēt šo skolēnu, lai tūlīt nojaustu viņa pagātni. Viņš pats stāstīja, ka no Tukuma vidusskolas bijis spiests aiziet savu kreiso uzskatu dēļ. Viņš no turienes aizgājis, atnācis uz ceturto ģimnaziju un te parādījis savu darbību.

Tā tad, visu kopā saņemot, mums, parlamentārās izmeklēšanas komisijas vairākumam, šīs avīzes nolūks un raksturs bija pietiekošā mērā skaidrs. Un tāpēc tikai tālāk varēja brīnīties, ka šādu avīzi varēja atļaut. Kad mēs jautājām par to direktoram Ritiņa kungam un bijušam inspektoram Osim, kā viņi uz šo sienas avīzi skatās un kāpēc viņi atraduši par iespējamu atļaut to izkārt, tad tas noticis — pēc viņu izteicieniem — tāpēc, lai pārrunātu pēc tam šīs avīzes saturu ar skolēniem. Tā izteicās Ritiņš.

Vēl jāatzīmē, ka direktors Ritiņš, domādams par avīzes autoru skolēnu Stotu, līdz ar to bija dāvājis avīzei savu uzticību, bet, kā noskaidrojās parlamentārā izmeklēšanas komisijā, viņš pat līdz tam laikam nav zinājis, ka Stots nav piedalījies avīzes sastādīšanā. Viņš tomēr visu laiku domājis, ka avīzi sastādījis Stots, un tam pilnīgi uzticējies. Tā tad Ritiņš pat nav zinājis, kas ir avīzes autors. Līdz tam laikam viņš bijis maldināts. To arī viņš mums liecināja komisijā, ka Stots bijis skolēns, kam viņš varējis uzticēties. Pret to viņam nav bijis nekādu iebildumu. «Šo sienas avīzi rediģēja skolēns Grinbergs kopā ar Stotu...» Bet nu tālāk viņš saka, ko ar to gribējis pierādīt — ļoti ziņīgi vārdi; viņš saka tā: «Ja es būtu zinājis... faktiski man bija ļoti daudz iebildumu pret šo sienas avīzi, bet es gribēju pierādīt, ka citādi nevar, ka jācenze stingrāk.» — Kam pierādīt? Skolēniem — tādiem kā Sils un citi?

Man šķiet, un tas izteicās arī Ritiņa un Oša liecībās, ka ir bijuši citi galvenie iemesli, proti tie, ka viņi abi baidījušies no kreiso skolēnu pārmētiem, no tā, ka viņiem pārmetīs komunistiski noskaņotie skolēni un, varbūt, arī ārpus skolas, ka neatļauj sienas avīzi izkārt. Tas man personīgi un citiem komisijas locekļiem bija nepatīkamākais. Var šā vai citādi kļūdoties, bet ja «piekāpība», kā mēs komisijā mīkstā izteicāmies, izpaužas tai ziņā, tad tas vairs nav attaisnojams. Arī bijušais inspektors to pašu teica; es jautāju: «Jūs teicāt, ka baidījāties no pārmetumiem. Vai no skolēnu pārmetumiem?» — Osis atbildēja: «Nu redziet, kreisā pusē atkal būtu uzbrukumi, ka sienas avīze aizliegta.» — Tā tad, baidoties no komunistu uzbrukumiem, šo avīzi atļauj. Neraugoties uz to, ka vairākkārt bijuši mēģinājumi izkārt tādu avīzi ar «ļoti kreisām illūstrācijām», Osis atbildēja, ka viņš pavisam neatceroties, esot pilnīgi aizmirsis, kādas bijušas tās «ļoti kreisās illūstrācijas». — Brīnišķīgi, ka bijušas nepatīkšanas un piedzīvojumi, un tomēr tas ir aizmirsies!

Tā tad komunistiski noskaņoto skolēnu pārmētiem iebaidīti, viņi abi atļauj šo avīzi izkārt. Līdz ar to tas nelāgais tālākais. Parādās sienas avīze, sacelās troksnis, daži skolotāji ir nemierā ar šo avīzi. Viens no skolotājiem, kad avīze ienesta skolotāju istabā, gribējis to apskatīt, bet Osis teicis, ka avīze esot konfiscēta, ja gribot, lai lasot to Ritiņa kabinetā. Un noiet pat tik tālu, ka avīzi saplēš — pēc vienas liecības tāpēc, lai labāk varētu ielikt atvilktnē, lai gan komisijas priekšsēdētājs rādīja, ka varējis to ielikt portfelī; pēc citām

liecībām, turpretim, lai skolnieki, kas gatavojušies demonstrācijai, nevarētu nest avīzi pa ielu un rādīt publikai, kāda avīze izskatās.

Tāda ir lietas faktiskā puse. Es minēju tikai to, kas minēts izmeklēšanas komisijas materiālos un deputātu kungiem nav tik sīki pieejams. No autora liecības un no pieminētās proklamācijas redzams, ka avīzes saturs bijis komunistisks, un ka avīzi atļauts izkārt galvenā kārtā aiz bailēm no komunistiski noskaņoto skolnieku pārmētiem. Tālāk notiek kas negaidīts.

Cik mūsu jaunatne ātri reaģē, to pierāda tas fakts, ka ziņa par sienas avīzi parādījās «Latvi» 10. oktobrī, un tai pašā vakarā skolēni satiekoties par to jau runāja un gāja no vienas skolas uz otru, kā Dēķena kungs tēloja. 11. oktobrī ir demonstrācijas pirmais mēģinājums, bet 13. oktobrī, pirmdien, notiek demonstrācija, par kuru, jāsaka, ir ļoti pretrunīgas liecības. Daži apgalvo, ka demonstrācijā piedalījušies 200 vai 300 personu, daži saka, ka bijuši 500 vai 600, bet citi — pat 1000 personas. Demonstrācijas novērtējums arī ir dažāds. Citi saka, ka demonstranti draudējuši, bet viena IV ģimnazijas skolniece liecina, ka viņi vairāk amīzējušies par šo lietu. Kad mēs viņai jautājām, cik skolēnu tur bija, vai daudz, tad viņa atbildēja tā: «Es domāju, diezgan daudz, vismaz spīķeru starpas bija pilnas.» Uz mūsu jautājumu, vai tik daudz, cik viņu skolā, viņa atbild: «Es domāju gan, ja visi sanāktu kopā.» Mēs jautājām: «Vai jūs zinājat, kāpēc demonstrēja?» Viņa atbild: «Nē, mēs skatījāmies pa logiem, ka mums rāda dūres, un smējāmies; ko lai citu mēs darām!» Katrā ziņā šī liecība rāda, ka demonstrācija noritējusi samērā mierīgi. Tāpēc tas formulējums, ka Izglītības ministrijas izmeklēšanas komisija nosauc šo demonstrāciju par spontānu, ir pareizs tanī ziņā, ka nekur mēs nevarējām konstatēt kāda pieauguša cilvēka vadītu, plānveidīgi iekārtotu demonstrāciju. Paši skolēni uz ātru roku sarunājas — un viss iet vaļā. Aiz šī iemesla lieta par sienas avīzi nokļūst presē, nokļūst Izglītības ministrijas izmeklēšanas komisijā, un, man šķiet, lielā mērā ar to arī izskaidrojami tālākie notikumi, it īpaši, kas attiecas uz IV ģimnazijas un citu skolu administratīvā personāla sodiem.

Pagājušā reizē Dēķena kungs apgaismoja šo jautājumu ļoti plaši, raksturodams katru IV ģimnazijas administratīvā personāla locekli, raksturodams direktoru Ritiņu un bijušos inspektorus. Man lielā mērā jāpievienojas šim raksturojumam. Es arī Ritiņu pazīstu, kaut gan ne tik ilgi, kā cienjama profesors Zālite, bet tomēr Ritiņu pazīstu un arī varu viņu nosaukt par tiešām krietnu pārdabīgu; bet tas nebūt neizslēdz, ka administratīvā darbā arī krietns pārdabīgs var kļūdoties. (Starpšauciens.) Es gribētu šoreiz teikt vēl stiprāk — var baidīties no tādām lietām, no kādām istam administrātoram nebūtu jābaidās. Ko es personīgi šinī jautājumā viņam gribētu pārmet, ir taisni tā lielā piekāpība, kā mēs to formulējam, kas ir bijusi par iemeslu visiem tiem nepatīkamiem tālākiem notikumiem.

Ja mēs runātu par citām personām uzliktiem sodiem, par inspektoru Osi, tad būtu jāsaka apmēram tas pats. No vienas puses tur ir piekāpība un bailes, ka nepārmet, un, no otras puses, bailes par to, kas iznāks no visas šīs lietas. Tāpēc arī Ritiņa kungs liecināja, ka gribējis avīzi uzglabāt, lai norakstītu tās saturu un pamatīgi to izstudētu. Bet Osis ņem šo lietu citādi un avīzi saplēš, nenozīmīgās vietas iemesdams papirkurvi, kā viņš pats izteicās. Bet interesanti ir tas, ka taisni tās nenozīmīgās vietas iemesdams papirkurvi, kā viņš pats izteicās. Bet interesanti ir tas, ka taisni tās nenozīmīgās vietas iemesdams papirkurvi, kā viņš pats izteicās.

zīmīgās vietas ir tās, kurās Oša kungam un arī Riņģa kungam nav patikušas, bijušas tās, kurām varētu vairāk piekerties. Tur, lūk, ir tā īstenība. Turpretim Izglītības ministrijas izmeklēšanas komisijā atkal liecināts, ka avīze saplēsta tāpēc, ka citādi to nav varēts ielikt atvilktnē. Tāpat vēl apgalvots, ka avīze saplēsta tāpēc, lai demonstranti nevarētu to nest veselā veidā pa ielām. Kā redzams, liecības ļoti pretrunīgas. Mēs kā izmeklēšanas komisijas locekļi varējām saskatīt, ka te atkal bijušas tās pašas bailes, ka neiznāk kādas nepatīkšanās, un lai nu varētu visu šo lietu kā nekā saglabāt un paglabāt, tad izdara to, ko no administratīvā viedokļa gan nekādi nevarētu pieļaut.

Kas zīmējas uz trešo personu, Dimāras kundzi, tad šini jautājumā objektīvi grūti vairs ko konstatēt. Viņai sods uzlikts sakarā ar to, ko viņa atbildējusi resp. neatbildējusi izmeklēšanas komisijai, un dažkārt sarunas saturs vairs neatļauj restituēt to izturēšanos, tas attiecības, kādas ir divu personu starpā, kur notiek dialogs. Noskaidrojot šo jautājumu, mums tomēr likās savādi, ka administratīvā personāla loceklis, inspektore, ko uzaicinājusi izglītības ministra pilnvarotā komisija, kas rīkojas izglītības ministra vārdā, ka šī persona, bijušā inspektore Dimāra, tomēr visos jautājumos izturas nevis kā pārdarītājs, nevis kā izglītības ministrijas uzticības persona, bet gan vairāk kā revolūcionāre, jo viņa, motivējama savu neatbildēšanu uz jautājumiem, taisni to pasaka. Es viņai jautāju: «Ko nozīmē Jūsu vārdi — veci revolūcionāri zina, ko var teikt un ko nē.» Tad Dimāras kundze — kā tas stenogrammā redzams — atbild tā: «Man jautā, kādēļ es tik ilgi domāju. Es atbildēju, ka to daru tāpēc, ka esmu veca revolūcionāre un zinu, ka vajaga būt uzmanīgam, ja runā kaut ko par citiem.» Es viņai prasīju: «Tas ir — viņus var iegāzt?» Viņa sacīja: «Es nedomāju, ka iegāzt, bet domāju, ka var tos cilvēkus izaicināt, pašus nopratināt. Tā tikai bija nevilus radusies doma, ka atbildēju uz to, kādēļ es tā domāju.» Tā tad viņa pieiet šim jautājumam no cita viedokļa, no tā viedokļa, kādu nevarētu no viņas, kā no pārdarītāja sagaidīt. Viņa liecina nevis tāpēc, lai noskaidrotu patiesību un visas lietas sīkumus, bet gan domā tikai par to, vai tur nevar kaut kas kaitēt citiem. Kā jau teicu, šini jautājumā daudz kas atkarājas no atbildes toņa. Kā tas te ir bijis, to mēs nevarējām konstatēt un nevarējām restaurēt. Bet ievērojot pa daļai to, ka tani laikā Dimāras kundzei bijis ģimenē sēru gadījums, mēs arī domājam, ka, varbūt, šis sods varēja būt mīkstāks.

Bet nu pagājušā reizē Dēķena kungs gandrīz pusi no savas runas kavējās pie citas personas, kas visā šini lietā ieņem samērā mazāku lomu. Kaut gan mūsu izmeklēšanas komisijas uzdevums bija salīdzināt sodus dažādiem direktoriem, tomēr jāpiezīmē, ka nekādu analogisku gadījumu nav bijis. Pareizi teica tas žurnālists, kas, gaidot kādreiz izmeklēšanas komisijas lēmumus un atzinumus, aizrādīja, ka šeit noticis neikdienišķs gadījums, jo nevienā citā skolā tāda sienas avīze nav parādījusies un arī ne pie vienas skolas Latvijas pastāvēšanas laikā nav notikusi citu skolēnu demonstrācija. Tā tad visa šī lieta ir nostādīta neikdienišķā stāvoklī, un nav iespējams kaut ko salīdzināt ar notikumiem citās skolās.

Dēķena kungs ilgi kavējās pie Jelgavas klasiskā ģimnazijas direktora Lapiņa, tēlodams viņu tādā gaismā, ka gadījumā, ja viss tas būtu patiesība — jo sūdzības, kas par viņu ir, nav izmeklē-

tas un nav pietiekoši noskaidrotas, sevišķi Lauka sūdzība nav pilnīgi izmeklēta un tāpat arī citu liecinieku liecības pārbaudītas —, tad varētu domāt, kā vispār tāds cilvēks var staigāt brīvs, jo tāds taču būtu jāliek cietumā, vai kur citur, un kā skolas direktors viņš nevienu brīdi, nevienu minūti nebūtu paturams. (K. Dēķens no vietas: «Un ir vēl tagad!») Es jau saku, ka tā varētu likties, ja viss patiešām būtu patiesība, kas šais liecībās minēts. Bet mēs taču visi pazīstam Lapiņu un zinām, ka tā ir persona, kas ir pārdarītājs, kas nav tā pēc vienas šnītes šūts, kas tas ir — es negribētu to teikt sliktā nozīmē — savā ziņā eksemplārs (saucieni pa kreisi), kas atšķiras no citiem ar savām īpatnībām. Mēs, skolotāji, pa lielāku tiesai visi esam standartizēti, darām savu darbu labi, kārtīgi — saprotams, viens labāki, otrs sliktāki —, bez kādām sevišķām īpatnībām. Agrāk skolā, atcerieties, bija vairāk šādu īpatnībām apveltītu skolotāju, par kuriem mēs dažkārt zobojamies, dzinām jokus par dažādām smieklīgām pusēm, bet tie bija uzlūkojami kā personas, kas atšķiras no citiem. Tādā veidā mēs vērtējam arī Lapiņu, kas ir kā liela pavasara straume, kuŗa brāzdamās iet visam pāri (saucieni pa kreisi) un ja sajūt ko nepareizu, tad to nokrītīzē — kādreiz arī korporācijas, bet ja ko atrod labu, tad slavē un ceļ pat debesis. Tas ir liela, plaša vēriena cilvēks, un kā tādām viņam tiešām bieži iznāk sadursmes ar daudz citiem, ko ļoti daži ienīst; bet ir arī daudz tādu, kas viņu slavē un gatavi par viņu nezin kā stāvēt. (Sauciens kreisajā pusē: «Bet skolas padomē neviens!») Tā nav, ka neviens. Visi nav nopratināti. Nopratināti ir tikai tie, kurus sūdzētāji uzdevuši. Izglītības ministrijas ierēdnis ir mēģinājis noskaidrot, kā tad ir ar sūdzībām minētiem faktiem. (Starpsaucieni.) Man nav ne gribas, ne vajadzības šeit iztirzāt visu to, kas lietā par Lapiņu lasāms, jo mēs paši par to sīkāk nevarējām informēties un tāpēc nevaram zināt, ciktāl tas noskaidrots un ciktāl tas vēl būtu noskaidrojams.

Ja var apgalvot, ka skolas jubilejā Lapiņš līcis kājas uz krēsla, tad katrs sapratis, ka tādām apgalvojumiem nav vietas un kāds ir šis apgalvojums. Katrs drīzāk uzskatīs šādu apgalvojumu vienkārši par smieklīgu, jo nezin, vai Valsts prezidents un citi ielūgtie viesi būtu tur vēl palikuši, ja Lapiņš būtu kājas uzlicis uz krēsla. Bija vēl viens tāds apgalvojums, ka Lapiņš arī klasē liekot kājas uz galda. Nu, kungi, kas Lapiņu redzējis, tas jau vienkārši zinās, ka viņš to nemaz nevar izdarīt. (Smieklī.) Bija vēl tādi apgalvojumi, ka pirms lūgšanas Lapiņš sabāžot rokas bikšu kabatās un atspiežoties pret katedru. Kas Jelgavas ģimnaziju pazīst un arī zin to vietu, kur notiek lūgšanas, tas arī uz šo apgalvojumu vienkārši varēs atbildēt, ka tad jau tā katedra nemaz neizturētu. (Smieklī.) Ir vēl citi līdzīgi apgalvojumi, bet tie ir pavisam smieklīgi un pretrunīgi.

Liecība, ko pagājušo reizi Dēķena kungs minēja par kādu bijušo skolnieci, arī liekas pilnīgi neticama. Vienreiz šī pati persona liecina vienu, otrreiz atkal citu, un ja mēs vēl iedomājamies, ka viss tas noticis nevis divatā, bet kādas citas skolnieces klātbūtnē, tad patiešām cilvēkam vajadzētu būt trakam, lai iesāktu ko līdzīgu tam, kas minēts šini apgalvojumā. Ja varētu konstatēt, ka tas tā ir bijis, tad es pirmais teiktu, ka Lapiņš nevienu dienu nedrīkst palikt skolā. (Starpsauciens.)

Dēķena kungs runāja par jaunākiem laikiem; bet atcerēsimies 1927. gadu, kad izglītības ministris bija Rainis un skolu virsvaldes direktors

Liepiņš. Tad taču atlauda no amata vienu inspektorū, atlauda uz dažu skolotāju denūciācijas — apmelojuma pamata, bet pēc tam tiesu instances šos skolotājus notiesāja, bargi notiesāja, jo visi viņu apgalvojumi izrādījās par nepatiesību. Šo lietu izmeklēja tiesu instances ar visu procesuālo skaidrību.

Kā tad nu rikojas tie — ne viņi personīgi, bet viņu domu biedri —, kas tagad šē lietu grib nostādīt par pilsoņu izrēķināšanos ar sociāldemokrātiski noskaņotiem skolotājiem? (*V. Bastjānis* no vietas: «Tā jau arī ir!») Bastjāņa kungs, varbūt Jūs nezināt, ka viens no tiem skolotājiem, kas bija apmelojis Štālu, kas bija notiesāts, ko Valsts prezidents beigu beigās amnestēja, ievēlēs tagad Rīgas skolā par skolotāju, kaut gan viņam ir vismazākā skolotāja liecība — kā mēs «prastā» valodā runājam. Tā laikam pateicībā par to, ka viņš tādu pakalpojumu savā laikā izdarījis un cietis. (*V. Bastjānis* no vietas: «Kas tas tāds ir?») Vai tad nu tas vārds ir tik svarīgs? Tas ir Kalniņš. (Starpšauciens.) Tie, kas notiesāti par citu apmelošanu. (Starpšauciens.)

Es pieminu tikai vienu gadījumu, lai atgādinātu, ka tur, kur ir iespēja mūsu kreisajiem draugiem rīkoties, viņu morāle iet pavisam citā virzienā. — Kad mēs savā laikā šo lietu pacēlām, interpellējami par visiem šiem notikumiem, tad mums nekas neizdevās, kaut gan bija noskaidrots, ka Štāls tiešām apmelots, jo tad bija kreisā koalīcija, kas ar balsu vairākumu nobalsoja, ka tur nav nekādas apmelošanas, kaut gan tiesas instances pēc tam to atzina.

Redziet, tadā kārtā visas šīs lietas dabū citu apgaismojumu, ja tās salīdzina ne tikai ar to, ko var redzēt no vienas puses, bet arī ar to, ko var redzēt no otras puses.

Dēķena kungs bija nemierā ar to, ka arī citi direktori neesot sodīti. Viņš pārmet Stiprā kungam, kas tas esot par direktoru, ja nezinot, ko skolēni savā starpā runā, un pielaižot, ka skolā nāk sveši skolēni. Dēķena kungs, vai tad tikai sveši skolēni nāk? Tur nāk arī vecāki u. t. t., kas grib satīkties ar skolēniem. (*K. Dēķena* starpšauciens.) Tādu kārtību gan laikam nevienam negribēs ieviest, ka pat dienas laikā nepielaidīs pie skolēniem pieklājīgus cilvēkus. (*K. Dēķena* starpšauciens.) Ja skolēni savā starpā sarunājas, kā lai direktors iejaucas viņu sarunās un prasa, ko viņi runā! Es domāju, ka Jūs, Dēķena kungs, to nopietni nedomājat. To Jūs sakāt tikai tāpēc, lai rādītu, kādi ir tie citi direktori, kas izgājuši bez soda.

Priekšsēdētājs **P. Kalniņš** (zvani): Deputāt Ausēj, Jūsu runas laiks iztek. Vai Augstajam namam ir kādi iebildumi pret runas laika pagarināšanu deputātam Ausējam? (Saucieni no vietām: «Lūdzam!») Uz cik ilgu laiku? (*L. Ausējs* no vietas: «30 minūšu pietiks!») — Vai būtu kādi iebildumi pret deputāta Ausēja runas laika pagarināšanu par 30 minūtem? Iebildumu nav. Lūzdu turpināt runu!

L. Ausējs (turpina): Tas taču ir saprotams, ka skolēniem pēc stundām nav iespējams sekot, jo direktors taču nezina, kur viņi aiziet. Demonstrācijas laukumā viņš raidījis skolēnus uz mājām, bet tur palikuši citu skolu skolēni, ar kuriem viņam nebija tiesības rīkoties.

Tālāk, runājot par IV ģimnaziju, kādas ir atsauksmes par IV ģimnazijas jubileju u. t. t., man jāsaka, ka es IV ģimnazijas dzīvi pazīstu diezgan labi. Esmu tur bijis vairāk reižu un diezgan sīki iepazīties ar to, kā tur strādā u. t. t. Darba

ziņā IV ģimnazijai nekā nevar pārmet. Ja mēs viņai ko pārmetam, tad vienīgi proletāriskās kultūras garu, kas aizvien spīd cauri un par ko liecina arī daži skolotāji un paši skolēni. Skolēni milē un cienu savu skolu, bet saka, ka nelaieme tikai tā, ka viena saujiņa kreisi noskaņoto skolotāju uzspiež skolai un skolas darbam savu zīmogu.

Pagājušo reizi Dēķena kungs minēja arī kādu rakstu par reliģiju, mākslu u. t. t. Es jautāju bijušajai inspektorei, vai pa visiem skolas gadiem ir bijis kāds garīgs akts, kaut tikai vienu reizi pa visu laiku. Uz to man skolas inspektore Dimāra noteikti teica: «Nē, nekad nav bijis!» Es jautāju, cik tur mācās ticības mācības. Izrādās, ka apmēram puse, bet tomēr nekādā gadījumā ne mazākā mērā nav ievērots arī tas, kas tiem varētu būt patīkams un kas varētu, bez šaubām, būt patīkams arī šo skolēnu vecākiem. Skola noteikti un skaidri turas pie šīs tendences. Es negribētu atgādināt, ko mēs dzirdējām izmeklēšanas komisijā no dažiem skolotājiem. Man personīgi ir stāstīts vēl daudz vairāk par to, kādu zināmā mērā terroru lieto, ja kāds ir citādās domās nekā vadība.

Dēķena kungs minēja, ka Ritiņš sen vairs neesot sociāldemokrātu partijas biedrs. Laikam kopš tā laika, kad viņš ir kļuvis par skolas direktoru. Es atceros Ritiņa 25 gadu darbības jubileju, kurā arī es piedalījos. Tani Bilmaņa kungs teica sociāldemokrātu centrālkomitejas vārdā runu un teica, starp citu, tā: «Lai gan Ritiņš ir aizgājis aizmurgurē, bet viņš dara to pašu darbu, ko darām mēs, frontē stāvēdami.» — Es domāju, Bilmaņa kungs savus vārdus nenoliegs. Man šie vārdi palikuši ļoti atmiņā. Tāpēc nevar teikt, ka tas, kas vairs nav partijā, nekā nedara partijas labā. Es zinu, ka ir vēl daudz tādu arī skolotāju darba, kas nemanā par sociāldemokrāti, bet kas dara visu to, ko sociāldemokrāti tiem liek, un izpilda visas sociāldemokrātu prasības vēl labāk nekā īsti partijas cilvēki. Viņiem vienu otru reizi jābaidās, vai viņus uzlūkos par pietiekoši progresīviem, un tāpēc tie rikojas daudz sociāldemokrātiskāk nekā paši sociāldemokrāti. Es gribētu teikt, ka šini ziņā sociāldemokrātu taktika ir ļoti ļoti pārdomāta, un viņi to lietu ļoti mēdz nostādīt. Izvēlas ļoti paklausīgu cilvēku, noliek attiecīgā vietā, un ja tam ko pārmet, tad prasa: «Vai tad viņš ir mūsu partijas biedrs?» Es ar to negribu teikt, ka Ritiņa kungs — kā jau teicu, es viņu cienu — gribētu realizēt skolā ko speciālu, vienmēr kādu partijas programmu u. t. t., bet tomēr jāatzīst — ja ko dara sociāldemokrātu centrālās komitejas uzdevumā, un citi viņa tuvumā, viņa tuvākie palīgi, ir partijas biedri, kas ir arī sociāldemokrātiskās skolotāju sekcijas vadītāji, tad, protams, tas uzliek arī visai skolai savu zināmu zīmogu, un proti, tani virzienā, kas saistās ar šo politiku. (*K. Dēķens* no vietas: «Tie skolotāji ir visi sociāldemokrāti!») Ja arī būtu tikai 3—4 skolotāji, kas visu to vada, tad pārējiem jārikojas pēc to parauga. Patiesību sakot, tā lieta jau nu ir tāda, ka pilsoņi ir par daudz miermīlīgi un negrib karot. Tani skolā, kur ir zināms, kas atrodas priekšgalā, kas tad atliek skolotājiem darīt, ja viņi grib palikt savās vietās? Man liekas, ka atbilde šeit ir tīri dabīga.

Beidzot gribu pakavēties vēl pie vienas lietas, proti — pie tā trokšņa, kas sacelts sevišķi zīmējoties uz sodiem, kādus uzlikusi izmeklēšanas komisija. Es jau pagājušā reizē aizrādīju, ka šini ziņā sociāldemokrāti ir lieli meistari. Viņi ir meistari daudzējādā ziņā, bet sevišķi vienā ziņā

viņi ir lieli meistari — ja vajaga radīt zināmu sabiedrisku domu, radīt savilņojumu, radīt veselu protestu vētru, kā to mēdz rakstīt «Sociāldemokrāts»; arī šinī lietā viss tas ir ļoti labi noorganizēts. (Starpsauciens.) Es tikai gribu turēties pie patiesības; kas jāatzīst, tas jāatzīst — tur nekā nevar darīt.

Vispirms viss sākās ar tagadējo skolas padomi. Mēs atceramies tos skolas padomes locekļus, kas nāca jau izglītības komisijā un tur vispirms šo lietu pacēla. Izglītības komisijas locekļi atcerēsies, ka tur daži vecāki, skolas padomes locekļi, ļoti dedzīgi aizstāvēja skolēnu pulciņus un pašvaldības, ka, lūk, tiem nodarīta liela pārestība un skolai cēlies liels zaudējums. Kad es jautāju, ar ko tad šie pulciņi nodarbojas, kas ir tā pašvaldība, tad divi no šiem vecākiem nezināja nekā par to pateikt, lai gan bija nākuši protestēt un to lietu aizstāvēt. Tā tad viņi runāja par lietām, ko paši nezināja, bet bija tikai dzirdējuši; un viņiem bija uzdots, ka par to jārunā. Ir arī tādi pakalpiģi cilvēki, kas atkal dabū par pakalpojumu gandarijumu, un tāpēc dzied par pašu dziesmu. Te man, piemēram, ir kāds raksts par kādu bijušo IV ģimnazijas locekli — tagad tur viņa vairs nav, bet to vēl vienmēr uzaicina kā ekspertu visādās lietās un darbos —, kurš kā atalgojumu par pakalpojumiem dabūja to, ka viņa meita tika atsvabināta no skolas naudas. Padome gan bija atradusi, ka tas nebūtu darāms, bet tad lieta virzīta tālāk pilsētas valdē un panākta atsvabināšana. Un kad es jautāju direktoram, vai tā ir, tad viņš teica, ka tā ir.

Tālāk pie mums nāca un iesniedza paidagōgu un absolventu biedrības rakstu. Arī bija zīmīgi, ka viņi izglītības komisijā nāca ar apgalvojumu, kas nepavisam neizrādījās pareizs. Citi absolventi, to lietu zinādami, arī iesniedza mums rakstu, un tur viņi saka tā: «Cik sāpīgi un nepatikami arī nebūtu mums, absolventiem, izteikt par šo jautājumu kaut kādu liecību, fakts ir tomēr bijis un paliek tas, ka daži kreisi noskaņoti paidagōģi IV Rīgas pilsētas ģimnazijā ir vienmēr godam izpelnījuši sarkanās skolas slavu.» (*K. Dēkans* no vietas: «Cik parakstu?») 40 parakstu. (Starpsaucieni pa kreisi.) Ir vēl arī iesniegums, ko man piesūtīja norakstā, kas esot iesniegts Rīgas pilsētas un IV ģimnazijas paidagōģiskai padomei, noraksts skolas direktoram, un kas skan: «IV ģimnazija skaitās progresīva skola un demokrātiski noskaņota, bet kāpēc atļauj vienai mazai pretvalstiski noskaņotai saujiņai spēlēt pirmo vijoli.» Lūk, ko viņai pārmet, un to pārmetam arī mēs. Tālāk viņi raksta: «Cik jūs esat izpalīdzīgi un piekāpiģi šai saujiņai, tikpat jāsaka — jūs to paši neapzināties — nepareizi jūs izturaties pret lielāko daļu, kam šis saujiņš dēļ jācieš visvairāk. Jūs nezināt, kas jāpacieš šiem absolventiem, kuriem kā IV Rīgas pilsētas ģimnazijas absolventiem jāstājas darbā. (Starpsaucieni.)

Priekšsēdētājs **P. Kalniņš** (zvani): Deputāt Opyncan, lūdzu izturieties mierīgi, vai atstājiet zāli!

L. Ausējs (turpina): To ir iesnieguši IV Rīgas pilsētas ģimnazijas ceturta izlaiduma komerc-klares absolventi. Vēl tālāk! Bez padomes locekļiem, bez absolventiem protesta sapulces jāorganizē un jāsasauca arī skolotāju arodbiedrībai. Runāja no sākuma par kādu tur melno roku, kas tur aiz komisijas stāvējusi. Pēc tam par to apklusā. Laikam nokaunējās, jo izrādījās, ka viņas

tur nav bijis, vai, mazākais, ne tādā nozīmē, kā bija domāts. Tad tiek ņemti priekšā pilsētas valde un paši skolēni. Organizēja skolēnu petīciju pie pilsētas valdes, lai tā rūpētos par uzlikto sodu atcelšanu.

Ir ļoti zīmīgi, kā šīs petīcijas un kā šie protesti rodas. Mēs no sākuma nedomājam, ka sevišķi beidzamās klases skolēni var būt tik vieglprātīgi, ka viņi nezin, ko paraksta. Bet tas tiešām tā ir. Mēs pieskāramies tai lietai tikai garāmejojot un atradām, ka apstiprinājums visam tam ir, un pie tam ļoti zīmīgs. Piemēram, tīri nejausi es nopratināšanā kādai ceturtais latīņu b klases un parakstījāt? «Jā,» viņa atbild, «es parakstīju». Es tālāk jautāju, vai viņa zin, ko parakstījusi. «Tur ienesa klasē listi un jautāja, vai mēs, skolnieki, gribot, lai Dimāra un Osis nāktu atpakaļ. Es neko launu nedomāju un teicu, ka nekas nav pretim, ja viņi nāk atpakaļ. Nu, tad labi, lai parakstot. Es parakstīju. Uz papīra tur nekā nebija.» — «Tā tad Jūs devāt parakstu uz papīra, kur teksts vēl nebija uzrakstīts?» — «Jā, vēl nekā virsū nebija.» — «Un jūs tomēr parakstījāt?» — «Es vēl šodien nekā nezinu, kas tur bija virsū.» — «To pašu liecina arī kāda cita skolniece: «Mēs parakstījām, kad visi jau bija parakstījuši; mēs tikai pēc tam izlasījām;» — tikai pēc tam — «visi parakstīja — mēs rakstījām arī.»

Tālāk sākās jau ārpuskolas sapulces. Es pagājušo reizi atreferējumā mēģināju tēlot, kā tur tās lietas notikušas.

Ievērojot to, ka skolas administrācija bijusi nepiedodami piekāpiģa nelēģalas partijas virzienā noskaņoto skolnieku priekšā — varbūt, ne tikai skolēnu, bet arī ārpusē stāvošo priekšā —, ka viens administrācijas loceklis sekojis tai morālei, ka komisijai nevajaga nekā stāstīt, nevajaga daudz runāt, kas varētu citiem kaitēt, un galvenā kārtā, ka visā šai jautājumā, kur uzlikti administratīvi sodi, daudzkārt jāievēro tīri personīģas, subjektīvas dabas lietas, ko objektīvi konstatēt pēc notikumiem diezgan grūti, izmeklēšanas komisijas vairākums nāca pie slēdziena, ka uzliktie sodi bijuši pamatoti, un ka viss tas tracis un lietas uzpūšana patiesībā daudz gadījumos ir tīri māksliģa, lai aizstāvētu visas personas, kas šai lietā cietušas. Ievērojot agrāko darbību, ievērojot sodīto administratīvo personu pagātni, liktos, ka sodi ir pārāk bargi, ja sodi būtu uzlikti parastā darba gaitā un atmosfairā. Bet tagadēģos apstākļos, visas sabiedrības domu centrā vai izstarojumā, man šķiet, citādi nemaz nevarēja rīkoties. Tā bija vienīģā pareizā izeja.

Lai šādas lietas nākotnē neatkārtotos, parlamentārā izmeklēšanas komisija nolēma iesniegt Saeimai zināmus priekšlikumus. No skolēnu un skolotāju liecībām netieši konstatēts, ka skolā pieļauta vienas partijas politika. Turpmāk tas katrā ziņā novēršams, lai skolēnu starpā neradītu plaisu. Radot skolu likumu, mēs gribēģam panākt, lai skolā uz viena sola varētu sēdēt dažādi noskaņoti bērni, lai skolēnu starpā nebūtu nekādas plaisas, lai nebūtu jāpropagandē ne speciāla burģuju, ne speciāla proletārisķa kultūra. Ja no tā nevarētu izvairīties, tad arī grūti reālīģējama doma par vienotu skolu. Šinī gadījumā tas ir noticis, un tāpēc sekas ir — sods par pārkāpumu. Sods ir zināms brīdinājums, aizrādīģums pārēģiem skolotāģiem, ka tā nevar rīkoties, ka tāda rīcība skolu dzīvē nav pielāģizama.

Līdz ar to mūsu tālākais atzinums, ka nekādas demonstrācijas un nekādi miera traucēģumi

skolu dzīvē nav pielaižami, un tas arī nenotiks, ja novērsis gadījumus, kad, apzinoties, ka kreisi noskaņotie pārmetīs, atļaus rīkoties tā, ka pašiem nākas slēpt un baidīties par to, vai tik pašiem nebūs kādi pārmetumi.

Priekšsēdētājs **P. Kalniņš**: Vārds deputātam Zlaugotnim-Cukuram.

J. Zlaugotnis-Cukurs (strādnieku un zemnieku frakcija): Saeimas ieceltā parlamentārā izmeklēšanas komisija ir nodarbojusies ar progresīvo skolēnu tiesāšanu 37 sēdes un šodien vēl turpina tiesu. Tādā kārtā mēģina iespējot progresīvos skolēnus, galvenā kārtā strādnieku bērnus, lai viņi nenodarbotos ar politiku, lai viņi akli paklausītu vecām satrunējušām dogmām, kādas vēl tagad tiek lietotas skolās ļoti plašos apmēros.

Šodien dzirdējam Ausēja gaŗo runu, kas nosodiŗa progresīvo domu skolās, kvalificējot, ka ar vārdu «kultūra» esot domāta kommunistiskā kultūra; Ausējs atzīst, ka katra kultūra jau ir kommunistiskā kultūra. Man šeit gribētos citēt dažus izvilkumus no tās sienas avīzes, ko uzskata par to bīstamāko visā šīnī lietā un par ko tad arī šos progresīvos skolēnus tiesā. Sienas avīzes ievādrakstā ar virsrakstu «Darbu sākot» rakstīts sekojošais: «Avīze dos tikai to, kam kāda sabiedriskā nozīme. Tās uzdevums kritizēt, piesavinot pozitīvo un atstumjot negatīvo. Atsegt visus dzīves furunkulus un paust jaunu.» — Jau izteiktas arī baŗas par avīzes likteni: «Mūsu stāvoklis būs grūts. Jāsagatavoŗas uz visu iespējamu. Iznīcināsim illūzijas.» Jau pašā pirmsākumā skolēni ir paredzējuši, ka viņu progresīvai domai stāv priekšā grūts ceļš, ka viņiem grūti nāksies darboties šīnī kultūras paušanas ziņā, un viņi jau paredzējuši, ka jāatsvabinās no illūzijām, ka viņiem atļaus kaut cik darboties.

Tālāk viņi raksta: «Skolā sienas avīzei ir kolektīvi organizātoriska loma, un tās pamatprincipis ir — ar vismazākām izteiksmes līdzekļiem sasniegt vislielākos panākumus. Jautājumu ir daudz, un par tiem vajaga dot dzirdoŗu vārdu. Ņurnāls ar gaŗiem rakstiem ir kļuvis garlaicīgs. Vajadzīgs šodienai atbilstošs īsums, ātrums un asa uztvere. Tagadējais laikmets prasa vajadzīgo dzīves izpratni, un tāpēc sienas avīzei jābūt noteiktai ideoloŗiskai bazei. Arī stilu un valodu sienas avīzei nosaka ideoloŗija. Sienas avīzei jādod teorētisks un praktisks virziens skolas dzīvei.» — Lai nu viens pasaka, kur šeit saskatāmas kādas noziedzīgas pazīmes, par kādām šeit runāja un ko šeit galvenām kārtām uzsvēra, proti, ka skolā esot kommunistiskā darbība un tāpēc šīs skolas skolēni par to sodāmi.

Ja paskatāmies tālāk, tad atkal redzam tikai kritiku par pilsoņu rakstniekiem, kas dažās vietās nosaukti par rakstniecīgiem. Es domāju, ka tas ir pilnīgi pareizs atzīmējums, un to mēs dzirdējam arī no pašiem runātājiem; tā varēja saprast arī Ausēja kunga izteicienu, ka pilsoņiem vēl daudz kas jāmacās no strādniekiem, no progresīvajiem skolēniem, un ka tiešām daŗi pilsoniskie rakstnieki vēl nav sasnieguši to pakāpi, ka tos varētu nosaukt par rakstniekiem, un ir pilnīgi pareizs tas apzīmējums, ka viņi ir tikai rakstniecīgi.

Tālāk skolēni savā sienas avīzē kritizē paŗi savu bezdarbību, izsakot pārmētumus tieŗi IV ģimnazijas skolēnu pulciņiem, ka, piemēram, skolēnu pašdarbība gadiem ilgi izpaudusies kāju bumbas dauzīšanā, ka humānitārā sekcija sarīkojusi «trauksminieku vakaru», uz kuriem neviens prāŗtīgs cilvēks neeŗot, tāpat arī antisporta vakarus,

kuŗā, nostādāmies uz nepareiziem pamatiem, spīdoŗi izgāzuŗies. «Dramatiskā sekcija sarīkoŗa grandioŗu tautisko romanču un gaudu ziņgu vakaru. Dances Akmentiņas vakaru un vēl dramatisko vakaru ar deŗu zem dŗesa pāudoŗām skanām. Abas šīs sekcijas dzīvo tikai pagātnē tautiski-romantisķā laikmetā, rīko daŗādu rakstniecīŗu un citu vieglu vīŗiŗu piemēŗas vakarus. Arī citu sekciju darbība ir niecīga. Skolēni, jums jāatsvabinās no sentimentalitātes un jāstrādā sabiedriski-zinātniskā virzienā.»

Nodaŗļa, kas attiecas uz pretkara fronti, teikts sekojoŗšais: «Karŗ ķaram!» Aprādīts, ka kapitālistiem vajadzīga bruņošanās un ka tie savas māŗas aizstāvēdami izmanto proletāriātu, to aicinot it kā uz tēvijas aizstāvēšanu. «Kamēr pastāv kapitālisms, tikmēr miers nav iespējams. Lai pasaulē valdītu miers, jāpieteic karŗ ķaram.» Ir vairāk illūstrāciju ar parakstu: «Nav pagāŗuŗi ne 15 gadi, kopŗ pasaules karŗ beidzies, nav sadziedētas karŗ sistās brīces, nav miruŗi vēl tie, kam bija jāiet caur kapitāla uŗunīm, un tomēr jau valstis ir sagatavojuŗās nākoŗam ķaram.» Sabiedriskās dzīves nodaŗļā ir runa par Dālīņa sagaidīšanu Rīgā ar pavadrakstu: «Vai šī jūsmoŗana par kāju varoņi Dālīŗu nav labākā ironīŗja par sabiedrisko seklumu?»

Te var redzēt, ka sienas avīzē pievesti visraksturīgākie un visipatnējākie izteicieni. Visos šīnīs rakstos nav saskatāms nekas vairāk kā tikai uz priekŗu virzoŗs skolnieku pašdarbības darbs. Mēs dzirdējam, kā tagad burŗuazija sprieŗ tiesu par ſo skolēnu pašdarbību. Jau otrā Saeimas sēdē tiek spriesta šī tiesa, un skolnieki ar skolotājiem ir pratināti 37 sēdēs. Nebūtu šeit jārunā, ja šeit netīktu aizskārti strādnieku bērni — progresīvo strādnieku bērni. ſo skolu apmeklē galvenā kārtā strādnieku bērni; ir skaidrs, ka strādnieku bērnos ir tāds politiskais noskaņojums, kāds ir pašos strādniekos. Burŗuazija nevar apmierināties, ka strādnieki cenŗas pēc savas kultūras, pēc proletāriskās kultūras, neiet vaŗs burŗuazijas melnsvāŗu pavadā, ko labprāt gribētu redzēt ir Ausējs, ir visi citi pilsoņu burŗuazijas politiķi. Turpmāk neizbēgami nāksies sadurties ar tādām parādībām arī strādnieku sabiedriskajā darbā, strādnieku kultūrā. Un ka strādniekus nenospēdis zem burŗuazijas melnās tupeles, tas arī ir skaidrs.

Beŗgās mēs nevaram piekriŗt arī komisijas slēdzienam, kas atkal tikai grib iespējot progresīvo strādnieku bērnus un arī progresīvos skolotājus, lai viņi atteiktos no progresīvas politiskās darbības. ſie slēdzieni mums ir pilnīgi nepieņemami. ſeit 1. punktā redams tāds slēdzīens: «Uzdot Izglītības ministriŗai nelīkt ſķērŗus skolēnu pašdarbībai (pulciņiem, pašvaldībai un taml.) skolās, cik tāl tāda pašdarbība netraucē kārtīgu klases darba gaitu.» — Mums ir pilnīgi skaidrs, ka burŗuazija katru skolnieka pašdarbību iztulkos kā traucējoŗu kārtīgu klases darbu. Ja ſodien ſeit tādu atziņumu pieņems, tas būs pierādījums, ka arī Saeima ar savu pilsoniski-burŗuŗisko vairākumu ir nostājusēs uz tāda viedokļa, ka pašdarbība skolniekiem nolīegta un ka skolnieki pilnīgi padoti tam skolas reŗīmam, kādu diktēs no augŗas Izglītības ministriŗja un viņai padotie skolotāji.

Ko izsaka 2. punkts? Uzdot Izglītības ministriŗjai un skolu vadītājiem stingrāķi sekot tam, lai skolās ne skolotāji, ne skolēni neienestu kādas partīŗas un it īpaŗi kādas nelēģālas partīŗas politiku vai ſķīŗu naidu, bet gan skolēnus audzinātu tautas sa-

prašanās garā. Arī visi turpmākie komisijas atzinumi mums, strādnieku un zemnieku frakcijai, nav pieņemami.

Kamdēļ ir radušās pārrunas, kamdēļ ir radušies apstākļi, ka bija jāizvēl pat parlamentāra izmeklēšanas komisija, lai noskaidrotu skolēnu pašdarbību skolās? Pēc atbildes nav tālu jāskatās atpakaļ. Mēs katru dienu redzam, ka politiskā pārvalde un policija terorizē pieaugušos strādniekus. To pašu viņi dara skolās. Arī skolēnus un sevišķi vidusskolu skolēnus ļoti bieži piemeklē tāds pat liktenis. Viņus izņem no skolas, nodod tiesai, kur viņiem piespriež vairāk gadu cietuma sodu. Rēzeknē dažus gadus atpakaļ vairāk skolēnu notiesāja tikai par to, ka viņi bija atīstījuši skolā progresīvāku darbību, progresīvāku pašdarbību. Par to viņiem piešuva tā saucamo komunistu partijas pantu un viņus notiesāja. Mēs atminamies, ka arī Daugavpilī, Rīgā un citur vidusskolu skolēni ir tiesāti un taisni tie, kas uzdrošinājušies pateikt buržuāzījam taisnību acīs. Visi tie ir vēlāk apcietināti un vēl tagad smok cietumos. Arī šī parlamentārā izmeklēšanas komisija nav nekas vairāk, kā tiesa progresīviem skolēniem, kas ir centušies sevi izaudzēt par progresīviem darbiniekiem, jau sēžot uz skolas sola, lai turpmākā darbā tiešām varētu virzīt strādnieku kultūru uz priekšu un pilnīgi satriekt to melnsvārču kultūru, kas nes strādnieku šķirai tikai tumsību. Tāpēc mums jāatzīst, ka tas darbs, ko ir strādājuši IV pilsētas ģimnazijas skolēni, ir pilnīgi pareizs un apsveicams, un ka viņi nav darījuši nekā tāda, par ko būtu pelnījuši kaut mazāko pārmetumu. Ir apsveicams, ka skolā ir arī progresīvi skolēni. Tāpēc turpmāk viņu darbība iespējami paplašināma, nevis nosodāma. Mēs tāpēc nepiekrītam komisijas atzinumiem, kas paredz skolēnu pašdarbības sašaurināšanu.

Priekšsēdētājs **P. Kalniņš**: Vārds deputātam Kurcijam.

A. Kurcijs-Kuršinskis (neatkarīgais sociālists): Godājamie Saeimas deputāti! Parlamentārās izmeklēšanas komisijas nolūks bija noskaidrot notikumus, kas norisinājās pagājušā gada 11. un 13. oktobrī pie IV pilsētas ģimnazijas.

Arī deputāts Ausējs vēlējas šos notikumus noskaidrot, un viņam likās, ka no pretējās puses tie esot vienpusīgi noskaidroti. Turpretim visā savā «noskaidrojumā», ja šo vārdu lietojam, Ausēja kungs vairāk atgādināja kādu personu no pazīstamās operas «Seviljas bārdzīva», kur šī persona pamāca, kā vislabāk var celt kādam neslavu un to tadā kārtā iznīcināt. Vispirms neslava rodas kā nenoteikta čukstēšana aiz stūra, vēlāk uzstājas uz tirgus laukuma un atklāti kliedz, un beidzot kā vesels kalns gāžas virsū pretiniekam un to samal. Visa deputāta Ausēja runa rādīja, kādā kārtībā jācel neslava, lai beidzot pie savām kājām iznīcinātu tos nelaimīgos IV pilsētas ģimnazijas darbiniekus, kā inspektorū, direktoru un inspektīsi Reneslāci.

Kādi tad bija tie paņēmieni, ar kādiem šo lomu izpildīja Ausēja kungs? Pirmkārt, ļoti ziņīgi, ka, lai kompromitētu šo skolu, tās darbiniekus un vispār virzieni un garu, kas šai skolā valda, Ausēja kungs griezās pie saviem autentiskajiem avotiem. Un kas tie bija? — Tie bija «Pirmdiena» — avīze, kas pazīstama latviešu sabiedrībā kā «Mädchen für alles». Šī avīze bija tas avots, kur Ausēja kungs smēla apvainojumus, lai kompromitētu IV pilsētas ģimnazijas darbiniekus un progresīvos skolu darbiniekus vispārīgi. Arī savā

raksturojumā Ausēja kungs nemaz neierobežojās, lai gan mēs no viņa kā izglītības komisijas priekšsēdētāja un parlamentārās izmeklēšanas komisijas locekļa varējām sagaidīt pavisam citu pieeju šim jautājumam.

Ausēja kungs, starp citu, ļoti raksturīgi sacīja, ka kādā IV ģimnazijas skolēnu pulciņā noticis disputs par laulību, un tur nākuši pie tāda slēdziena, ka laulība esot vienkārši prostitūcija. (*J. Opyncana* starpsauciens.)

Priekšsēdētājs **P. Kalniņš** (zvani): Deputāt Opyncan, es lūdzu Jūs atstāt zāli!

A. Kurcijs-Kuršinskis (turpina): Es gribētu jautāt Ausēja kungam, vai viņam nav zināms, ka izglītības komisijā bija ieradušies arī šī pulciņa, šīs apspriedes dalībnieki, kas pierādīja, ka pulciņā nav noticis nekas piedauzīgs, ka minētais referents ir apzinīgs un lojāls cilvēks, no kura nekādus pārpratumus nevar sagaidīt. Arī parlamentārā izmeklēšanas komisija tādas lietas nav konstatējusi, viņa tikai ir atzinusi, ka priekšnesums varējis modināt zināmus pārpratumus; bet jāsaka — tāpēc taču ir pulciņa vadītājs un apspriede, lai pārpratumus novērstu. Cik izglītības komisija no pulciņa dalībniekiem varēja noprast, tad referāts bijis pēc Mīllera Liera pazīstamām grāmatām par laulību. Neskatoties uz to, ka Ausēja kungs to zināja, viņš atlelāja to te tā, kā tas attēlots zināmā preses daļā, un tāpēc viņa uzstāšanās būtu pielīdzināma manis minētās personas ricībai minētā operā.

Tālāk Ausēja kungs minēja, ka par 99% parlamentārā izmeklēšanas komisija nākusi pie tādējiem pat slēdzieniem, kā Izglītības ministrijas ieceltās izmeklēšanas komisijas locekļi. Man te skaidri jāpasaka, ka Ausēja kunga minētie 99% ir viltoti. Parlamentārā izmeklēšanas komisija, apspriežot notikumus IV ģimnazijā, konstatēja, ka, apskatot skolēnu pašvaldības darbību, jākonstatē, ka pašvaldības darbībā nekā kompromitējoša nav atrasts, un tāpēc parlamentārā izmeklēšanas komisija nolēma uzdot izglītības ministriem nelikt skolā šķēršļus pulciņiem, pašvaldībai u. t. t. Te gan šī pašvaldība ir nostādīta otrā plānā, aiz pulciņiem, bet tomēr mēs redzam, ka parlamentārā izmeklēšanas komisija nav atradusi par iespējamu uzstāties pret pašvaldību IV ģimnazijā, pret pašvaldību skolās. Izglītības ministrija turpretim ir savā izmeklēšanā nākusi pavisam pie citiem slēdzieniem: viņa saka, ka skolēnu pašvaldību IV Rīgas pilsētas ģimnazijā vajaga likvidēt. Tas ir pavisam kas pretējs. Tad nevar runāt, ka 99% Izglītības ministrijas lēmumi saskan ar parlamentārās izmeklēšanas komisijas slēdzieniem, un līdz ar to ir nepareiza visa tā uzbūve, kā Ausēja kungs piegāja šai lietai.

Lai, tā sakot, novestu mūsu domas uz neceļiem, viņš tad arī ņēmās apgalvot, ka pašvaldībai un pulciņiem neesot itin nekādas nozīmes IV pilsētas ģimnazijas lietā, ne arī vispār izglītībā. Viņš saka: ne šī pašvaldība, ne šie pulciņi pēc viņu satūra nepelnot nekādu ievēribu. Tā, varbūt, liekas Ausēja kungam, bet ir citi paidagōgi, kas ļoti augstu vērtē pašvaldību skolās un arī skolnieku pulciņu darbību. Uz tā viedokļa 1920. gadā ir stāvējusi arī Izglītības ministrija un likumdevēji un ir šo pašvaldību nodibinājuši. Es nezinu, kādi ir tie pretējie paņēmieni un metodes, kā Ausēja kungs iedomājas sekmēt skolēnu darbību skolā. Viņš tos te neminēja; bet ir jau arī tādi paidagōgi, kas pirmā kārtā zin tikai nemotivētu pavēli un beigās pletni. Mēs uz tāda viedokļa nevaram nostāties un tāpēc nevaram pieiet tik vienaldzīgi jautājumam

par skolas pašvaldību. Ka to nav darijusi arī mūsu sabiedrība, to pierāda tas, ar kādu lielu interesi sekoja šim jautājumam Rīgas pašvaldības izglītības nodaļa, Rīgas pilsēta kā tāda. Rīgas pašvaldība protestēja pret to pieeju, kādu šeit ieteica Ausēja kungs.

Ka šie 99% ir viltoti, to pierāda zināmā mērā arī kāds kūrīozums, un tas ir tas, ka Izglītības ministrijas izmeklēšanas komisija apgalvoja — saprotama lieta, labi neiepazinusies ar sienas avīzi —, ka tur par paraugu nostādīts žurnāls «Trauksme», un tāpēc ar to vien esot saprotams, ka skolā valdot sevišķi kreiss novirziens, ka skolā esot saredzams komunistisks novirziens, ka skolai esot komunistiska piegārša. Turpretim parlamentārā izmeklēšanas komisija, pamatīgāki iepazinusies ar šo lietu, ir nākusi pie pretējā slēdziena. Tā atrod, ka žurnāls «Trauksme» sienas avīzē taisni nonievāts; tur teikts, ka tas esot tāds, ka neviens kārtīgs cilvēks negribot to pat rokā ņemt. Bet slēdziens abām komisijām tomēr ir vienāds. Vieni domā, ka sienas avīze ir komunistiska tāpēc, ka ir ievērots un izcelts žurnāls «Trauksme», bet otri turpretim domā, ka komunistiskais virziens sienas avīzē nomanāms tāpēc, ka šis žurnāls nonievāts, ka atrasts, ka prātīgs cilvēks šādu žurnālu nemaz nelasot.

Kā nu ir ar pašu sienas avīzi? Atzīts, ka sienas avīzei ir viengabalains saturs un stils, ka tā sastādīta ar nopietnību, ka sienas avīzes atsevišķas daļas diezgan nevainīgas, bet savā kopumā tā iznāk vienpusīga, tendenciōza, ar komunistisku piegāršu. Līdz šim mums nebija tādu jēdzienu — ne politikā, ne citur. Mums bija noteikti jēdzieni: runājām vai nu par komūnismu, vai par sociāldemokratismu, vai par demokratismu; bet pēdējā laikā arvienu vairāk notiek šo jēdzienu niansēšana. Tagad mēs jau runājam par kreisāk noskaņotiem, par komunistiski noskaņotiem un komunistisku piegaršu. Līdz šim pie atbildības sauca tikai noteiktus novirzienus, šinī ziņā arī ideoloģiskus novirzienus. Tagad mēs redzam, ka šī saukšana pie atbildības ir paplašināta. Sienas avīze ir nogrēkojusies jau ar to, ka viņai ir piegārša. Kur tā piegārša beidzas, tas grūti pasakāms. Tam nolūkam jau bija iecelta izmeklēšanas komisija ar tādiem pavāriem nogaršošanai, kas šo piegāršu, laikam gan, atradīs visur. Viņi to ir atraduši sociāldemokrātu uzskatos, kā to konstatēja Dēkens, viņi to ir atraduši proletāriskā kultūrā, viņi šo komunistisko piegāršu ir atraduši arī tur, kur kas visā pilnībā nesaskan ar pilsonības vienas daļas interesēm.

Mēs vispirms jautājam, kur tad šī piegārša sienas avīzē isti manāma. Te nāca un izcēla, ka tur esot runāts par antireligiōzo fronti. Esot vairākas ilustrācijas par garīdzniecību. Garīdznieks nostādīts kopā ar lielgabalu. Minēts, ka Maskavā nodibinājies pretreligiōs institūts. Mēs saprotam, ka tagadējā pilsonība redz nelikumību jau tur, kur aizskārtas zināmas Saeimas daļas garīdzniecības intereses. Līdz šim mēs to vēl nezinājām. Mēs zinām, ka citās zemēs, piemēram, kapitālistiskajā Francijā Valdeka Russo laikā bija veselas pilsoniskas ministrijas un arī veselas pilsoniskas partijas, kas uzstājās pret reliģiju, kas uzstājās par baznīcas šķiršanu no valsts. Pie mums, turpretim, mūsu dienās Izglītības ministrijas izmeklēšanas komisija ar saviem garšas pavāriem ir nokļuvusi tik tālu, ka redz komūnismu jau tur, kur kāds uzstājas pret reliģiju, vienkārši konstatē faktus, ka citās zemēs notiek antireligiōza kustība, un to rāda ilustrācijās.

Es domāju, ka antireligiōsā kustība pie mums tagad ir taisni dabīga, tāpēc ka reliģijas iespaidojums tiek novests jau līdz absurdam. Es gribu konstatēt tādu faktu, ka Latvijā tiek noliegta brošūra, kas rakstīta 18. gadusimtena beigās, ko rakstījis pazīstams filozofs. Tas norāda, cik tālu mēs jau esam nonākuši. Un arī sociāldemokrātu brivdomātāju draudzi nevar apstiprināt tikai tāpēc, ka baznīckungi to negrib. Un ja tas tā, tad nav nekāds brīnums, ka paceļas protesti. To redz arī skolnieki un jūt šai cīņā mums līdz. Tāpēc nostādāit šo lietu par komunistisku kustību. Protesti vērstas pret jūsu netaktisko politiku tagadējos apstākļos, kas vērstas pret Latvijas demokrātijas interesēm. Latvijas iedzīvotāju vairākuma interesēs tāda politika nav nekādā ziņā lietojama.

Tāpat par komunistisku tendenci un piegāršu attēlots tas, ka sienas avīzē ilustrēts kāds pilsonības izvīrtības skats. Es domāju, ka mēs Latvijā apstākļos varētu tikai priecāties par to, ka mūsu skolās ir skolnieki, kas atrod, ka tā ir noliedzama parādība. Vai jūs vēl atmināties tās netiklības lietas mūsu vidusskolu dzīvē, par kurām vajadzēja runāt pagājušā gadā un arī agrāk, kad mēs te konstatējām, ka šīs nelabās parādības ir jau zināmu sakni laidušas mūsu skolniekos, mūsu jaunatnē. Un ja nu te rodas skolnieki, kas uzsver, ka šīs parādības ir negatīvas, tad mums nav nekādas tiesības šo konstatējumu atzīt par nevēlamu, to nosodīt un vēl apzīmēt par komunistisku.

Tālāk nāk sīkumi, kas tomēr ir ļoti interesanti. Par komunistisku ir atrasta, piemēram, tāda parādība, ka sienas avīzē ilustrēts, kā darba jaunatne strādā pie mašinām Padomju Krievijā un Amerikā. Šis atzīmējums atrasts par nevēlamu. Pie tā es gribētu tikai aizrādīt, ka attēli sienas avīzei nav ņemti no Padomju Krievijas žurnāliem; tie ņemti no padomju Krievijas žurnāliem; tie ņemti no pilsoniskiem Berlīnes žurnāliem. Ko vācu pilsonība var atļaut visiem saviem iedzīvotājiem, to mēs demokrātiskā Latvijā, jaunā darba valstī atrodam jau par launu.

Tādā pat garā sienas avīzes raksturojums iet tālāk.

Te es tomēr gribētu atzīmēt, ka parlamentārā izmeklēšanas komisija ir bijusi savos slēdzienos daudz atturīgāka un nopietnāka nekā izglītības ministra ieceltā izmeklēšanas komisija. Apskatot visus materiālus, parlamentārā izmeklēšanas komisija atzīst, ka avīzes saturs varēja būt par iemeslu tās pārrunāšanai un iztīrīšanai. Bet tas arī bija galvenais nolūks, kāpēc avīze tika izlikta. Ja jau pati parlamentārā izmeklēšanas komisija būtu atzinusi, ka sienas avīzes saturs pilnīgi nederīgs iztīrījumam, tad būtu cita lieta, bet tagad mums grūti saskatīt direktora Rītiņa rīcībā sodamību. Komisija pati atzīst, ka avīzes saturs noderīgs iztīrījumam. Arī Rītiņa kungs bijis tādas pat domās, un tāpēc mēs varam nākt tikai pie viena slēdziena, proti — tāda, ka sienas avīze varēja sekmēt skolēnu uzskatu izveidošanos.

Ja lasām Izglītības ministrijas izmeklēšanas komisijas slēdzienus, tad mums gan vairāk liekas, ka tie dibināti uz kādu citu dokumentu, t. i. uz avīzē «Latvis» ievietoto korespondenci «Proletāriskā revolūcija IV ģimnazijā». Šai «Latvija» rakstā tiešām atrastas tādas lietas, par kurām mūsu oficiālās iestādes gan varētu tagadējos apstākļos uztraukties un tām vērbu piegriezt.

Tā tad slēdzieni, kas dibināti uz parlamentārās izmeklēšanas komisijas iegūtiem datiem un materiāliem, nesaskan ar Izglītības ministrijas iegūtiem rezultātiem. Tāpēc ir pilnīgi nepareizs Au-

sēja kunga apgalvojums, ka slēdzieni par 99% sakrīt. Līdz ar to ir nepareizs parlamentārās izmeklēšanas komisijas lēmums, pie kā tā ir nonākusi, neskatoties uz to, ka ir konstatējusi, ka nekas noziedzīgs pašvaldībā nav atrasts, ka sienas avīzes saturā nevar atrast nekā tāda, ko nevarētu celt priekšā pulciņam pārrunai. Viņa tomēr gandrīz pilnīgi ir paturējusi sodus, kas uzlikti skolas administrācijai — direktoram un inspektoram. Skaidrs, kāpēc viņa to dara. Viņa to dara tāpēc, ka zināmā mērā vajadzēja segt Izglītības ministrijas rīcību. Viņa, būdama spiesta bieži konstatēt par apstākļiem IV ģimnazijā pilnīgi pretējo, tomēr pilnībā ir atkārtojusi Izglītības ministrijas uzliktos sodus, tikai ar nelieliem mīkstinājumiem. Tas ir tas nepareizais visā šai lietā. Tas ir tas, kas mums par 99% — ja lietojam Ausēja kunga pieņemto termiņu — mazina uzticību parlamentārās izmeklēšanas komisijas darbam. Mums liekas, ja šī komisija nevarēja pievienoties Izglītības ministrijas izmeklēšanas komisijas materiālu vērtējumam, tad tai nevajadzēja pievienoties arī Izglītības ministrijas izmeklēšanas komisijai slēdzienos.

Te nu notiek, ka IV ģimnazijas darbinieki cieš. Bet tas nav vienīgais. Šai gadījumā cieš visa progresīvā izglītības politika, pret ko pēdējā laikā arvien stingrāk un sīvāk mēģina uzstāties dažas koalīcijas partijas un pati koalīcija kā tāda. Mēs esam nonākuši jau tik tālu, ka proletārisko kultūru, strādnieku kultūru ar nicināšanu noraida un grib izsludināt par nelēģālu un nelojālu. Man liekas, pilnīgi nepareizs stāvoklis, kādu te ieņēma daži runātāji, kas gribēja pierādīt, ka mūsu strādnieku ideoloģijā nav nekā komunistiska. Man šķiet, ka mums jānostājas uz cita redzes viedokļa, proti — uz to ieguvumu pamata, kas mums ir. Mēs aizstāvam domu brīvību, turpretim, ja mēs turpmāk par katru cenu gribēsim izskaust un norobežoties no komunistiskiem jēdzieniem, tad aizvien tādi ļaudis kā Kupča un Zubāna kungi atradīs kādus pārkāpumus, un tad princips par domu brīvību zaudēs savu vērtību. Jau tagad šis princips pa daļai ir zaudējis savu vērtību. Ja tagad izrādītos, ka Saeima pieņemtu parlamentārās izmeklēšanas komisijas priekšlikumus, tad tas būtu nopietns solis uz priekšu reakcijas virzienā, tad tas nozīmētu, ka vairs nav robežas tai apkaņošanas gaitai, kas uzsākta pret strādniecības kultūru.

Nostādot jautājumu tā, mēs saprotam, ka jautājums par Rīgas pilsētas IV ģimnaziju ir daudz plašāks, ka tam nav tikai minētās ģimnazijas loka nozīme. Tāpēc mums arī jāizlieto visi spēki, lai šo uzbrukumu novērstu.

Priekšsēdētāja biedrs **J. Rancans**: Vārds deputātam Briedim.

A. Briedis (zemnieku savienība): Godājamie deputātu kungi! Parlamentārai izmeklēšanas komisijai, veicot savu uzdevumu, ir bijis jāpārvar liels darbs, jānotur daudz sēžu, jātraucē daudz darbinieku, atraujot viņus no darba, un arī šeit Augstajā namā tiek daudz laika tērēts šī jautājuma apskatīšanai. Es Augsto namu ilgi neapgrūtināšu, pakavēšos tikai pie pāris lietām.

Pirmais runātājs Dēķena kungs, kurš arī pirmais parakstīja parlamentārās izmeklēšanas komisijas pieprasījumu, pakavējās ilgāk pie IV ģimnazijas vēstures, pakavējās pie tā, kā tā sākusi darboties un attīstījusies; viņš saredzēja tās darbībā daudz krietna, daudz atzistama. Darbu ir atzinušas tās aprindas, kas stāv tuvu skolai, darbu ir atzinusi arī plašākā sabiedrība; tas atzīts arī jūbilējas svinībās. Viss tas, ko Dēķena kungs sacīja,

liek domāt — un viņš uz to arī izgāja —, ka no šīs skolas nevar sagaidīt nekā tāda, kas varētu būt par iemeslu uzlikt šīs skolas vadītājiem administratīvus sodus.

Man liekas, šis pagātnes attēlojums nebija pilnīgs; tur dažas lietas ir aizmirstas, un aizmirstas taisni tās lietas, no kurām ir izrietējusi šī lieta, par kuru mēs tagad spriežam, jo parlamentam ar IV vidusskolu ir bijis jānodarbojas jau diezgan agri. Tas bija jau Satversmes Sapulces laikā, kad sabiedrība, laikraksti un arī parlamentārieši nebija mazāk savilņoti kā tagad par kādu preses organu, kas parādījās IV vidusskolā. Tas bija žurnāls «Vanags». Tas uzpeldēja nejausi, un kad tas parādījās, tad nu brīnījās: kā tas varēja notikt, kā tas ir cēlies un kas ir tas vainīgais. Bet pie padarītas lietas katrreiz vainīgo grūti sameklēt, un te nu atkal izrādījās, ka nav vainojams tas, kas stāv šīs iestādes priekšgalā, jo viss tas noticis, viņam nezinot. Tad arī Satversmes Sapulcē sākās pārrunas. Toreiz par šo jautājumu daudz runāja arī izglītības komisija. Bija pat jānodibina ekspertu komisija, jo žurnāla saturs bija tāds, kas nebija pieņemams ne tikai skolai, bet visai sabiedrībai. Tur bija skaisti apdziedāti sarkanie spīķeri, vispār daudz cildināta sarkanā krāsa, neizslēdzot pat sarkanas asinis.

Es negribu ilgāk pakavēties pie šī žurnāla satūra, lai gan tas, vedot to sakarā ar tagadējiem notikumiem, būtu diezgan raksturīgs piemērs. Bet lai nu šī lieta gul parlamenta arhīvos! Vienu gan es tomēr gribētu aizrādīt, un proti — pie kāda slēdziena toreiz ir nākusi izglītības komisija. Tur pieņemts lēmums, ka žurnāli «Vanaga» garā nekādā ziņā skolās nav pielaižami. Tāds ir tas lēmums. Bez tam pieņemts, ka paplašināmas skolas pārziņu un Izglītības ministrijas tiesības, lai turpmāk skolas varētu labāki pasargāt no šādiem bēdīgiem gadījumiem. Šāds lēmums pieņemts izglītības komisijā jau Satversmes Sapulces laikā ar 6 balsīm pret 3 balsīm.

Tā tad jau toreiz šinī ģimnazijā konstatēta literāriska darbība. Protams, par to nav ko brīnīties, jo kas tad nu agrā jaunībā nenodarbojas ar literatūru. Tas jau ir ļoti labi, ka aunatne savos vaļs brīžos nodarbojas ar literatūru. Bet jāsaprot, ka tā literatūra, kas toreiz parādījās IV ģimnazijā, nav tāda, kam varētu piekrist. Pret šo tad arī vērst lēmums, ko es nupat minēju.

Man jāaizrāda, ka blakus tam, ko šeit attēloja Dēķena kungs, pieejot tam no skaistās puses, ir arī negatīvās puses. Arī tagadējā pārrunājamā gadījumā atkal literāriskā darbība ir bijusi par iemeslu tam, ka bija jānodibina parlamentāra izmeklēšanas komisija. Atkal parādās literārisks ražojums ar nosaukumu «sienas avīze». Sakarā ar šo sienas avīzi ir norisinājušās lietas, kuŗu noskaidrošanai bija jānodibina parlamentāra izmeklēšanas komisija, kuŗai bija jānoskaidro tas, kas stāv sakarā ar šo avīzi. Tas, kā jau sacīju, ir prasījis daudz darba. Sakarā ar to ir notikušas demonstrācijas. Arī šo demonstrāciju no zināmas puses uzskatīja par tādu, kas nosodāma, kas nav pielaižama, par kuŗu vainojami skolēni un sabiedrība. Tika meklēti arī audzinātāji un ārpusē stāvošas personas, ka tās arī vainīgas visā šai lietā. Bet kad paskatījāmies, kā tas viss cēlies, tad visi tie lielie apvainojumi un lielās izrunas sabruka paši sevi.

Sākums bija šī pati sienas avīze. Parādās skolā sienas avīze, un jau tūlīt, to ieraugot, liela daļa skolēnu sāk brīnīties, kas tur ir un ko tas nozīmē. Arī vairāki skolotāji nesaprot, kāpēc tas viss tā notiek. Ja te runāja par labu saskaņu starp skolniekiem un skolotājiem un tāpat arī skolotāju starpā, tad te to-

mēr redzams, ka tādas saskaņas nav bijis. Daudziem sienas avīze rada domstarpības, izsauc izbrīnīšanos, un viens otrs aizrāda, ka dažu kolēģu rīcība nav laba. Daži ieteic sienas avīzi pagriezt pret sienu, lai rakstus nevarētu redzēt. Tiem, kas strādājuši pie sienas avīzes izlikšanas, aizrāda, ka nevajadzētu tādu sienas avīzi izlikt.

Tas notiek skolas sienās, bet tas iziet arī uz ārpusi. Ne jau aiz laumprātības skolēni pastāsta saviem bijušiem skolas biedriem par šo sienas avīzi, tāpat arī vecākiem mājās. Tā jaunatnē šī lieta iet apkārt no mutes mutē, jo sienas avīzes saturs ir tāds, ko daudzi uzskata par komunistisku, kā tas te aizrādīts un apliecināts. Jaunatne ir jūtīga pret visām tādām parādībām. Latvju jaunatne tomēr ir nacionāla, viņa mīl visu latvisko. Tās idejas, kas ir tur, mums svešajā zemē aiz rita robežas, jaunatnei pa lielāku daļai ir pretīgas. Jaunatne atrod, ka vajadzīgs iet, vispirms redzēt šo sienas avīzi un sarīkot demonstrāciju. Viss tas notiek gluži skolnieciskā garā. Aiz ziņkārības aizies paskatīties, kas tur ir, paskatīsies daudzīnāto sienas avīzi! Un nu šo gājienu grib iztulkot par tādu svarīgu nozīgumu, ka bijusi laušanās pa durvīm, ka bijusi jāsauc policija u. t. t. Gluži vienkārši skolnieki aizgājuši aiz ziņkārības, un kad viņiem pasaka, lai paliek mierā, lai nelaužas iekšā — un pieiet vienkārši mājas apkalpotājs, nav nemaz policija vajadzīga —, viņi izklīst, nekā launs nenotiek. Tā tad viss tas, ko sauc par kādu milzīgu demonstrāciju, ir tikai jaunatnes aizraušanās, un to mēs ļaunā ņemt nevaram. Pielikt vēl visam tam klāt audzinātājus, kas pazīstami kā nacionāli skolotāji, arī neizdodas, jo viņi nav bijuši klāt. Arī direktoriem nevar pārnest, ja skolnieki no skolas aizgājuši pulciņā pie kādas citas skolas. Direktori ir darijuši visu, lai tas tā nenotiktu.

Tad — par pašvaldību, par pulciņiem. Jā, tas jau skaisti skan — «pašvaldība», un mēs jau visi stipri jūsmojam par pašnoteikšanos. Jā, kāpēc tad skolniekiem nav vēlēšanās pašiem kārtot savas lietas, un zināmās robežās mēs viņiem varam to arī atļaut. Tāpēc arī Izglītības ministrija IV vidusskolai to ir atļāvusi. Tomēr visam tam pāri vajaga iet skolotāju redzīgai un vērigai acij; bet IV ģimnazijā tās tā nav bijis. Pašvaldība ir pulciņos, bet nevar liecināt, ka tie sekmīgi darbojušies. Pārmest arī nekā nevar. Gadās, ka ir jautājumi, kas interesē dažus biedrus; tie sanāk, pārrunā, bet nav nekā tāda, kas sevišķi saistītu pie pulciņiem, kur visi sapulcētos, kur visi strādātu. Runā arī, ka nākuši, kādi gribējuši, un piedalījušies arī sveši. Kādi sveši — tas paliek nenoskaidrots. Bet ka būtu bijusi kāda noteiktība, ka būtu bijis klāt arī kāds uzraugs, tas nav redzams. Protokoli vestī kā kuŗu reizi. Daži no tiem pazaudēti. Tur bijusi tāda skolnieciska padarišana. Skolotāji arī maz gādājuši, lai lieta ritētu pareizi, lai pulciņiem būtu lielāka nozīme.

Ja nu visa tā lieta saistīta ar pašvaldību, un ministrija redz tādu rīcību, tad nav ko brīnīties, ja spēŗ solus pret pašvaldību. Viss tas jo skali tiek sabiedrībā izrunāts, tiek radīts uztraukums, ka skolēniem skolā it kā daudz ko atrauj, un ka ar to ceļas liels ļaunums. Bet kad aprunājas, kas tad tur bijis un kā tad tie pulciņi darbojušies, kas ar to zaudēts, tad paši aizstāvji nekā nevar pateikt.

Ka darbība pulciņos nav bijusi tāda, ko varētu pielaut arī turpmāk, liecina kaut vai tas viens sarīkojums, par kuŗu te viens runātājs jau izteicās, norādot uz nolāsīto Ābera referātu. Par šo Āberu pats skolas direktors ir atsaucies kā par ļoti

reti apdāvinātu jaunekli. Bet apdāvināts skolēns jāvada citā garā. Tad viņš nebūtu ķēries pie tāda jautājuma apstrādāšanas un tādā garā, kā tas šē citēts un kā mēs skolas pulciņa protokolos to atrodam.

Vēl par saskaņu starp skolotājiem un skolēniem. Tā ir tāda savāda. Viens skolotājs Šillers pulciņā tā apvainots, ka atteicies turpmāk piedalīties. Tas ir tāds savāds gadījums, kad rodas plašāks konflikts skolā starp audzinātājiem un audzēkņiem. Viss tas rāda, ka lieta nav bijusi kārtībā.

Tālāk — par pašu smaguma punktu — sienas avīzi. Mums nav iespējams pilnīgi par to spriest, jo tā nav redzēta tādā veidā, kāda tā bijusi. Nav redzēts taisni tas, par ko uztraukums ir izcēlies, nav redzēti tie trīsstūri, tās gleznas par dievlūdžējiem un zaimotājiem. Tas viss ir pazudis. Un ja arī mēs gribētu domāt, ka tai sienas avīze nav bijis nekā nosodāma, tad pati rīcība, kas ap šo sienas avīzi notikusi, ir aizdomīga, jo inspektors Osis, kas tai lietai vistuvāk stāvējis, redzēdams, ka lieta nav laba un par to dažādi runā, paredzēdams, ka var notikt demonstrācijas, dažus rakstus noņēmis, lai sienas avīze neparādītos pilnīgā veidā. Tā tad viņš tomēr negrib, lai sienas avīzi visi redzētu. Viņš saka, ka noņēmis nenozīmīgākās daļas. Kas lai spriež, kuŗas ir bijušas nenozīmīgākās! Sevišķi savādi bija komisijā. Kad viens viņa partijas biedrs, gribēdams Osi vest uz ceļa, aizrādīja, ka tie papīriši varbūt nemanot nokrituši, tad Osis atbildēja: «Jā, jā, varbūt, tā bija!» Acimredzot, te ir kas slēpjams. Ka arī skolēni palīdzēja slēpt, to rāda, ka skolēns Sils, lai neizdotu, ka to darijis inspektors, gribējis ņemt vainu uz sevis.

Teica, ka sienas avīze nemaz nav bijusi tik nosodāma, bet tai bijuši pādidogģiski nodomi. Direktora kungs gribējis pārrunāt to ar skolēniem un pierādīt, cik aplamas tās domas, ko šī avīze pauž, ka tās nav tās īstās, ka sienas avīzes saturam vajadzētu būt citādam. Tā tad tas ir tas, uz ko daži skolēni aizrādīja, ka sienas avīzē cildināts komūnisms — jādama, kopīgās pārrunās vajadzēja pierādīt, ka tas mums nav pieņemams, ka komūnisms nav cildināms. Tomēr Oša kunga rīcība rāda pretējo. Skolēni kādā klasē viņam pat aizrādījuši, ka sienas avīzē cildināta Padomju Krievija, un jautājuši, kāpēc nav izcelta Latvija. Skolēni paši norādījuši, ka sienas avīzē nav ievērots latviskais, bet Padomju Krievijas gars, un Oša kungs, kur taču būtu domājams, ka viņš pats piekrit tiem skolēniem, kas domā pretēji sienas avīzes autoriem, viņš arī sācis slavināt Padomju Krievijas iekārtu, tāpat kā tas bijis sienas avīzē. Tā tad viss tas, kas aizrādīts par pādidogģiskiem nodomiem, t. i. lai saturu varētu pārrunāt un pārliecināt, ka sienas avīzei vajadzētu būt citādam, ka tas gars, kas ir pirmā numurā, nav īsts, ka turpmāk vajadzētu izcelt vairāk Latvijas, ne Padomju Krievijas iekārtu, nav patiesība. Izrādās, ka tādas pārliecināšanas sarunas ar skolēniem nav domātas, bet tas runāts tikai tā aizbildinoties, jo kaut kā jau vajadzēja visu to attaisnot, lai varētu to, kas nejauši izgājis no skolas sienām, padarīt par nevaļojamu. Tas visa tai lietā bija tas svarīgākais.

Tā kā te tanis gaŗās runās centās iziet vēl vairāk plašumā, centās apstāties pie blakus jautājumiem, tad man te vēl jāpiemin tas, ka skola nav atradusies administrācijas vadībā, bet skolēnu vadībā. Skolotāji bijuši padoti tam, ko skolēni prasa. Lai varētu novadīt uz citām domām, te notiek gaŗas pārrunas, un arī parlamentārā izmeklēšanas kommi-

sijā centās atrast dažādus notikumus, kā rikojušies citās skolās, kā rikojušies citu skolu direktori, it kā ar to varētu attaisnot to, kas noticis IV vidusskolā. Kungi, tas tikai pierāda, ka visa šī lieta ir tik sāpīga, ka labāk sāpes remdināt ar citiem blakus jautājumiem. Nav svarīgi, kā citi sodīti; ja mēs to tā gribētu uzskatīt, tad mums būtu jāņem sodīto rēģistrs, un tad mēs arī redzētu, ka citi skolotāji dabūjuši daudz bargākus sodus nekā IV ģimnazijas skolotāji.

Negribu ilgāk uzskatīt Augsto namu. Šī lieta jau tā ir prasījusi tik daudz laika, tik daudz garu sēžu, tik daudz personu nopratināts. Šī lieta ir radījusi tik daudz traucējumu cilvēkiem, kas varēja strādāt nopietnu darbu, un tomēr pozitīva nekā nevar dot. Arī visas runātās runas audzināšanas lietai par labu nevar nākt. Man jāsaka, ka mums te atkal būtu jāgriežas atpakaļ pie Satversmes Sapulces lēmuma, ko kādreiz pieņēmusi izglītības komisija, proti, ka tādas lietas, tādi raksti, kā sienas avīzes skolā, nav pieļaujami, tie no skolām ir iznīdējami, un arī skolas vadītājam jānodrošina strādāt. Tas paredzams likumā, un mums nav jānodarbojas ar traucējumiem, ar liekiem pieprasījumiem, ar komisiju dibināšanu. Tas izsauc tikai lielu izrunāšanos, bet pozitīva nekā nedod.

Priekšsēdētāja biedrs **J. Rancans**: Vārds deputātam Bastjānim.

V. Bastjānis (sociāldemokrāts): Godājami tautas vietnieki! Ar šo IV vidusskolas lietu ir atklāts kara gājiens pret sociāldemokrātiskiem skolotājiem, kam vajadzēja sekot veselai rindai citu skolotāju sodīšanai. Domāju, ka nemaz nemaldīšos, ja sacīšu, ka mēs to arī piedzīvosim, ja tikai paliks labā spārna koalīcija un labā spārna valdība un ja «ziemeļu» vēji līdzīgi tagadējiem Bļodnieka «ziemeļu» vējiem vēl ilgi pūtīs izglītības resorā.

Jums, deputātu kungļi, kas būs izlasījuši to ne visai garo ziņojumu, ko parlamentāriskā izmeklēšanas komisija ir cēlusi priekšā, būs jānāk pie slēdziena, ka visa šī lieta un visi šie sodi ir uzpūsti, nevajadzīgi un pilnīgi lieki. Šai ziņojumā redzams, ka IV vidusskolā dzīve ir gājusi pilnīgi normāli, pilnīgi kārtīgi, tāpat kā skolas dzīve rit visās citās skolās. Nekas sevišķs tur nav noticis. Ir darbojušies pulciņi, ir bijusi skolēnu pašvaldība, ko apstiprinājusi Izglītības ministrija. Šajos pulciņos un šīnī pašvaldībā nekā noziedzīgs nav noticis. To ir apliecinājuši arī parlamentārā izmeklēšanas komisija, to ir apliecinājuši arī jūsu, labā spārna, izmeklēšanas komisijas locekļi.

Visi būtu gājis arī tālāk ļoti labi un kārtīgi, ja Jūsu «Latvīm», Ausēja kungs, nebūtu vajadzējis celt traci un skandālu pret tām skolām, kurās tur aizdomās par kreisām skolām, tāpat kā tas bija vecos laikos ar to «Vanagu». Kā toreiz, tā arī šoreiz «Latvi» parādījās ziņojums, ka IV ģimnazijā atklāti un gaiši sludina komūnismu, ka parādījusies sienas avīze, kas atklāti to paužot. Dzeņa skolā, paša direktora klātbūtnē, šis «Latvija» raksts lasīts skolniekiem priekšā. Skolotāji nacionālisti radījuši šo rakstu skolēniem autobusā, vingrošanas stundās notikusi skolēnu uzmodināšana uz demonstrāciju pret IV ģimnaziju. Parlamentārā izmeklēšanas komisija savā ziņojumā ir konstatējusi, ka skolēnos radusies pārliecība, ka demonstrāciju vadīšot Olava skolas vingrošanas skolotājs Lukstiņš un ka to atbalsta arī skolu direktori. Tur, lūk, ir tas Jūsu «sontānisms»! (*L. Ausēja starpsauciens.*) Arī Jūs, Ausēja kungs, esot parakstījuši ziņojumu, kas šodien likts priekšā plēnārai sēdei, un šīnī ziņojumā skaidri un gaiši sacīts: «Skolēnos radusies pārliecība,» — pēc tam, kad direktora Dzeņa klātbūtnē skolē-

niem lasīts priekšā minētais «Latvija» raksts, kad par to bijušas pārrunas — «ka demonstrācijai piekrit pats skolas direktors Dzenis un ka to vadīs Olava skolas vingrošanas skolotājs Lukstiņš.» Tā tas burtiski teikts. Tā tad jūs, labā spārna kungļi, šīnī parlamentārā izmeklēšanas komisijā, būdami vairākumā, proti — skaitā 3, esat dokumentējuši, ka lieta ar to demonstrāciju ir organizēta lieta un ka skolēnos valdījusi pārliecība, ka tā ļoti vajadzīga un nepieciešama lieta, un ja tā nenotiks, tad Latvija ies bojā, ka šo nepieciešamību atzīst paši skolu direktori un ka demonstrāciju vadīs paši skolotāji.

Tā tad, Ausēja kungs, tā ir viena demonstrācija, ko ir rikojušas un vadījušas nacionālistu apriņķis ar Jūsu avīzi priekšgalā. (*L. Ausējs no vietas: «Rikota?»*) Jā, rikota! Šādā veidā visa tā lieta ir ievadīta, noskaņota un iedvesmota, un tad nu nonākuši pie IV vidusskolas un sacēlušī tur skandālu. Ausēja kungs, ja šoreiz nebūtu iejaukta IV vidusskola un sociāldemokrāti, bet ja tā lieta būtu bijusi otrādi, tas ir ja IV vidusskolas skolēni būtu gājuši demonstrācijā pret jūsu vadītām skolām, kur kur valda jūsu ieskatī, vai tad arī jūs prasītu sodus savu skolu skolotājiem? Es droši varu teikt, ka Jūs kāptu uz šīs katedras un teiktu: «Kur paliek veselais prāts?» Demonstrāciju rikojuši citi, traci sacēlušī citi, bet sodi netiek vis uzlikti tiem, kas demonstrāciju rikojuši un vadījuši, bet gan tiem, pret kuriem šie demonstranti rikojušies.

Sapņemot visu šo lietu kopā, jāsaka, ka tas ir absurds, ko ir darijusi Izglītības ministrija un ko Jūs tagad šeit ar savu vairākumu Saeimā taisāties apstiprināt.

Kad demonstrācija bija notikusi, Saeimā izplatījās baumas, ka IV vidusskolai uzlikšot kādus tur sodus. Es savas frakcijas uzdevumā griezos pie izglītības ministra Ziemeļa un prasīju viņam, vai tiešām viņš domā šīnī gadījumā sodīt IV vidusskolu. Ziemeļa kungs teica: visus sīkumus viņš vēl nezīnot, bet tas esot pilnīgi neiespējami — nekādu sodu nebūšot. Vēl tālāk viņš teica, ka esot iespējams, ka te iebraukuši kaut kādi sveši elementi, kas mēģinot sacelt kājās nenosvērtus elementus un taisīti traucis, bet par kaut kādiem sodiem neesot ko domāt. Ja Ziemeļa kungs gribētu būt lojāls ministris arī pret lielākās Saeimas frakcijas pārstāvi, tad pirms sodu uzlikšanas viņam tomēr vajadzēja paziņot, ko viņš izmeklēšanā atradis. Bet nekā netika ziņots. Gluži otrādi — Izglītības ministrijas izmeklēšanas komisija vēl nebija lāgā darbu beigusi, kad jau preseī bija rokā visi smukie dokumenti un sodi, lai tos iedrukātu avīzēs un lai vairāk nevarētu grozīt.

Ausēja kungs te ļoti uztraucās par to, ka mēs sakot, ka kaut kāda melna roka esot bijusi aiz muguras, kas visu vadījusi un rikojusi. Neapšaubāmi, Ausēja kungs, ka viena melna roka ir bijusi Izglītības ministrijai aiz muguras, kas visu to ir sakombinējusi, kas visu to ir darijusi ar aprēķinu, lai lieta tiktu ātrāk publicēta un lai otrā dienā ministris vairs nevarētu sodus apturēt. Šie rikotāji baidījās, ka tānī gadījumā, ja neejdzīgie sodi nāks zināmi un par tiem varēs runāt, tos neapšaubāmi vajadzēs atcelt. Tāpēc vajadzēja steigties ar publicēšanu, lai sodu apturēšana kļūtu neiespējama. Un šai sakarībā, Ausēja kungs, es Jums gribētu sacīt, ka ne tikai melna roka, bet arī melna galva gāja palīgā sarīkot visu šo lietu.

Tālāk, kad šos sodus uzlika, kad notika izmeklēšana, tad, es domāju, ja jūs būtu bijuši kaut drusciņ toleranti, jūs būs būtu pieaicinājuši klāt to iestādi, kas uztur šo skolu, kas dod tai visus līdzek-

lus. Jūs taču zināt, ka Rīgas pilsēta uztur visas pilsētas vidusskolas un ir atņēmusi valstij un valdībai smagu pienākumu tās uzturēt. Jūs arī zināt, ka Rīgas pilsētas pašvaldība izdod gadā tuvu pie pusotra miliona latu par ģimnaziju uzturēšanu Rīgā. Bet kad izmeklēja šo lietu, tad jūs savā komisijā gan ielikāt Kupci, bet Rīgas pilsētas pārstāvi nepieaicinājāt. Es domāju, ka tam labā spārna frakcijām, kas sēž šeit un arī Rīgas pilsētas pašvaldībā, vajadzēs atzīt, ja tās tikai gribēs būt patiesas, ka nevarēja šādas lietas izšķirt, nepieaicinot Rīgas pilsētu kā skolu uzturētāju. Tas nenotika tāpēc, ka tas būtu bijis neērti, jo Rīgas pilsētas pašvaldībā sēž arī sociāldemokrāti. Viņi varētu celt iebildumus, runāt pretim, bet tas nebūtu vēlams. — Tāpēc arī nolēma tikt galā ar šo lietu pilnīgā klusībā. Domāju, ka arī šeit bija kāds, kas aizgāja uz ministriju un pateica: «Darīsim šitā!» — (*L. Ausējs* no vietas: «Tad, laikam, Jūs tas bijāt, ka tik labi zināt!») Ausēja kungs, kas tur ir bijis, to Jūs arī labi zināt. (*L. Ausējs* no vietas: «Es to nezinu!») Tāpēc par to labāk nerunāsim! (*L. Ausējs* no vietas: «Nē, runāsim gan par to!») Mums nav nekas pretim. Mēs par to varam arī runāt!

Protams, ka tādos apstākļos Rīgas pilsētas pašvaldība bija spiesta sasaukt pati savu komisiju. Šai komisijā ietilpa 2 pilsoņi un viens sociāldemokrāts, un taisni šie pilsoņi ir konstatējuši, ka Rīgas pilsētas IV ģimnazija savā vispārīgā pārdarīgiskā darbā visumā neatšķiras no pārējām pilsētas ģimnazijām. Rīgas pilsētas izmeklēšanas komisijas slēdzienos sacīts: «Skolā nav novērojama nekāda tieša vai netieša pretvalstiska darbība. Ir bijuši dažādi atsevišķi gadījumi, kad skola iestājušies noteikti komūnistiska novirziena skolēni, taču skola pati arvien viņu nevēlamo darbību likvidējusi. IV ģimnazijas skolēnu pašvaldībai ar notikušo demonstrāciju un izkārtu «sienas avīzi» nav nekāda sakara. — «Skolēnu pašvaldība IV ģimnazijā visā viņas pastāvēšanas laikā ir izrādījusies ļoti noderīga kārtības un vispārējās skolas disciplīnas uzturēšanā, kādēļ arī nav attaisnojama skolēnu pašvaldības likvidēšana.» — Redziet, ko pasaka izmeklēšanas komisija, ko nodibinājusi pilsēta un kurā bijis pilsoņu, bet ne sociāldemokrātu vairākums. Tā noteikti konstatējusi, ka nekas sevišķs tur nav noticis. Ja Jūs Ausēja kungs, gribētu būt objektīvs... (starpšaucieni). Es zinu, ka Jums nepatīk tas, ko es runāju. (Starpšaucieni; troksnis.)

Priekšsēdētāja biedrs **J. Rancans** (zvani): Lūdzu nomierināties un nesarunāties!

V. Bastjānis (turpina): Velti, Ausēja kungs, Jūs uztraucieties. Es domāju, ka ir ļoti dibināti pateikt, ka Izglītības ministrijas politika lielā mērā tiek dīktēta arī no ārienes. To darāt ne Jūs vien, Ausēja kungs, bet citi arī. Un ne tikai citas personas vien, bet arī Jūsu grupa.

Ja Jūs gribētu būt drusciņ objektīvāks un paskatītos skolu dzīvē, kā tad ir gājis ar ar tiem kreisi noskaņotiem skolēniem, tad Jūs redzētu, ka tādas lietas nav bijušas tikai IV vidusskolā vien. Līdzīgas lietas ir bijušas arī veselā rindā citu skolu. Tas pats ir noticis arī Daugavpilī — Valerijas Seiles vadītā skolā, tas pats ir bijis Rīgā, Luda Bērziņa vadītā skolā. Tas pats ir bijis Pētersona vadītā skolā Jelgavā, tas pats ir bijis Aizputes vidusskolā un veselā rindā citu skolu. Tie ir bijuši jūsu laudis, kas tur ir stāvējuši priekšgalā. (Starpšaucieni.) Šos faktus, Kulliša kungs, man deva kompetenta persona. Varbūt Jums tie nav zināmi. (Sauciens pa kreisi: «Lai viņš iepazīstas!») Tomēr, ja jautājam, vai šo skolu vadītāji arī tā sodīti,

ka IV pilsētas ģimnazijas vadītāji, tad atbilde skan, ka viņi nav sodīti. Un pareizi darīja, ka viņus nesodīja!

Jūsu uzskats par jaunatnes simpātiju iekarošanu ir dziļi maldīgs. Jūs gribat, lai vidusskolas izvērstos par politiskām pārvaldēm, kur meklē un ķer katru kreisāk domājošu skolēnu. Visa jūsu politika, sevišķi attiecībā uz jaunatni, kuŗas ieskatus jūs domājat grozīt ar sodiem, ar varmācību, ir maldīga. Jo vairāk jūs lietosit pret jaunatni varmācības, jo vairāk jaunatne turēsies pie savas pārliecības. Ar to panāksit gluži pretējos rezultātus.

IV Rīgas pilsētas ģimnazijas vadība gāja pa citu ceļu — un pa ļoti pareizu ceļu. Tās vadība gribēja dot iespēju sienas avīzes veidā arī citiem skolēniem iepazīties ar to tendenci, kas zināmos gadījumos parādījusies. Viņa gribēja lietu pārrunāt un pierādīt, cik maldīgi uzskati, ka tikai Krievijā viss ir labs. Pilnīgi pareizs ceļš! Pat tādā gadījumā, ja pēc jūsu domām šis ceļš ir kļūdainis, nevajadzēja uzlikt direktoram un inspektoram administratīvus sodus, bet vajadzēja izglītības ministriņ runāt ar skolas vadību, aizrādot, ka viņš tādām veidam nepiekrīt, lai lieto citu pārdarīgisko veidu. Sodī ir visaplamākais veids, pie kā var ķerties.

Tā tad pati pieceļa lietai ir bijusi galīgi nepareiza. Ja Izglītības ministrija tā izturējās, tad tikai tāpēc, ka bija nodoms tikt galā ar sociāldemokrātiem skolotājiem, no kuriem dažādi atradās šīs skolas priekšgalā. Tāpēc bija vajadzīgi sodi. Mēs uzskatām to par kara gājenu pret IV Rīgas pilsētas ģimnaziju, pret sociāldemokratiju.

Kungi, salīdzināsim! Te nāk Ausēja kungs un saka: Jelgavas Lapiņš — tas ir pavasara straume, plaša vēriena cilvēks, tāpēc viņam viss piedodams. Mēs jau dzirdējām Dēķena runā par to «pavasara straumi», kas Jelgavā gāzusies vaļā. Bet kas tagad ir otrā pusē? Tur ir skolas direktors Rītiņš ar 40 gadu nevainojamu skolotāja darbību. Viņam blakus skolotājs Osīs ar tikpat ilgu darbības laiku; un kā trešā te minama skolas inspektīse Dīmāra — gan ar mazāku stažu, ar 15 gadu darbību skolā, bet ideālu un nevainojamu darbību. — Tie stāv otrā pusē. Jūs, Ausēja kungs, esat pārliecināti, ka «pavasara straumei» viss kas piedodams, bet tiem 3 skolotājiem, kas stāvējuši pie latvju skolas šūpula, tiem Jūs esat gatavi uzkārt kaklā noziedznieku vāngales. Ar to, Ausēja kungs, Jūs varat izsaukt tikai sašutumu.

Vai Jūs domājat, ka komūnisms un komūnistiskie skolēni no debesīm nokrituši? Nē — viņi ir tepat izauguši! Tā ir dabīga parādība. Tā nabadzību un postu, kas ir strādnieku dzīvokļos, sajūt ne tikai strādnieki — vecāki, bet arī viņu bērni, un ja nu tagad strādnieku bērni, nonākuši skolā, domā nevēlamās parādības novērst ar komūnistiskiem līdzekļiem, tad, man šķiet, mēs viņu tieksmes nevarēsīm izskaust ar administratīviem sodiem. Jūs gribat darīt tādu pat darbu, kādu darā mūsu tiesu iestādes, kas skolēnus — proklamāciju izmētātājus soda ar bargiem sodiem. Kungi, paskatāties taču! Pie mums šeit Latvijā dzīvo komūnistiskās valsts pārstāvis, un Jūs visi aiz oficiāliem pienākumiem ejat pie viņa viesos. (*K. Ulmaņa* starpsauciens.) Ulmaņa kungs, lūs nedomājat, ka es te ko gribu citādi izteikt. Ka mēs ejam tur viesos, tas taču no Jūsu viedokļa nebūtu noziegums, bet drīzāk gan tas, ka Jūs paši tur ejat. (*K. Ulmaņa* starpsauciens.) Arī nē! Es to neuzskatu par noziegumu. Visu to sabiedrisko apstākļu dēļ, kādos mēs dzīvojam, visa sabiedriskā posta un nabadzības dēļ, kas valda Rīgā un tās nomalēs, ir dabīgi, ka rodas

kreisi noskaņoti skolēni, kas grib savas idejas izteikt arī skolas žurnālos.

Es gribu uzsvērt vēl vienu parādību. Kad mēs parlamentārā izmeklēšanas komisijā tā mierīgi pārrunājām visu to lietu un pieņēmām lēmumus, tad iznāca tā, ka arī labā spārna pārstāvji atzina, ka arī komunistiski noskaņotos skolēnos ir daudz labu īpašību. Slikti ir tikai tas, ka viņi komunistiski noskaņoti. Ja Jūs, Brieža kungs, palasāt komisijas novērtējumu, tad tas taču ir ļoti pozitīvs sienas avīzei. (*A. Brieža* starpsauciens.) Es domāju, Brieža kungs, ka Jūs par visām lietām bijāt informējušies. Jūs lieciniekiem tik daudz prasījāt, kas ir pazudis un kas nav pazudis, un tas viss izmeklēšanas materiālos ir konstatēts. Jāsaka, ka pazudis nav bijis tikpat kā nekas, un atzinums, ko ir devusi parlamentārā izmeklēšanas komisija, kur bija jūsu vairākums, ir ļoti labvēlīgs. Tur sacīts: «Šis pirmais sienas avīzes numurs ir iznācis viengabalains saturā un stilā. Avīze sastādīta ar nopietnību. Sienas avīzes atsevišķas daļas diezgan nevainīgas, bet sakopojumā tā iznāk vienusīga.» (Sauciens no vietas: Tendenciōza!) Jā, viss tas ir tālāk sacīts: «Tendenciōza ar komunistisku piegāršu.» Avīzes saturs varēja būt par iemeslu tās pārrunāšanai un iztirzāšanai ar skolēniem,» saka parlamentārā izmeklēšanas komisija. Jūs to pielaižat. «Domu starpības var rasties tikai par to, vai šis pārrunas, no pedagogiskā viedokļa raugoties, būtu labāk noturēt tikai ar sabiedriskās sekcijas dalībniekiem, avīzi neizkarot publiski visas skolas apskatīšanai, vai arī, kā tas noticis, pēc tam, kad to visi skolēni ir lasījuši.»

Tā tad jūs paši pielaižat, ka varēja rīkoties i vienādā, i otrādā.

Par ko tad nu tie sodi? Pārrunu nolūks bijis — iznīcināt vienusīgu uzskatu par dzīvi Latvijā un Padomju Krievijā un aizkavēt komunistiskās agitācijas iespaidu skolēnu starpā. Parlamentārā izmeklēšanas komisija ir atzinusi, ka avīzi varēja izkārt un par to varēja runāt. Ja tas tā, ja jūs paši to atzīstat, tad sakait, par ko tad tie sodi šīs avīzes vadītājiem! (*Br. Kalniņš* no vietas: «Par to, ka viņi sociāldemokrāti!») Var būt tikai viena atbilde — tāda, kādu te man sauc starpsaucienā, proti: par to, ka viņi sociāldemokrāti. Ja šinī lietā būtu iejaukti jūsu pilsoniskie skolotāji un skolas, tad jūs, bez šaubām, nostātos uz pilnīgi pretēja viedokļa. Jūs teiktu, ka administratīvā kārtā viņi nav sodāmi.

Bet kas tad nu ir tie sodītāji? Es nu nezinu, kādi nopelni ir Ziemeļa kungam skolu dzīvē, ko viņš ir darījis Latvijas demokrātiskās skolas celšanā un izbūvē. Komisija, kas likusi priekšā ministriem šos sodus, ir bijuši skolotāji, skolu vadītāji, kas tanī laikā, kad Latvijas skola dzima, ne vienmēr ir bijuši šīs skolas aizstāvji. Viņiem ir bijuši citi uzskati. Es jums, Ausēja kungs, gribu pateikt — ne jums personīgi, bet Jūsu frakcijai, kas ir šeit Saeimā —, ka Berga kungs bija tas, kas tanī laikā, kad dibināja demokrātisku skolu ar latviešu mācības vadību, bija pret to un šādu skolu neatzina. Un tagad šie kungi, kas ir bijuši opozīcijā pret šo skolu, nav to atzinuši, tiesā un nosoda tos darbiniekus, kam lieli nopelni mūsu skolas celšanā, cilvēkus, kas 40 gadus nostrādājuši skolās, ir šo skolu iznesuši un radījuši. Aiz visiem šiem motīviem man arī jāsaka, ka Izglītības ministrijas rīcība šinī gadījumā izsauca vislielāko sašutumu.

Saeimas parlamentārai izmeklēšanas komisijai bija uzdots noskaidrot, vai Izglītības ministrijas sodi dažiem Rīgas vidusskolu direktoriem un inspektoriem dibināti, un arī salīdzināt ar to, kā sodīti mūsu

skolu vadītāji un skolotāji dažos citos gadījumos. Vai parlamentārā izmeklēšanas komisija to ir darījusi? Nē, tā to nav darījusi. Es komisijā lūdzu ieprotokolēt, ka nav ievēroti visi apstākļi, nav ievēroti šo darbinieku nopelni.

Beigās lai atļauts vēl sekojošais jautājums. Rītiņa kungs un Oša kungs tomēr ņēmuši kaut kādu daļību avīzes izkāršanā vai arī nost ņēmšanā, viņi vismaz zināmā mērā darbojušies līdz. Bet sakait, kā ir ar Dimāras kundzi! Par ko tā sodīta? Visā avīzes izkāršanas un ņēmšanas laikā viņa nemaz nav bijusi Rīgā. Tēva nāves dēļ viņa bijusi ārpus Rīgas. Bet Dimāra arī ir sodīta un atcelta. Par ko viņa atcelta? Atcelta par to, ka viņa Izglītības ministrijas kungiem, kas pratinājuši, nav gribējusi atbildēt uz jautājumu par otra inspektora darbību un teikusi: «Prasait viņam pašam, lai viņš pats to pasaka!» Es domāju, ka Dimāras izturēšanās ir pilnīgi motivēta un pilnīgi pareiza. Jūs taču negribat, lai skolotāji un skolēni ietu tādu ceļu, kas māca nodevību. Es jums jau sākumā teicu, ka tas ir politiskās pārvaldes ceļš un ne skolas ceļš. Dimāra ir ir nostājusies uz pareiza ceļa, atzīdama, ka viņa ir skolotāja, bet ne politiskās pārvaldes aģente, kam jāatbild uz šādiem vai tādiem jautājumiem par savu kolleģu darbību. Es domāju, ka komisijai un arī izglītības ministriem nebija ne mazākā iemesla šo skolotāju sodīt. Bet viņa tomēr atlaista. Kāpēc? Tāpēc, ka viņa ir sociāldemokrate. Kad jau, tad jau! Lai visi no vienas vietas saņem sodus!

Aiz visiem šiem motīviem mēs nākam pie slēdziena, ka visu šo lietu ir inscenējis labais spārns — kā skolnieku demonstrāciju, tā pēc tam arī izmeklēšanu un beigās tiesāšanu ar visiem sodiem. Deputāti, kas negribēs būt šinī lietā partejišķi, bet gribēs būt objektīvi, šinī gadījumā nevarēs balsot par komisijas priekšlikumiem, kas visus sodus apstiprina. Šie sodi ir nepelnīti, nedibināti, un tie jāatceļ. Jāatceļ ne tikai sodi, bet arī lēmums par skolnieku pašvaldības likvidēšanu, par skolnieku pulciņu darbības apturēšanu, kas skolā rada tikai nevēlamas sekas. Ja jūs, kungi, gribat, lai tiešām sašutums un naids pret labo spārnu, pret visiem skolas vajātājiem aug augumā un top jo kuplāks, tad, lūdzu, kungi, turpināt šo politiku — savus rezultātus jūs jo spīdoši sasniegsit!

Priekšsēdētāja biedrs **J. Rancans**: Vārds deputātam L. Ozoliņam. (Starpsaucieni.)

L. Ozoliņš (kristīgo zemnieku un katoļu frakcija): Godājamie deputātu kungi! Pagājušā gada 13. novembrī (starpsaucieni pa kreisi) — pagaidait, pagaidait! — pie Rīgas IV vidusskolas notika skolnieku demonstrācija. Demonstrācijā piedalījās vairāku skolu jaunatne: gan Olava skolas, gan valsts vidusskolas, gan Dzeņa ģimnazijas, kā arī vairākas privātas personas. (Sauciens pa kreisi: «Kur Jūs bijāt?»)

Neviņus rodas jautājums, pret ko notika šī jaunatnes atklātā demonstrācija. Pret IV vidusskolu, kas ir direktora Rītiņa vadībā un inspektoru Reneslāces un Oša rokās! Kas izsauca šo protesta demonstrāciju? (*A. Veckalna* starpsauciens.) Iepazīstoties ar apstākļiem, jākonstatē — ko arī izglītības komisija ir konstatējusi un ko tāpat konstatēja parlamentārā izmeklēšanas komisija —, ka skolā valdījis kras kreisi noskaņots gars, kas ir kaitīgs mūsu demokrātiskai valstij un it īpaši skolu jaunatnei. Tāpēc nebrīnīsimies, kungi (sauciens pa kreisi: «Plašs vēriens! Plašs vēriens! Nekā nevar teikt!»), ka jaunatne atklāti uzstājas pret šo nevēlamo garu.

Skolā notikuši dažādi referāti, kušos piedalījušies ne tikai skolnieki, bet arī skolotāji un pat svešas personas. (*N. Kalniņš* no vietas: «Klausieties Lūkasa evaņģēliju!» — Jautība.) Referātos iztirzāti dažādi jautājumi. Tur necienīgi izturējušies pret reliģiju, iztirzājuši laulības dzīves problēmas (sauciens pa kreisi: «Jā, par laulību!»), runājuši par izmēģināšanas laulību, slavējuši Padomju Krievijas iekārtu ar visām «piakīletkām» un kolhoziem; ar vārdu sakot — visiem referātiem bijusi komunistiska piegarša.

Skola izdevusi oficiālu sienas avīzi ar krasi kreisām tendencēm. Lielākais ir tas, ka tas vilcies ilgāku laiku, un IV pilsētas ģimnazijas administrācijā nav piegriezusi šim nebūšanām nekādu vērību. Pret šādu rīcību uzstājās pati skolas jaunatne, un tad atmodās visi. Te iejaucās Izglītības ministrija, te iecēla parlamentāru izmeklēšanas komisiju, un gala slēdzienā skolas direktoram Rītiņam izsaka rājienu, atceļ no amata inspektoros Reneslāci un Osi. Pret to tagad sacelās kājās visi sociāldemokrāti un visiem spēkiem šo lietu grib aizkavēt, it kā skolas vadība nebūtu vainojama par skolas iekšējās dzīves lietām.

Pēc manas pārliecības izteiktais rājiens direktoram Rītiņam kungam nav bez pamata, jo taču visa skolas atbildība gulstas uz direktoru Rītiņu. Starp cietušiem vēl izteikts rājiens direktoram Dzeņa kungam. Viņam ir tāds pats rājiens kā Rītiņam. Demonstrācijā piedalījušies vairāku skolu skolēni. Demonstrācija esot izcēlusies spontāni. Tai nav bijis noteiktas organizācijas, kā to konstatējuši izmeklēšanas komisija. Tur piedalījušies ne tikai Dzeņa skolas skolēni. Ja būtu tikai viņi piedalījušies, tad varētu izteikt rājienu Dzeņa kungam. Izmeklēšanas komisijā tomēr ir pierādījis, ka tur piedalījušies arī Olava skolas un dažu citu skolu skolēni un šo skolu direktori labi zinājuši, ka viņu skolēni tur piedalīsies, jo pretējā gadījumā viņi savus skolēnus nebūtu atturējuši. Dzeņa kungs varēja nezināt to faktu, bet ja viņam uzliek tādu pat sodu, kāds uzlikts Rītiņam kungam, tad es nezinu, vai tas ir pareizi. Vai nu vienam sods par lielu, vai otram par mazu.

Parlamentārā izmeklēšanas komisija lietu izmeklēja un atzina uzliktos sodus par pareiziem. Tāpēc es beidzu ar vārdiem, ka uzliktie sodi tomēr ir pareizi. (Starpšaucieni kreisajā pusē.)

Priekšsēdētāja biedrs **J. Rancans**: Vārds deputātam Ausējam. (Troksnis.) — Lūdzu apmierināties!

L. Ausējs (nacionālā apvienība): Godājamie deputātu kungi! Kā šinī, tā arī citos jautājumos cenšos būt iespējami objektīvs, neapgalvojot faktus, kas nekur nav konstatēti. Var dalīties domas novērtējot, un šinī gadījumā tās dalījās un dalīsies, domājams, arī turpmāk, bet ka Bastjāņa kungs apgalvos to, kas nav konstatēts, to es nesagaidīju. Tieši zīmējoties šinī lietā uz mani personīgi — vārdā nesauca, bet bija diezgan labi saprotams.

Vispirms Bastjāņa kungs apgalvoja, it kā būtu pierādīts, ka demonstrāciju rīkojuši nacionālisti. (Sauciens kreisajā pusē: «Pareizi!») Mēs to nekur nevarējām konstatēt. Neviens no nacionāliem skolotājiem, vai vispār no skolotājiem nekādas demonstrācijas nebija rīkojuši. (Sauciens pa kreisi: «Pavasara straumes rauti!») Tikai tās pavasara straumes, kas ir tira un skaidra un vēršas pret visām nepareizībām, pret netīro pavasara straumi. (Starpšaucieni. Troksnis.)

Priekšsēdētāja biedrs **J. Rancans** (zvani): Lūdzu netraucēt runātāju! Kas grib runāt, lai pie-

teicas pie vārda. (Saucieni no vietām: «Pietiek, pietiek!»)

L. Ausējs (turpina): Pavisam aplams un nepareizs ir apgalvojums, cik tālu tas zīmējas uz mani personīgi — par citiem nevaru zināt; savā laikā tas bija minēts arodbiedrības sapulcē, kaut gan nebija publicēts, it kā tas uz mani zīmētos, bet Bastjāņa kungs to pateica diezgan skaidri. Es no šīs vietas vēlreiz atkārtāju, ka es personīgi nekādu dalību šai lietā neesmu ņēmis. Es pat nebiju informēts par izmeklēšanas gaitu, par rezultātiem, un dabūju zināt par uzliktiem sodiem tikai tad, kad tie jau bija uzlikti un kad parādījās presē. Es to apgalvoju no šīs vietas un lūdzu Bastjāņa kungu pierādīt savu apgalvojumu. Ja viņš man to pierādīs, tad es no šīs vietas publiski pret viņu atvainošos. Kamēr viņš to nav pierādījis, palieku pie tā, ka viņš ir paudis nepatiesību.

Priekšsēdētāja biedrs **J. Rancans**: Debates par parlamentārās izmeklēšanas komisijas ziņojumu izbeigtas. Vārds referentam.

Referents **V. Barkans**: Godātie deputātu kungi! Daži opozīcijas spārna runātāji ir izteikuši domas, it kā parlamentārā izmeklēšanas komisija savu darbu vedusi jau iepriekš noteiktā virzienā, ka komisijai gribot negribot bijis jāglābj Izglītības ministrijas prestižs. Kā parlamentārās komisijas priekšsēdētājam man pret to jāprotestē un jāaizrāda, ka komisija nodarbojās pilnīgi objektīvi, ciktāl tas bija iespējams ar tādu komisijas sastāvu, kur bija kā labās, tā kreisās puses pārstāvji. Pie tam jāuzsver, ka par katru jautājumu taču var būt dažādās domas, raugoties no tā viedokļa, no kāda iziet.

Es negribu atkārtot, ko te teica labās vai kreisās puses runātāji, bet gribu tikai aizstāvēt komisijas atzinumu.

Kas attiecas uz sienas avīzes saturu, tad man Kurcija-Kuršinska kungam jāatbild, ka avīzei tomēr bijusi komunistiska piegarša; tāds ir komisijas vienbalsīgs atzinums. Tam ir piekrituši kā labā, tā kreisā spārna pārstāvji. Te vēl teikts, ka avīze par tādu atzinuši arī paši skolotāji. Ja deputātu kungi vēlas, es varu vēlreiz konkrēti norādīt uz vietām, kur vislabāk saskatāma komunistiskā piegarša. Sienas avīzē rakstīts par jaunuzvedumiem mūsu teātros tā: «Lugas ideja ir kompromisa politika, tāpēc arī uzņemta Strādnieku teātra repertuāra.» — Kā jūs, kungi, domājat, vai šādu rakstu varētu rakstīt kāds sociāldemokrāts? (Starpšaucieni pa kreisi: «Varēja rakstīt!») Cik man zināms, sociāldemokrātu politiku par kompromisa politiku nosauc vienīgi tie kungi, kas atrodas pa kreisi no sociāldemokrātiem. To nenoliegs arī paši sociāldemokrāti. Es arī stipri šaubos, vai viena avīze, ko vada un izdod skolēnu grupa, ko vada sociāldemokrātiski noskaņots vadītājs, varētu ievietot kādu rakstu par mūsu slaveno un atzīto rakstnieci Aspāziju, kam arī pēc sociāldemokrātu atzinuma ir negatīvs saturs.

Arī viss sakopojums, visa valoda un stils ir tādi, kādus mēs neredzam mūsu sociāldemokrātu laikrakstos, ne arī viņu taktikā parlamentā. Tas pats kaš ar reliģiju! Es zinu, ka arī mūsu sociāldemokrāti, varbūt, skatās uz reliģiju negatīvi un stāv uz tā viedokļa, ka baznīca šķirama no valsts, bet tomēr es nekad neesmu redzējis, ka sociāldemokrāti būtu lietojuši tādas cīņas paņēmienus, kādi izpaužas šinī sienas avīzē, kurā raksta jaunatne, kas mūcās vidusskolā. Jau pats virsraksts: «Ģenerālā līnija». Kas ir dzīvojis komunistu laikā Krievijā, tas ir dzirdējis tādas nosaukumus. Viss sakopojums un viss saturs tomēr liecina vienu — ka

tiem, kas šo avizi sastādījuši, tomēr bija lielāka interese izcelt to, kas ir ārpus Latvijas robežas, kas ir Krievijā, bet ne to, kas ir pie mums.

Visa avīze sadalās divi daļās: pozitīvā un negatīvā. Kas ir negatīvi rakstīts, tas ir par skolu un pulciņiem, un viss, kas ir pozitīvs, ir ņemts no Padomju Krievijas. Tāpēc nevar teikt, ka te nav komunistiskas piegāršas. Bet lai paši deputātu kungi par to spriež, vai tāda piegārša ir, vai nav.

Vēl vairāk mani pārsteidza deputāta Zlaugotņa-Cukura protests pret mūsu komisijas priekšlikumiem. To es nevaru saprast un nevaru iedomāties, ka mūsu valsti būtu — kaut arī kreisi noskaņoti strādnieki —, kas būtu tādos pat ieskaņos par šiem priekšlikumiem, kā deputāts Čukurs. Deputāts Čukurs domā, ka jāpielaiž tāda pašvaldība, kas traucē skolas un klašu darbu. Es nezinu, vai varēs Latvijā atrast tādus vecākus, kas piekritīs tam, ka skolēnu pašvaldība drikstētu atraut skolēnus no viņu tiešā skolas darba. Te teikts: «Uzdot skolu vadītājiem stingrāk sekot tam, lai skolās ne skolnieki, ne skolotāji neienestu politiku, bet skolēni tiktu audzināti šķīru un tautu saprašanās garā.» Vai tad deputātam Čukuram nepatīk, ka mūsu skolas audzina mūsu jaunatni saprašanās garā? Tā nu atkal ir pilnīgi nesaprotama lieta.

Te ir vēl trešais punkts, kurā teikts, ka jāgādā, lai skolēni turpmāk nepiedalītos naidīgās demonstrācijās pret citām skolām un vispār tādās demonstrācijās, kas vērstas pret mūsu demokrātisko valsts iekārtu. Attiecībā uz šo trešo punktu es varētu saprast Čukura kunga sašutumu, kā vērstu tieši pret pēdējo teikumu, jo droši vien Čukura kungam būtu ļoti patīkami, ja rastos tāda demonstrācija, kas vērstos pret demokrātisko iekārtu. Citādi man Čukura kunga iebildumi ir pilnīgi nesaprotami.

Visā visumā es aizstāvu komisijā pieņemtos atzinumus un priekšlikumus un lūdzu arī Saeimu tos apstiprināt.

Deputāti Bastjānis, Dēķens un Kalniņš iesnieguši priekšlikumu, kas skan tā: «Atzīt 11. un 13. oktobra skolēnu demonstrāciju pret IV Rīgas pilsētas ģimnaziju par nevēlamu un nosodāmu un uzdot Izglītības ministrijai gādāt par to, lai turpmāk tādas netiktu pīlaistas.» Par šo priekšlikumu man jā-saka, ka tas apspriests arī parlamentārā izmeklēšanas komisijā, bet tā vietā pieņemts kāds cits priekšlikums, kas izsmēļ arī šo deputātu Bastjāņa, Dēķena un Kalniņa iesniegto priekšlikumu. Tas ir tieši parlamentārās izmeklēšanas komisijas priekšlikuma 3. punkts, kas skan tā: «Uzdot Izglītības ministrijai rūpēties, lai skolēni neņemtu daļību naidīgās demonstrācijās pret citām skolām un vispār tādās demonstrācijās, kas vērstas pret mūsu demokrātiskās valsts iekārtu.» Man, kā komisijas priekšsēdētājam un referentam, jāizstāv šis priekšlikums komisijas redakcijā, un tāpēc es izsakos pret deputātu Bastjāņa, Dēķena un Kalniņa iesniegto priekšlikumu.

Otru priekšlikumu parakstījuši deputāti Bastjānis, Dēķens un Bruno Kalniņš: «Uzdot Izglītības ministrijai atcelt lēmumu par IV Rīgas pilsētas ģimnazijas pašvaldības likvidēšanu un pulciņa darbības apturēšanu.» Par šo priekšlikumu jā-saka tas pats, kas par pirmo. Komisijas atzinums šini jautājumā ir viņas pirmajā priekšlikumā: «Uzdot Izglītības ministrijai nelikt šķēršļus skolēnu pašdarbībai (pulciņiem, pašvaldībai un taml.) skolās, ciktāl tāda pašdarbība netraucē kārtīgu klases darba gaitu.» Es izsakos pret Bastjāņa u. c. iesniegto priekšlikumu.

Tālāk: «Atzīt Rīgas pilsētas IV ģimnazijas bijušam inspektoram Fricim Osim uzlikto sodu par pārāk

bargu un nedibinātu un uzdot Izglītības ministrijai to atcelt.» Priekšlikumu iesnieguši Bastjānis, Bruno Kalniņš, Dēķens. Es uzturu komisijas priekšlikumu un izsakos pret šo Bastjāņa u. c. iesniegto priekšlikumu. —

«Atzīt Rīgas pilsētas IV ģimnazijas direktoram Rītiņam uzlikto sodu par nedibinātu un uzdot Izglītības ministrijai to atcelt.» — Iesnieguši Bastjānis, Dēķens un Bruno Kalniņš. Arī šini lietā uzturu komisijas priekšlikumu. —

«Atzīt Rīgas pilsētas IV ģimnazijas bijušai inspektīsei E. Dimārai uzlikto sodu par pilnīgi nedibinātu un uzdot Izglītības ministrijai to atcelt.» — Šini jautājumā es arī uzturu komisijas priekšlikumu un izsakos pret šo jauniesniegto priekšlikumu.

Priekšsēdētājs **P. Kalniņš**: Pie komisijas priekšlikuma deputāti V. Bastjānis, K. Dēķens un Bruno Kalniņš iesnieguši piecus priekšlikumus, no kuriem trīs attiecas uz atsevišķiem punktiem komisijas priekšlikumā. Bez tam deputāts L. Ausējs iesniedzis priekšlikumu pie komisijas priekšlikuma 4. punkta. Es nolasišu deputātu iesniegtos priekšlikumus. Deputātu Bastjāņa un Bruno Kalniņa iesniegtais priekšlikums pie komisijas priekšlikuma 1. punkta skan:

«Uzdot Izglītības ministrijai atcelt lēmumu par IV Rīgas pilsētas ģimnazijas pašvaldības likvidēšanu un pulciņa darbības apturēšanu.»

Tas pa daļai saskan ar komisijas priekšlikuma 1. punktu. Ja balsošanā šo priekšlikumu pieņems, komisijas priekšlikuma 1. punkts atkritīs; ja to noraidīs, nāks nobalsošanā 1. punkts komisijas redakcijā. — Pie 3. punkta deputāti V. Bastjānis, K. Dēķens un Bruno Kalniņš iesnieguši priekšlikumu:

«Atzīt 11. un 13. oktobra skolēnu demonstrāciju pret IV Rīgas pilsētas ģimnaziju par nevēlamu un nosodāmu un uzdot Izglītības ministrijai gādāt par to, lai turpmāk tādas netiktu pīlaistas.»

Šis priekšlikums būtībā izsaka pavisam ko citu kā komisijas priekšlikuma 3. punkts. Ja to pieņems, 3. punkts komisijas redakcijā atkritīs; ja to noraidīs, nāks nobalsošanā 3. punkts komisijas redakcijā. — Arī pie 4. punkta deputāti V. Bastjānis, K. Dēķens un Bruno Kalniņš iesnieguši priekšlikumu, ko var uzskatīt par pretēju komisijas priekšlikumam; tas skan tā:

«Atzīt Rīgas pilsētas IV ģimnazijas bijušai inspektīsei E. Dimārai uzlikto sodu par pilnīgi nedibinātu un uzdot Izglītības ministrijai to atcelt.»

Bez tam deputāts L. Ausējs iesniedzis priekšlikumu —

komisijas priekšlikuma 4. punktā strīpot vārdus: «un izlemt to saskaņā ar komisijas atzinumu».

4. punkta nobalsošanas kārtība būs šāda: Vispirms nāks nobalsošanā deputātu Bastjāņa, Dēķena un Bruno Kalniņa priekšlikums. Ja to pieņems, atkritīs 4. punkts komisijas redakcijā un deputāta Ausēja iesniegtais pārlabojums tānī; ja deputātu Bastjāņa, Dēķena un Bruno Kalniņa priekšlikumu noraidīs, nāks nobalsošanā deputāta Ausēja iesniegtais pārlabojums komisijas priekšlikuma 4. punktā un pēc tam — 4. punkts pārlabotā veidā, vai komisijas redakcijā. — Bez tam deputāti V. Bastjānis, K. Dēķens un Bruno Kalniņš iesnieguši vēl divus priekšlikumus, kas neattiecas uz komisijas priekšlikuma punktiem. Viens priekšlikums skan:

«Atzīt Rīgas pilsētas IV ģimnazijas direktoram J. Rītiņam uzlikto sodu par nedibinātu un uzdot Izglītības ministrijai to atcelt.»

Otrs priekšlikums:

«Atzīt Rīgas pilsētas IV ģimnazijas bij. inspektoram Fr. Osim uzlikto sodu par pārāk bargu un nedibinātu un uzdot Izglītības ministrijai to atcelt.»

Šos priekšlikumus likšu uz balsošanu pēdējos. — Sāksim balsot!

Referents izsacījās pret visiem deputātu Bastjāņa, Dēķena un Bruno Kalniņa iesniegtiem priekšlikumiem. Lieku uz balsošanu deputātu Bastjāņa, Dēķena un Bruno Kalniņa iesniegto priekšlikumu pie komisijas priekšlikuma 1. punkta —

uzdot Izglītības ministrijai atcelt lēmumu par IV Rīgas pilsētas ģimnazijas pašvaldības likvidēšanu un pulciņa darbības apturēšanu.

Ja to pieņems, komisijas priekšlikuma 1. punkts atkritīs.

Lūdzu pacelties tos, kas ir par deputātu Bastjāņa, Dēķena un Bruno Kalniņa priekšlikumu. Tagad lūdzu pacelties tos, kas ir pret to. Beidzot lūdzu pacelties tos, kas atturas. Tādu nav. Par šo priekšlikumu nodotas 33 balsis, pret — 42 balsis. Tas atkrit. — Nobalšanā nāk 1. punkts komisijas redakcijā. Lūdzu pacelties tos, kas ir pret tā pieņemšanu. Kas atturas? Tādu nav. Pieciem balsojot pret, 1. punkts komisijas redakcijā pieņemts. — Nobalšanā nāk komisijas priekšlikuma 2. punkts. Lūdzu pacelties tos, kas ir pret tā pieņemšanu. Tagad lūdzu pacelties tos, kas ir par 2. punkta pieņemšanu. Beidzot lūdzu pacelties tos, kas atturas. Tādu nav. Par 2. punkta pieņemšanu nodotas 43 balsis, pret — 33 balsis. Komisijas priekšlikuma 2. punkts pieņemts. — Nobalšanā nāk deputātu Bastjāņa, Dēķena un Bruno Kalniņa iesniegtais priekšlikums pie komisijas priekšlikuma 3. punkta —

atzīt 11. un 13. oktobra skolēnu demonstrāciju pret IV Rīgas pilsētas ģimnazijs par nevēlamu un nosodāmu un uzdot Izglītības ministrijai gādāt par to, lai turpmāk tādas netiktu pieļautas.

Ja to pieņems, komisijas redakcija atkritīs. Lūdzu pacelties tos, kas ir par deputātu Bastjāņa, Dēķena un Bruno Kalniņa priekšlikumu. Tagad lūdzu pacelties tos, kas ir pret to. Beidzot lūdzu pacelties tos, kas atturas. Tādu nav. Par deputātu Bastjāņa, Dēķena un Bruno Kalniņa priekšlikumu nodotas 33 balsis, pret — 42 balsis. Priekšlikums noraidīts. — Nobalšanā nāk 3. punkts komisijas redakcijā. Lūdzu pacelties tos, kas ir pret tā pieņemšanu. 5 balsojot pret, 3. punkts komisijas redakcijā pieņemts. — Nobalšanā nāk deputātu Bastjāņa, Dēķena un Bruno Kalniņa priekšlikums pie 4. punkta —

atzīt Rīgas pilsētas IV ģimnazijas bij. inspektrei E. Dimārai uzlikto sodu par pilnīgi nedibinātu un uzdot Izglītības ministrijai to atcelt.

Lūdzu pacelties tos, kas ir par šo priekšlikumu. Tagad lūdzu pacelties tos, kas ir pret to. Beidzot lūdzu pacelties tos, kas atturas. Tādu nav. Par deputātu Bastjāņa, Dēķena un Bruno Kalniņa priekšlikumu nodotas 33 balsis, pret — 43 balsis. Šis priekšlikums noraidīts. — Nobalšanā nāk deputāta Ausēja priekšlikums —

4. punktā komisijas redakcijā stripot vārdus «un izlemt to saskaņā ar komisijas atzinumu».

Lūdzu pacelties tos, kas ir par šo priekšlikumu. Acīmredzot vairākums. Deputāta Ausēja priekšlikums pieņemts. — Nobalšanā nāk 4. punkts pārlobotā veidā. Lūdzu pacelties tos, kas ir pret tā pieņemšanu. 1 balsojot pret, 4. punkts pārlobotā

veidā pieņemts. — Nobalšanā nāk deputātu Bastjāņa, Dēķena un Bruno Kalniņa priekšlikums —

atzīt Rīgas pilsētas IV ģimnazijas direktoram J. Rītiņam uzlikto sodu par nedibinātu un uzdot Izglītības ministrijai to atcelt.

Referents izsacījās pret šo priekšlikumu. Lūdzu pacelties tos, kas ir par deputātu Bastjāņa, Dēķena un Bruno Kalniņa priekšlikumu. Tagad lūdzu pacelties tos, kas ir pret to. Beidzot lūdzu pacelties tos, kas atturas. Tādu nav. Par šo priekšlikumu nodotas 33 balsis, pret — 43 balsis. Tas noraidīts. — Nobalšanā nāk pēdējais deputātu Bastjāņa, Dēķena un Bruno Kalniņa priekšlikums —

atzīt Rīgas pilsētas IV ģimnazijas bijušam inspektoram Fr. Osim uzlikto sodu par pārāk bargu un nedibinātu un uzdot Izglītības ministrijai to atcelt.

Referents izsacījās pret to. Lūdzu pacelties tos, kas ir par pēdējo deputātu Bastjāņa, Dēķena un Bruno Kalniņa priekšlikumu. Tagad lūdzu pacelties tos, kas ir pret to. Beidzot lūdzu pacelties tos, kas atturas. Tādu nav. Par šo priekšlikumu nodotas 33 balsis, pret — 42 balsis. Arī tas noraidīts. — Komisijas priekšlikums pieņemts ar mazu pārgrozījumu 4. punktā.

3. dienas kārtības punkts — tieslietu ministra atbilde uz deputāta L. Jeršova u. c. iesniegto jautājumu. Vārds tieslietu ministram Pabērzam.

Tieslietu ministris **J. Pabērzs**: Augstais nams! Sakarā ar notikumiem Daugavpils cietumā deputāti Jeršovs, Miežis u. c. iesnieguši jautājumu tieslietu ministram, kurā viņi aprāda, ka Daugavpils cietumā ievesta kaņaspēka nodala ar nolūku šaut uz apcietinātiem, un tālāk — ka notikusi apcietināto piekaušana un ievietošana karcerī.

Daugavpils cietumā izcēlās nekārtības sakarā ar to, ka š. g. 27. februārī veda uz tiesu politisko noziedznieku Izaku Boruku, notiesātu uz 4 gadiem cietoksnī. Kad viņu veda pa cietuma pagalmu, viņš sāka trokšņot un sarunāties ar žestu palīdzību ar pārējiem apcietinātiem. Kad cietuma uzraugs viņu brīdināja un aizrādīja, ka tā nedrīkst darīt, viņš to nolamāja par huligānu. Arī pa ielu ejot, Izaks Boruks trokšņoja. Par šiem pārkāpumiem cietuma priekšnieks viņu sodīja ar 3 dienām karcerī. Kad viņu veda uz karceri, pa pagalmu ejot, viņš krievu valodā sauca: «Товарищи, меня ведут в карцер!» Tas bija par iemeslu tam, ka nākošās dienās pārējie politiskie noziedznieki sarīkoja cietumā nekārtības, trokšņoja u. t. t. Lai ievestu cietumā kārtību, cietuma priekšnieks izsauca pastiprinātu kaņavīru sardzi un novietoja to cietuma koridoros. Kad trokšnis neizbeidzās, trokšņotājus ievietoja izolācijas telpās. Tās ir telpas, kas atrodas apakšstāvā un sastāv no lielāka daļa no vieninieku kamerām. Nākošā dienā tādu pašu troksni sacēla politiskās apcietinātās sievietes. Tās dziedāja, izsita logu un vienu uzraugu piekava. Par to arī viņas ievietoja izolācijas telpās. Ievērojot to, ka, ieviejojot cietumniekus izolācijas telpās, tie pretojās, pret tiem bija jālieto spēks, kāpēc arī vienam otram ārsts konstatēja uz rokām zilumus. Pavisam izolācijas telpās ievietoja 35 personas, bet zilumi bija tikai vienam vīrietim un vienai sievietei. No tā var spriest, ka piekaušana ir izslēgta.

Jautājuma iesniedzēji beigās jautā, ko ministrs domā par darīt, lai šādas mežonības cietumā izbeigtu. — Man liekas, ka mūsu cietumos mežonības nav. Pagājušā vasarā es apbraucu visus cietumus, un man jāsaka, ka par cietumu administrāciju nekur nekādas sūdzī-